

Πανεπιστήμιο Κρήτης
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης
Πτυχιακή εργασία

« Από την σκλαβιά στην μεγαλοπρέπεια: Η θέση των γυναικών του χαρεμιού στην εξουσία, την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας »

Φοιτητής : Αλυσανδράτος Γεράσιμος

A.M. : 2866

Υπεύθυνη καθηγήτρια : Μαρίνα Χειλά

Ρέθυμνο 2018

Περίληψη

Η εργασία αυτή έχει σκοπό να διεισδύσει στον κόσμο του χαρεμιού, σε έναν κόσμο απόκρυφο και απόμακρο που βρισκόταν εσώκλειστος πίσω από τους τοίχους του παλατιού. Ο κόσμος αυτός, όπως αποδεικνύει η εργασία, διέπεται από δικούς του κανόνες, έχει την δική του ιδεολογική βάση και το πιο σημαντικό την δική του ιεραρχία.

Καταρχάς, γίνεται αναφορά σε γενικό πλαίσιο γύρω από το χαρέμι όπως τι είναι, ποιος ο λόγος της ύπαρξης του, και ποια η ιεραρχία. Επίσης αναφέρονται και στοιχεία για την θρησκεία των Μουσουλμάνων, το Ισλάμ. Κατόπιν, παρατίθενται στοιχεία για τον βίο τριών γυναικών που έζησαν στο χαρέμι, η κάθε μια σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, και που υπήρξαν από τις πιο ισχυρές σουλτάνες. Συμπερασματικά, οι γυναίκες του χαρεμιού να μεν ήταν υπόδουλες αλλά είχαν την ευκαιρία να γίνουν πανίσχυρες μέσα στο παλάτι και να ζήσουν μια ζωή από την σκλαβιά στην μεγαλοπρέπεια.

Abstract

This work is intended to penetrate the world of the harem, into an obscure and distant world that was enclosed behind the walls of the palace. This world, as the work proves, is governed by its own rules, has its own ideological basis and, more importantly, its own hierarchy.

First of all, reference is made to a general context around the Ottoman harem as to what it is, the reason for its existence, the hierarchy. Also included are data on the Muslim religion, Islam. Then, there are data on the life of three women who lived in the

harem, each at different times, and who were among the most powerful sultans. In conclusion, the women of the harem were already enslaved but had the opportunity to become powerful in the palace and to live a life in majesty.

Key Words / Λέξεις Κλειδιά :

Ottoman Empire, Hurrem Sultan, Kosem Sultan, Rabia Gulnus Sultan, Imperial Harem , Power of Women in Ottoman Empire , Sultanate of women , Greek women, Historical figures of Ottoman Empire , Sultan , Islam, Χαρέμι, Σουλτανάτο, Γυναικεία Διακυβέρνηση, Βαλιντέ Σουλτάν, Εξουσία, Ιεραρχία , Γυναικεία εξουσία, Ισλάμ , Μουσουλμάνοι , Λαοί της Ανατολής, Οθωμανοί, Οθωμανικός κόσμος, Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	σ. 8
1. Η θρησκεία του Ισλάμ	σ. 9
1.1 Αλλάχ και Ειδωλολατρία	σ. 9
1.1.1 Το Κοράνι	σ. 10
1.1.2 Οι πέντε στύλοι	σ. 10
1.2. Σουνίτες και Σίιτες : τα δυο ρεύματα του Ισλάμ	σ. 11
1.3. Η θέση του σουλτάνου απέναντι στο Ισλάμ	σ. 12
1.4. Η θέση της γυναίκας στον Ισλαμικό κόσμο	σ. 13
1.4.1 Αντιλήψεις για την γυναίκα και η αντιμετώπιση της	σ. 13
1.5. Η πολυγαμία ως στοιχείο της Οθωμανικής κουλτούρας	σ. 15
1.5.1 Οι γάμοι των σουλτάνων με γυναίκες	σ. 16
1.5.2 Οι γάμοι των Οθωμανών υπηκόων	σ. 17
<hr/>	
2. Το Χαρέμι	σ. 18
2.1. Τα χαρέμια στον κόσμο της Ανατολής	σ. 18
2.1.1 Η ετυμολογία της λέξης χαρέμι	σ. 19
2.1.2 Η προέλευση του χαρεμιού	σ. 20
2.1.3 Δουλεία και χαρέμι	σ. 21
2.2. Συσχέτιση παιδομαζώματος και χαρεμιού	σ. 22
2.3. Χαμάμ	σ. 24

2.4. Η εκπαίδευση των παλλακίδων	σ. 26
2.4.1 Η φύση των μαθημάτων	σ.26
2.4.2 Πρωτόκολλα και εθιμοτυπικά	σ.28
2.5. Ο χώρος	σ.30
2.6. Ενδυμασίες και κοσμήματα	σ.31
2.7. Οι ευνούχοι	σ.33
2.8. Η καθημερινή ζωή των γυναικών στο παλάτι	σ.35

3. Το Σουλτανικό Χαρέμι	σ. 37
3.1. Οι βαθμίδες εξουσίας στο Οθωμανικό Χαρέμι	σ. 38
3.1.1 Οι οδαλίσκες	σ. 38
3.1.2 Οι γκιόζντε	σ. 40
3.1.3 Οι Ικμπάλ	σ. 41
3.1.4 Η τάξη των Καντίν/ Χασεκί	σ. 42
3.1.5 Η Βαλιντέ Σουλτάνα	σ. 47
3.2. Δυο οίκοι Παλαιό Παλάτι και Νέο Παλάτι	σ. 49
3.3. Το χαρέμι ως αρένα πολιτικής	σ. 50
3.3.1 Σεξουαλικότητα και εξουσία	σ. 50
3.3.2 Γονιμότητα και εξουσία	σ. 51
3.3.3 Η επιρροή των γυναικών του χαρεμιού στην πολιτική	σ. 52

4. Χουρρέμ Σουλτάνα : Η βασίλισσα των Οθωμανών	σ. 55
4.1. Από την Ρουθήνια στα σκλαβοπάζαρα της Κωνσταντινούπολης	σ. 55

4.2. Στο Χαρέμι του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς	σ. 56
4.2.1 Μαχιντεβράν Σουλτάνα	σ. 57
4.2.2 Η Χουρρέμ ως μέλος της δυναστείας	σ. 58
4.3. Η Χουρρέμ στο πολιτικό παιχνίδι	σ. 61
4.3.1 Χουρρέμ εναντίον των τριών αγαπημένων προσώπων του Σουλεϊμάν ...	σ. 62
4.3.2 Ο διπλωματικός ρόλος της Χουρρέμ	σ. 64
4.3.3 Τριπλή συμμαχία	σ. 66
4.4. Θάνατος και Αγαθοεργίες	σ. 67

5. Κιοσέμ Σουλτάνα : Η ελληνίδα Αυτοκράτειρα	σ. 69
5.1. Αναστασία	σ. 69
5.2. Στο χαρέμι του σουλτάνου Αχμέτ Α΄	σ. 70
5.2.1 Μαχφιρούζ Σουλτάνα	σ. 71
5.2.2 Η Κιοσέμ ως μέλος της δυναστείας	σ. 71
5.3. Δράση στο παιχνίδι της πολιτικής	σ. 73
5.3.1 Βασιλείες των σουλτάνων Μουσταφά και Οσμάν	σ. 75
5.3.2 1 ^η περίοδος Αντιβασιλείας	σ. 78
5.3.3 2 ^η περίοδος Αντιβασιλείας	σ. 80
5.3.4 3 ^η περίοδος Αντιβασιλείας	σ. 83
5.4. Θάνατος και Αγαθοεργίες	σ. 85

6. Εμετουλάχ Ράμπια Γκιουλνούς Σουλτάνα : Μια σουλτάνα από το Ρέθυμνο..σ.	88
6.1. Ως χασεκί του σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄	σ. 88

6.2 .Η ανάμειξή της στον πολιτικό βίο	σ. 90
6.3. Αγαθοεργίες και θάνατος	σ. 92
Συμπεράσματα	σ. 93
Λεξιλόγιο- Όροι	σ. 94-96
Βιβλιογραφία	σ. 97

Εισαγωγή

Για πολλά χρόνια ο μύθος γύρω από τα χαρέμια έχει αποτελέσει πηγή επιστημονικού αλλά και λογοτεχνικού ενδιαφέροντος. Πολλοί είναι εκείνοι που εμπνευστήκαν από την ζωή μέσα στο παλάτι και έγραψαν γι' αυτή μυθιστορήματα, την αποτύπωσαν στην οθόνη. Ωστόσο, τα έργα αυτά δεν μπορούν να προσδιορίσουν με σαφήνεια τον έγκλειστο βίο των γυναικών καθώς το χαρέμι ήταν ένας κόσμος κεκλεισμένων των θυρών στον οποίον, λίγοι ήταν αυτοί που είχαν πρόσβαση. Το ενδιαφέρον λοιπόν έγκειται , στην ανέλιξη των γυναικών σκλάβων από παλλακίδες σε γυναίκες του σουλτάνου, και εν συνεχεία σε πανίσχυρες Βαλιντέ (βασιλομήτωρ). Είναι γεγονός πως η αντίληψη που έχουν οι περισσότεροι σχετικά με τα χαρέμια αλλά και με την θέση των γυναικών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι θολή. Αυτό συμβαίνει διότι έχουν συνδέσει την εικόνα του χαρεμιού με γυναίκες χωρίς δικαιώματα που γινόντουσαν εκμεταλλεύσιμες από τον σουλτάνο και ήταν υπό την εξουσία της Βαλιντέ Σουλτάν. Εν τούτοις πολλές ήταν εκείνες που ξεχώρισαν και κατάφεραν να αποκτήσουν εξουσία και με αυτή να επηρεάσουν σημαντικά την πολιτική ζωή και να μείνουν στην ιστορία ως σημαντικές προσωπικότητες που σημάδεψαν αυτόν τον λαό.

Κεφάλαιο 1

❖ 1. Η θρησκεία του Ισλάμ

Η λέξη “Ισλάμ” σημαίνει υποταγή (στον Θεό) .Ιδρύθηκε από τον Μωάμεθ, ο οποίος γεννήθηκε το έτος 570 στην Αραβία. Σύμφωνα με την Ισλαμική θρησκεία , ο Μωάμεθ παρέλαβε σε ηλικία 40 ετών το ιερό βιβλίο του Ισλάμ δηλαδή το Κοράνι, από τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Με αυτόν τον τρόπο, ο Μωάμεθ ανέλαβε το έργο της εξάπλωσής του ανά τον κόσμο. Λόγω του ότι η διδασκαλία του βρήκε αντίθετο τον κόσμο της Αραβίας, αναγκάστηκε να καταφύγει από την Μέκκα στην Μεδίνα. Το γεγονός αυτό ονομάστηκε Εγίρα. Εκεί ο Μωάμεθ, κατάφερε και απέκτησε ισχύ και ακολούθησε μια σειρά από πολέμους και διαμάχες, και τελικά κατάφερε και να εδραιώσει το Ισλάμ. Ο Μωάμεθ, θεωρείται ο σημαντικότερος προφήτης του Ισλάμ και πέθανε το 632 μ.χ.

❖ 1.1 Αλλάχ και Ειδωλολατρία

Προτού ο Αραβικός κόσμος ασπαστεί τον Ισλαμισμό , ακολουθούσε ένα είδος ειδωλολατρίας ,όπως π.χ. λατρεία των πνευμάτων του νερού, των δέντρων όπου ανώτερα απ’όλα τα όντα θεωρούνταν ο Αλλάχ, ο οποίος θεωρείται και ο δημιουργός του κόσμου. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί και η λατρεία για τον μετεωρίτη Κάαμπα, επί του οποίου έχει χτιστεί κυβικό οικοδόμημα από γρανίτη και στα αραβικά σημαίνει κύβος. Ακόμη και σήμερα αποτελεί ιερό προσκύνημα για τον μουσουλμανικό κόσμο και βρίσκεται στην Μέκκα, που θεωρείται ιερός τόπος. Πιστεύεται ότι μέσω της επαφής του πιστού με τον λίθο, δηλαδή με το άγγιγμα,

μεταδίδονται δυνάμεις. Κατά το Κοράνι, ο Αβραάμ ήταν αυτός που το κατασκεύασε για πρώτη φορά.

❖ 1.1.1 Το Κοράνι :

Το Κοράνι, περιλαμβάνει κάποιες διδασκαλίες, οι σημαντικότερες εκ των οποίων είναι 4 : 1) Ο Αλλάχ είναι ο Θεός και ο Μωάμεθ ο Προφήτης του και η αποδοχή του Ιησού ως προφήτη και μόνο 2) Οι άγγελοι, όπως αναφέρεται και στον Χριστιανισμό, αποτελούν δημιουργήματα του Θεού εκ των οποίων ένας αποστάτησε και έγινε ο διάβολος 3) Σημαντικό ρόλο στην ζωή των ανθρώπων διαδραματίζει το Κισμέτ, η μοίρα δηλαδή, ωστόσο στην Τελική Κρίση όλοι οι άνθρωποι θα δικαστούν για τις πράξεις τους και 4) η ανταμοιβή των δικαίων και η καταδίκη των κακών, έχουν υλικό χαρακτήρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανταμοιβή-παράδεισος με υλικό χαρακτήρα έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη πολεμικού ζήλου και φανατισμού στους στρατιώτες που ανήκαν στον Μουσουλμανικό κόσμο .

❖ 1.1.2 Οι Πέντε Στύλοι

Η Ισλαμική διδασκαλία στηρίζεται σε πέντε θρησκευτικά καθήκοντα οι λεγόμενοι “ πέντε στύλοι” , όπου ο κάθε μουσουλμάνος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει. Αυτά είναι : α) η επανάληψη της φράσεως “ Δεν υπάρχει άλλος Θεός παρά μόνον ο Αλλάχ και ο Μωάμεθ είναι ο προφήτης του β) Μέσα στην ημέρα πραγματοποιούν πέντε φορές Προσευχή σε Τζαμί γ) Ελεημοσύνη δ) Νηστεία, με σημαντικότερη το Ραμαζάνι, η οποία γίνεται τον μη σταθερό μήνα Ραμαντάν. Το κύριο χαρακτηριστικό της νηστείας είναι η απόλυτη ασιτία από την ανατολή έως

την δύση του ηλίου και ε) Ιερό προσκύνημα στην Μέκκα, από κάθε μουσουλμάνο τουλάχιστον μια φορά στην ζωή του. Στο Ισλάμ απαγορεύεται η πόση αλκοόλ, το χοιρινό κρέας και λοιπά, ενώ επιτρέπεται η πολυγαμία και κυριαρχεί η αντίληψη ότι γυναίκα και παιδί είναι κατώτερα όντα από τον άνδρα. Η θρησκεία του Ισλάμ, έχει δανειστεί στοιχεία από τρεις άλλες θρησκείες, τον Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό και την Αραβική ειδωλολατρία.

❖ 1.2 Σουνίτες και Σίίτες : τα δυο ρεύματα του Ισλάμ

Αφότου πέθανε ο Μωάμεθ (632 μ.χ.), η θρησκευτική-πολιτική-στρατιωτική εξουσία ανέλαβε ο χαλίφης (= διάδοχος) Αμπού-Μπαάκρ. Έχοντας ως όπλο το Ισλάμ και την προσμονή των αγαθών του Παραδείσου που υπόσχονταν το Κοράνι, ο αραβικός στρατός επιτίθονταν με φανατισμό στους αλλόπιστους. Με την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, το Ισλάμ παγίωσε την θέση του στην Ανατολική Ευρώπη (Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία κ.α.) και με την Οθωμανική Αυτοκρατορία απέκτησε μεγάλη δύναμη στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα δυο ρεύματα του Ισλάμ είναι οι Σουνίτες (Τούρκοι, Άραβες) και οι Σίίτες (Πέρσες-Ιρανοί) . Η διαφορά τους βρίσκεται στην περί διαδοχής του Μωάμεθ αντίληψη των Σιίτων. Πιο αναλυτικά, οι Σίίτες δέχονταν ως διάδοχο του συγγενή του Μωάμεθ, Αλή, και από τότε αξιώνουν την κληρονομική διαδοχή του Ιμάμη (θρησκευτικός-πολιτικός ηγέτης) . Ο Αλή ήταν ο τέταρτος χαλίφης στην διαδοχή του Μωάμεθ και οι οπαδοί του ονομάστηκαν Σίίτες, ενώ οι Σουνίτες που αντιτάχθηκαν στην εκλογή του αποτελούν και την πλειοψηφία του μουσουλμανικού κόσμου. Οι διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα σε αυτά τα

δύο θρησκευτικά ρεύματα είναι οι εξής. Αρχικά, από την πλευρά των Σουνίτων παρατηρείται εμμονή στο Κοράνι, ενώ οι αποφάσεις παίρνονται με ομοφωνία της τοπικής κοινότητας. Η διαδοχή του Μωάμεθ στην θρησκευτική-πολιτική εξουσία δεν πρέπει να είναι απαραίτητα κληρονομική. Από την άλλη πλευρά, στους Σίιτες παρατηρείται εμμονή στην κληρονομικότητα της διαδοχής, του Μωάμεθ πράγμα που σημαίνει ότι ο χαλίφης δεν πρέπει να εκλέγεται από την κοινότητα. Η ηγεσία του Ισλάμ (πολιτική-θρησκευτική) πρέπει δηλαδή να βρίσκεται στα χέρια απογόνου του Μωάμεθ. Ο υπέρτατος αυτός ηγέτης-διάδοχος ονομάζεται Ιμάμης και θεωρείται αλάθητος ή ακόμα και ημίθεος. Αυτός αποφασίζει για ό,τι αφορά τους πιστούς και μεταβιβάζει μυστικά στον διάδοχό του και την ερμηνεία του Κορανιού. Σύμφωνα με τους Σίιτες, υπάρχουν δώδεκα τέτοιοι Ιμάμηδες και ο τελευταίος αναμένεται στην γη για να φέρει μια εποχή ευτυχίας.

❖ 1.3 Η θέση του σουλτάνου απέναντι στο Ισλάμ

« Στην Ισλαμική αυτοκρατορία των Οσμανλήδων ισχύουν δύο κωδικοί νόμων. Ο ένας ήταν ο κανούν- το σύνολο δηλαδή που έφτιαχνε ο ίδιος ο Σουλτάνος – και ο άλλος ο σεριάτ- οι άγραφοι δηλαδή και αμετάβλητοι νόμοι του Ισλάμ.», (Falconer, 1992, μτφρ 2001, σ. 504). Οι άγραφοι και απαραβίαστοι νόμοι του Ισλάμ ίσχυαν για όλους τους πιστούς, ανεξαιρέτως κοινωνικής διαστρωμάτωσης, και ήταν πάνω ακόμη και από τον Σουλτάνο. Ο Σουλτάνος επομένως, όφειλε κι αυτός με την σειρά του να σέβεται και να τηρεί τον ιερό μουσουλμανικό νόμο, ο οποίος ήταν ο γραπτός λόγος του Θεού. Καθήκον του, ως Υπερασπιστής της Πίστης του Θεού, ήταν να οδηγεί την σημαία του Μωάμεθ στις Χώρες του Πολέμου. Δηλαδή να διεξάγει τον Ιερό Πόλεμο ή

αλλιώς Τζιχάντ. Ωστόσο αν και ο σουλτάνος έβλεπε τον εαυτό του ως προωθητή της θρησκείας του έναντι του Χριστιανισμού, στην ουσία προερχόταν από γυναίκες σκλάβες του Χριστιανικού κόσμου.

❖ 1.4 Η θέση της γυναίκας στον Ισλαμικό κόσμο

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Κορανιού, κανένας Μουσουλμάνος δεν θεωρείται ως σκλάβος και επομένως δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης και πώλησης. Άρα, αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι Σουλτάνοι, προκειμένου να συνεχίσουν την δυναστεία , αποκτούσαν παιδιά με γυναίκες , συνήθως, χριστιανές. Όπως αρμόζει το Ισλαμικό δίκαιο, θεωρούνταν θεμιτό στους Μουσουλμάνους να αιχμαλωτίζουν ξένους πληθυσμούς. Οι αιχμάλωτοι αυτοί, δεν είχαν κανένα απολύτως δικαίωμα και ο αφέντης είχε εξουσία πάνω τους.

❖ 1.4.1 Αντιλήψεις για την γυναίκα και η αντιμετώπιση της

Η αντίληψη που επικρατούσε για την γυναίκα ήταν πως η ψυχή της δεν άξιζε όσο η ψυχή του άντρα, αλλά όσο η ψυχή ενός ζώου, όπως αναφέρει ο Falconer (1992). Για τους Οθωμανούς, το πνεύμα της γυναίκας θεωρείται κατά πολύ κατώτερο από το δικό τους και ότι δεν πρόκειται να απολαύσει την αυτά που προσφέρει ο Παράδεισος καθώς η ψυχή της δεν είχε καμία θέση να βρίσκεται εκεί πέρα. Σύμφωνα με το Ισλάμ, η γυναίκα θεωρείται υποδεέστερη και χρησιμοποιείται από τον άντρα μόνο ως αντικείμενο ηδονής και εξασφάλισης απογόνων. Τις αντιμετωπίζει ως άχρηστα όντα, τα οποία ήταν σε

θέση να ευχαριστούν τον άντρα και τίποτε παραπάνω. Το Κοράνι επιτρέπει στον άντρα να έχει τέσσερις συζύγους, εφόσον ο ίδιος είναι σε θέση να τις συντηρεί – και όσες σκλάβες οδαλίσκες επιθυμεί. Η γυναίκα στην Ισλαμική κοινωνία, δεν έχει κανένα δικαίωμα και ανήκει στον άνδρα. Μάλιστα η κακοποίησή της από τον άντρα θεωρείται θεμιτή και φυσιολογική.

«Σύμφωνα με το *Κοράνι*, η μαρτυρία δυο γυναικών άξιζε όσο η μαρτυρία ενός άντρα», (Bell 1997, μπφρ 1998, 286). Γίνεται αντιληπτό ότι η βαρύτητα λόγου του άντρα είναι πολύ πιο ισχυρή από αυτή της γυναίκας. Η κραυγή μιας γυναίκας δεν είναι παρά ψίθυρος στα αυτιά ενός άντρα. Μάλιστα τα βλέμματα τους απαγορευόταν να διασταυρωθούν με των αντρών. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Bell (1997) , ήταν υποχρεωμένη να περπατάει σε ένα πεζοδρόμιο στο οποίο περπατούσαν μόνο οι γυναίκες, και δεν επιτρεπόταν να σταματάει μπροστά στους πάγκους του παζαριού. Εάν διασταυρωνόταν το βλέμμα της με κάποιον, έπρεπε να γυρίσει το βλέμμα της στον τοίχο, έχοντας βέβαια το πέπλο να την καλύπτει και να περιμένει να περάσει ο άντρας. Ύστερα, θα συνέχιζε τον δρόμο της. Το Ισλάμ επέβαλλε χωρισμό των δυο φύλων και το φερετζέ στις γυναίκες καθώς επικρατούσε η θεωρία ότι οι άντρες μπορεί να τις εκμαυλίσουν , και θεωρούνταν επικίνδυνες. Η γυναίκα κατά το Κοράνι, είναι ένας αγρός, ένα είδος ιδιοκτησίας όπου ο σύζυγος έχει την δυνατότητα να το χρησιμοποιεί όπως επιθυμεί. Ο Διαμαντής αναφέρει ότι: «Η αντίληψη των Οθωμανών για την γυναίκα είναι ότι αυτή θα έπρεπε να αποτελεί το <<κέφι>> του (στρατιωτικού) άντρα και τίποτε άλλο. Αυτή γέμιζε την καθημερινότητα των

Οθωμανών αρρένων που έπρεπε να τους υπηρετεί παντοίω τρόπω.».(αναφέρεται στον Βίτσος, 2014, σ. 133).

❖ 1.5 Η πολυγαμία ως στοιχείο της Οθωμανικής κουλτούρας

Το Ισλάμ, εδραιώθηκε σε μια εποχή και κοινωνία που η σκλαβιά ήταν διαδιδόμενη. Οι σκλάβοι προερχόντουσαν κυρίως από ηττημένες χώρες ως λάφυρα πολέμου και πωλούνταν σε διάφορα σκλαβοπάζαρα. Η πολυγαμία ήταν κάτι που επιτρέπονταν στην Τουρκία, θρησκευτικά και κοινωνικά, και έτσι οι σουλτάνοι, και όχι μόνο, είχαν την ελευθερία να έχουν χαρέμι με πολλές οδαλίσκες. Επέτρεπε στους άντρες να έχουν μέχρι τέσσερις νόμιμες και ελεύθερες συζύγους, στις οποίες πρέπει να φέρεται ισότιμα και όσες σκλάβες-παλλακίδες επιθυμούν. Τα παιδιά που αποκτούσε κάποιος άντρας με σύζυγό του ή παλλακίδα νομιμοποιούνταν και ήταν ελεύθερα, σύμφωνα με τον Ισλαμικό νόμο. Ο Ισλαμικός νόμος επέτρεπε την σεξουαλική δραστηριότητα που πραγματοποιούνταν ανάμεσα σε ένα παντρεμένο ζευγάρι και την σχέση που είχε ο αφέντης με παλλακίδα. Η ερωτική σχέση όμως με μια ελεύθερη γυναίκα, απαγορευόταν ρητά από το Ισλάμ και όταν υπήρχαν τέτοια περιστατικά, υπήρχε και η ανάλογη τιμωρία. Επομένως, ο γάμος μεταξύ ενός Σουλτάνου με μια σκλάβα από το χαρέμι, θεωρούνταν απαγορευμένος σύμφωνα με το Κοράνι. Η γυναίκα που “έσπασε” αυτόν τον κανόνα ανατρέποντας την καθιερωμένη τάξη πραγμάτων ήταν η σύζυγος του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, η Χουρρέμ Σουλτάν. Η Χουρρέμ, στηριζόμενη στον έρωτα της, ήξερε πως από την στιγμή που θα απελευθερωθεί, από τον ίδιο τον Σουλτάνο Σουλεϊμάν, θα τερματιζόταν η σκλαβιά της μια για πάντα. Αλλά, αν συνέχιζε να μένει στο παλάτι θα

υπήρχαν αντιδράσεις από τους υπηκόους, καθώς αυτό θα σήμαινε ότι ο ίδιος ο Σουλτάνος διέπραττε μοιχεία. Οι λύσεις ήταν δυο : ή θα την έδιωχνε από το παλάτι ή θα την παντρευόταν, για να μη θεωρείται μοιχεία. Καθώς ο Σουλεϊμάν αδυνατούσε να αποχωριστεί την αγαπημένη του σύζυγο, την παντρεύτηκε κάνοντάς την επίσημη σύζυγό του.

❖ 1.5.1 Οι γάμοι των σουλτάνων με γυναίκες

Στα πρώιμα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι μονάρχες σύναπταν γάμους, για καθαρά διπλωματικούς λόγους, με πριγκίπισσες γειτονικών χωρών. Αυτό εξυπηρετούσε τόσο στρατηγικά όσο και πολιτικά συμφέροντα προκειμένου δηλαδή να αποκτήσουν περισσότερη ισχύ αφενός και αφετέρου, να επεκτείνουν τα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ωστόσο, καθώς έβλεπαν ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποκτούσε ολοένα και μεγαλύτερη δύναμη, θεώρησαν σωστό να σταματήσουν αυτού του είδους γάμου και στράφηκαν στη σύναψη γάμων με πλούσιες οικογένειες από το εσωτερικό. Την πρακτική όμως αυτήν την εγκατέλειψαν καθώς αυτοί οι γάμοι στράγγιζαν το θησαυροφυλάκιο του κράτους. Με την πάροδο του χρόνου, το ενδιαφέρον τους στράφηκε στις γυναίκες σκλάβες του χαρεμιού. Ο λόγος ήταν η πεποίθησή τους, πως οι γυναίκες αυτές θα τους πρόσφεραν μόνο ηδονή και απογόνους και τίποτα άλλο καθώς τις θεωρούσαν ανίκανες για οποιαδήποτε εμπλοκή στα πολιτικά ζητήματα. Επίσης θεωρούσαν ότι με την εκπαίδευση που είχαν λάβει στο χαρέμι, θα είναι απόλυτα υποταγμένες στο Ισλάμ και στον Εξοχότατο. Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί και σε παρακάτω ενότητες της εργασίας, υπήρξαν γυναίκες οι οποίες αφότου έγιναν σουλτάνες, αποκτώντας φυσικά γιο- διάδοχο για τον θρόνο, κατάφεραν με όπλα την ισχύ τους μέσα στο

χαρέμι, την επιβλητική τους προσωπικότητα και την επιρροή που ασκούσαν στους σουλτάνους να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τα κρατικά θέματα. Λόγω του ότι θεωρούσαν τους εαυτούς τους ανώτερους έπαψαν τις επιγαμίες σχέσεις με τα κατώτερα στρώματα.

❖ 1.5.2 Οι γάμοι των Οθωμανών υπηκόων

Ο γάμος ήταν ένας θεσμός που είχε καθιερωθεί στην Οθωμανική κοινωνία και δύσκολα κάποιος παρέμεινε ανύπαντρος σε όλη του τη ζωή. Οι γάμοι ήταν κανονισμένοι από τους γονείς του ζευγαριού. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις γυναικών που έλαβαν σύντροφο σε πολύ μεγαλύτερη ηλικία από τις ίδιες, αλλά μετά από την ενηλικίωση τους ζητούσαν διαζύγιο.

Ο γάμος των Οθωμανών τελείται υπό πολύ κλειστό κύκλο με την παρουσία ελαχίστων ατόμων. Οι δυο σύζυγοι δηλώνονται ως ζευγάρι μπροστά στον Καδή (δικαστής), υπογράφοντας ένα νομικό έγγραφο (χοτζετί), και οι μάρτυρες είναι άτομα εμπιστοσύνης και κυρίως είναι άντρες ελεύθεροι οι οποίοι γινώσκουν έστω και λίγο τον νόμο. Το έγγραφο αυτό ορίζει το μερίδιο περιουσίας το οποίο παραχωρεί ένας άντρα στην γυναίκα του. Σε περίπτωση που υπάρξει διαζύγιο γίνεται το εξής: « Αν ο άντρας διώξει τη γυναίκα, είναι υποχρεωμένος να της παρέχει το μερίδιο περιουσίας που της υποσχέθηκε όταν σύναψαν συμφωνία γάμου μπροστά στον καδή και στους μάρτυρες. Αν η γυναίκα εγκαταλείψει τον άντρα, δεν παίρνει τίποτα πέρα από ένα μικρό μερίδιο ίσο με αυτό που έφερε μαζί της στο σπίτι του συζύγου της.» (Bon, 1996, μτφρ 2005, σ. 143) .

❖ 2. Το Χαρέμι

Τα χαρέμια έχουν εξιτάρει το ενδιαφέρον των δυτικών και έχουν γραφτεί γι' αυτά πάμπολλα λογοτεχνικά έργα, ποιήματα, μυθιστορήματα εξυμνώντας αυτόν τον ιδιαίτερο κόσμο γεμάτο με ίντριγκες, χλιδή, πόνο, αλλά και πόθο των γυναικών για την απόκτηση και άσκησης εξουσίας . Ωστόσο, τα περισσότερα βασίζονται στην φαντασία του συγγραφέα και όχι σε εξακριβωμένα στοιχεία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το χαρέμι ήταν μια κοινωνία αποκομμένη από τον έξω κόσμο. Επομένως, το γνωστικό υλικό περιορίζεται σε αυτά που έχουν καταγράψει οι ξένοι περιηγητές , που επισκέπτονταν το παλάτι του σουλτάνου, για λόγους πολιτικούς, και είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν από κοντά αυτόν τον ιδιόρρυθμο κόσμο και να γίνουν μάρτυρες μιας γυναικοκρατούμενης κοινωνίας. Ήταν ευρέως γνωστά από την περίοδο της Μεσαιωνικής εποχής έως τον 20 αιώνα, όπου και καταργήθηκαν από τον Κεμάλ Ατατούρκ.

❖ 2.1 Τα χαρέμια στον κόσμο της Ανατολής

Ο θεσμός του Χαρεμιού έχει τις ρίζες του στα μέρη της Ανατολής, και εμφανίζεται στην Αφρική, στην Αραβία και στην Κίνα με αποκορύφωμα το περιβόητο παλάτι του Τοπ Καπι, το οποίο χτίστηκε από τον Μωάμεθ Β΄ Πορθητή, και αποτέλεσε την κατοικία των σουλτάνων από τον 15^ο αιώνα περίπου. Βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη και το παλάτι αυτό υπήρξε η εστία πολλών ιντρίγκων, θανάτων και δολοπλοκιών. Χαρέμια όμως δεν είχαν μόνο οι σουλτάνοι αλλά και οι πασάδες, οι πλούσιοι έμποροι, ακόμη

κι οι φτωχοί. Στην Τουρκία, όπως και σε άλλα μέρη της Ανατολής , τα χαρέμια ήταν συνηθισμένα σπιτικά όπου άντρες και γυναίκες ζούσαν μια ασυνήθιστη πολυγαμική ζωή. Είχαν τα γαμήλια έθιμά τους, τις ιατρικές πρακτικές και φυσικά δεν έλειπαν οι αντιζηλίες.

❖ 2.1.1 Η ετυμολογία της λέξης χαρέμι

Όπως αναφέρει η Μυστακίδου (2008), η λέξη Χαρέμι προέρχεται από την αραβική λέξη “*Haram*”, και η αραβική ρίζα h -r -m, έχει τη σημασία του απαγορευμένου , του ιερού αλλά και του προστατευμένου, δηλώνοντας έτσι την απαγόρευση εισόδου, αντρών, στον χώρο αυτό, πλην βεβαίως του Αυτοκράτορα. Οι μόνοι άντρες που επιτρέπονταν να εισέλθουν στον χώρο αυτό ήταν οι ευνούχοι. Ετυμολογικά, *χάρε* σημαίνει ιερός τόπος. Στην Ισλαμικό κόσμο, η έννοια *χάρε* υποδηλώνει τα δωμάτια των γυναικών, στα οποία μόνο οι άντρες που είχαν συγγενική σχέση , επιτρέπονταν να μπουν . Ο χώρος αυτός (του χαρεμιού), συνδέεται άρρηκτα με τον θεσμό της οικογένειας και σχετίζεται, με μια καθορισμένη σεξουαλικότητα, αφού σε αυτόν τον κόσμο υπήρχαν μόνο γυναίκες. Για τον Ισλαμικό κόσμο, το χαρέμι υποδηλώνει ένα ιερό μέρος στο οποίο η γενική πρόσβαση απαγορεύεται και όσα άτομα μπορούν να μπουν οφείλουν να το σέβονται και να συμπεριφέρονται αναλόγως.

❖ 2.1.2 Η προέλευση του χαρεμιού

Ο θεσμός του χαρεμιού εισήχθη στην Τουρκική κουλτούρα με υιοθέτηση του Ισλάμ υπό την επιρροή του Αραβικού Χαλιφάτου το οποίο οι Οθωμανοί προσπάθησαν να μιμηθούν. Οι πρώτοι που είχαν χαρέμια ήταν οι Πέρσες οι οποίοι χρησιμοποίησαν αυτήν την μέθοδο προκειμένου να ψυχαγωγούνται οι στρατιώτες μετά από πολέμους. «Δεν είναι ξεκάθαρο πότε εμφανίστηκε ο θεσμός του χαρεμιού στον οθωμανικό κόσμο, πιστεύεται πάντως πως εδραιώθηκε συστηματικά στο παλάτι της Αδριανούπολης και αναπτύχθηκε μετά την άλωση της Πόλης.» (Τσοκώνα 2017,σ. 32). Στα πρώιμα χρόνια , ο τουρκικός πληθυσμός ήταν νομάδες και περιπλανιούνταν σε μέρη της Ανατολής. Αργότερα, όταν εγκαταστάθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, παγίωσαν τον θεσμό του χαρεμιού, το οποίο με την πάροδο του χρόνου είχε αλλάξει η μορφή του. Αυτός ο θεσμός, είχε την δική του ιεραρχία, την δική του λογική βάση, δικές του αρμοδιότητες και ο σκοπός του ήταν να ψυχαγωγεί τον Σουλτάνο και να συμβάλλει στην διαιώνιση της δυναστείας. Στην κορυφή της ιεραρχίας, την εξουσία την κατείχε η Βασιλομήτωρ ή αλλιώς η Βαλιντέ Σουλτάν η οποία με την βοήθεια, κυρίως του αρχιευνούχου, ήλεγχε το χαρέμι. Είχε δικούς του κανόνες τους οποίους ο Σουλτάνος όφειλε να υπακούει και να σέβεται. «Στο χαρέμι του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς εκτός από τις χανούμισσες ζούσαν Βαλιντέ Σουλτάνα, οι αδερφές του Σουλτάνου, οι σύζυγοί του αλλά και άλλες γυναίκες με διάφορες αρμοδιότητες.» (Βίτσος, 2014, σσ 126-128).

❖ 2.1.3 Δουλεία και χαρέμι

Λόγω του ότι το Ισλάμ απαγορεύει την υποδούλωση και την σκλαβιά των ελεύθερων Μουσουλμάνων, έδωσε το κίνητρο στους σουλτάνους να αποκτούν σκλάβους και σκλάβες που είχαν ως θρησκεία τους τον Χριστιανισμό και προερχόντουσαν από κράτη της Δύσης κυρίως. Όταν έφταναν στο παλάτι, προσηλυτιζόταν στο Ισλάμ και εκπαιδεύονταν για την κατάκτηση αξιωμάτων. Έχαναν την προσωπική τους ταυτότητα και την ιδιαιτερότητά , και γίνονταν ένα με το σύνολο. Σε αυτό συνέβαλαν γυναίκες οι οποίες εκπαίδευαν τις νεότερες. Η υποδούλωση των γυναικών αυτών φωτίζει ακόμη περισσότερο την αντίληψη που επικρατούσε εκείνη την εποχή και ήταν ζήτημα πρακτικής. Η δουλεία υπήρξε η βάση ενός συστήματος παροχής ανθρωπίνων ικανοτήτων και αναγκών, και οι γυναίκες στηρίζοντας την ανάγκη των σουλτάνων για γυναίκες-σκλάβες, κατάφεραν και χρησιμοποίησαν τον θεσμό αυτό για την δική τους κοινωνική αποκατάσταση. Μέσα από την σκληρή καθημερινότητα, μάθαιναν να επιβιώνουν στο χαρέμι και κατάφεραν να εκμεταλλευτούν προς όφελός τους τα θρησκευτικά και κοινωνικά προνόμια της Ισλαμικής θρησκείας. Η ιδιαιτερότητα του χαρεμιού εντοπίζεται στο ότι σε κανένα άλλο μέρος του κόσμου, δεν υπήρχε η δυνατότητα μια γυναίκα να γίνει σουλτάνα και να κυβερνήσει τον κόσμο, από έναν χώρο που ήρθε ως σκλάβα.

❖ 2.2 Συσχέτιση παιδομαζώματος και χαρεμιού

Η δουλική φύση του χαρεμιού, συσχετίζεται με αυτή του παιδομαζώματος, ως εξής: οι Τούρκοι, προκειμένου να αυξήσουν την στρατιωτική τους δύναμη πραγματοποιούσαν επιδρομές στους τόπους που διέμενε Χριστιανικός πληθυσμός π.χ στην Ελλάδα, στην Βουλγαρία, στην Αλβανία και σε άλλες με σκοπό την αρπαγή αγοριών νεαρής ηλικίας από την οικογενειακή τους εστία. Από εκεί, οδηγούνταν στην Πόλη και αφού εξισλαμίζονταν , χωρίζονταν σε δυο ομάδες όπου η μια ομάδα με τα πιο όμορφα αγόρια στέλνονταν σε ειδικά σχολεία για την μάθηση θρησκευτικών, καλλιγραφίας, αστρονομίας και κατ' επέκταση προσφέρονταν στις υπηρεσίες του Σουλτάνου. Τα αγόρια αυτά αποτελούσαν το αρσενικό χαρέμι του Σουλτάνου, το λεγόμενο Εντερούν (Enderun). Ο Σαρρής αναφέρει ότι « η λέξη, παρότι φαίνεται ως περσική, αντιστοιχεί προς την Ελληνική << ενδότερα>>. Εννοιολογικά σημαίνει ακριβώς ο,τι και το χαρέμι», (αναφέρεται στον Βίτσος, 2014, σ. 140). Η άλλη ομάδα αγοριών, υποβάλλονταν σε μαθήματα ξιφασκίας, ιππασίας και γενικότερα σε δραστηριότητες που αφορούσαν την μάχη και συγκροτούσαν το σώμα των Γενίσαρων. Οι Γενίσαροι εκτός του ότι ήταν η πολεμική δύναμη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, απολάμβαναν προνόμια και υπήρχε η δυνατότητα το να ανέβει κάποιος στις βαθμίδες εξουσίας. Αυτή ήταν η εφαρμογή του Παιδομαζώματος , στα τουρκικά devşirme.

Όπως και στο παιδομάζωμα, έτσι και στο χαρέμι των σουλτάνων, οι γυναίκες, οι λεγόμενες παλλακίδες, ερχόντουσαν στο παλάτι του Σουλτάνου ως σκλάβες. Η προέλευσή τους ήταν χριστιανική και προερχόντουσαν από

διάφορες χώρες όπως π. χ. Αλβανία, Ουκρανία, Γεωργία, Καύκασο, Ελλάδα, Κιρκασία, Βενετία και άλλες. Ορισμένες σκλάβες, παραχωρούνταν ως δώρα ενός Σουλτάνου στο ίδιο του το παιδί, ενώ άλλες αρπάζονταν από διάφορες βάρβαρες φυλές, αφού έκαναν επιδρομές- λεηλασίες σε διάφορες περιοχές, όπου τις έπαιρναν δια της βίας και από εκεί άνοιγε ο δρόμος για το δουλεμπόριο. Επίσης, άλλες προέρχονταν και όταν κάποιος σουλτάνος έκανε πόλεμο σε μια χώρα και αφού έβγαине νικητής έπαιρνε γυναίκες αιχμάλωτες. Αφού εισέρχονταν οι σκλάβες στο παλάτι, ακολουθούσε μια πληθώρα διαδικασιών που αφορούσαν κυρίως την υγεία αυτών των γυναικών και κατ' επέκταση ποιες θα μπουν στο χαρέμι του σουλτάνου ως παλλακίδες και ποιές θα αναλάβουν καθήκοντα μέσα στο παλάτι. Όπως γίνεται αντιληπτό, συνήθως οι κοπέλες που είχαν εξωτερική ομορφιά με καλλίγραμμο σώμα επιλέγονταν για το χαρέμι, ενώ οι κοπέλες που ήταν κοντές και άσχημες αναλάμβαναν την εκτέλεση διάφορων καθηκόντων. Ζούσαν εκεί, στο χαρέμι, μέσα σε απέραντη χλιδή και πολυτέλεια, έκαναν παιδιά, τα φρόντιζαν με την βοήθεια άλλων παλλακίδων και έφευγαν από την ζωή χωρίς να ξέρουν το παραμικρό για το τι συμβαίνει στον έξω κόσμο. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλες τις γυναίκες κατά την είσοδό τους στο χαρέμι, δινόταν τουρκικά ονόματα τα οποία συνήθως σχετίζονταν με χαρακτηριστικά τους όπως π.χ. το όνομα Γκιούλμπαχαρ (Gulbahar) που σημαίνει Ρόδο της Άνοιξης, Νουμπανού (Nurbanu) που σημαίνει η γυναίκα που ακτινοβολεί, που δίνει φώς-λάμψη, Μαχπεικέρ (Mahreyker) που σημαίνει φεγγαροπρόσωπη, και άλλα πολλά. Η βάση και του παιδομαζώματος αλλά και της συγκρότησης του χαρεμιού ήταν η σκλαβιά και

υπήρχε η δυνατότητα αναρρίχησης για την απόκτηση αξιώματος, πράγμα που σήμαινε περισσότερη εξουσία. Η σχολή του Εντερούν και το γυναικείο χαρέμι, ήταν δυο κόσμοι διαχωρισμένοι, που όμως είχαν την ίδια βάση, και τα μέλη αυτών των δυο εκπαιδευόντουσαν και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στον σουλτάνο. Μέσα από τους αιώνες, οι δυο αυτοί κόσμοι απέκτησαν τεράστια εξουσία και ήταν σε θέση και να επηρεάζουν τους σουλτάνους αλλά και να τους εκθρονίζουν.

❖ 2.3 Χαμάμ

Τα Χαμάμ του χαρεμιού ήταν ένας μαρμάρινος χώρος, όπου εκεί οι γυναίκες του παλατιού πλένονταν βοηθώντας η μια την άλλη. Οι παλλακίδες επισκέπτονταν τον χώρο αυτό κάθε μέρα τουλάχιστον από μια φορά. Πάνω σε πάγκους ήταν τοποθετημένες οι πετσέτες των κοριτσιών, ένα λεπτό ύφασμα που κάλυπτε ίσα ίσα το σώμα τους, το οποίο φορούσαν καθ' όλη την διάρκεια του πλυσίματος καθώς και ειδικά ξύλινα υποδήματα, με μεγάλο τακούνι για να μην γλιστράνε. Αφού έπρεπε πρώτα να βγάλουν τα ρούχα τους, προκειμένου να φορέσουν το πολύ λεπτό ύφασμα για το μπάνιο τους, αρκετές ντρέπονταν να γδυθούν μπροστά στις άλλες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαμάχες με τις υπεύθυνες. Αλλά αυτό ήταν κάτι με το οποίο έπρεπε να συμβιβαστούν και με την πάροδο του χρόνου το συνήθιζαν. Το χαμάμ αποτελούσε χώρο αναψυχής για τις σκλάβες, καθώς γινόταν το κέντρο κουτσομπολιών, διάδοση νέων, ενώ κάποιες άλλες ψυχαγωγούσαν τις υπόλοιπες λέγοντας ιστορίες για μακρινές

χώρες, τραγουδώντας και κάπως έτσι ξέχναγαν, έστω και προσωρινά, την “φυλάκισή” τους. Το πλύσιμο του κορμιού τους καθώς και ο εξαγνισμός του νερού αποτελούσε μια θρησκευτική υποχρέωση και ήταν μια πολύωρη διαδικασία . Γυναίκες πηγαινοερχόντουσαν μες στους ατμούς , άλλες γυμνές, άλλες κουβαλώντας πετσέτες, ενώ άλλες κουβαλούσαν τα φαγητά των γυναικών του σουλτάνου. Μάλιστα, πολλές από τις παλλακίδες έβλεπαν σαν ευκαιρία την ώρα του χαμάμ, να έρθουν πιο κοντά, σωματικά, με άλλες. «Για τις γυναίκες που είχαν ανατραφεί για να προσφέρουν ηδονή, αλλά σπάνια πλάγιαζαν στο κρεβάτι του Σουλτάνου, ήταν μια ευκαιρία για να χορτάσουν το βλέμμα τους με όμορφα γυμνά κορμιά και να ικανοποιηθούν ερωτικά»(Βίτσος, 2014, σ. 149). Μέσα στο χώρο αυτό όπου γυναίκες καθόντουσαν στα πεζούλια και έφτιαχναν τα μαλλιά άλλων γυναικών σε σχήμα πλεξούδας, άλλες εισέρχονταν στο ζεστό νερό ολόγυμνες έχοντας θέα τις άλλες κοπέλες, ενώ άλλες έκαναν περίτεχνο μασάζ από τους ώμους έως τα ποδιά των κοριτσιών, είχαν ως αποτέλεσμα, αναπόφευκτα και μη, να ξυπνά το αφροδισιακό στοιχείο μέσα τους. Όπως και σε όλους τους χώρους του παλατιού, έτσι και στο χαμάμ, οι ευνοούμενες του σουλτάνου είχαν μια ιδιαίτερη περιποίηση, καθώς κατά την διάρκεια του μπάνιου είχαν την δυνατότητα να απολαμβάνουν διάφορα εδέσματα και σερμπετι.

❖ 2.4 Η εκπαίδευση των παλλακίδων

Το χαρέμι, ως κοινωνικός και πολιτικός μηχανισμός, διατέλεσε και εκπαιδευτικό ρόλο . Αφότου τα κορίτσια αφικνούσαν στο παλάτι και περνούσαν από την διαδικασία της καθαριότητας την επόμενη μέρα άρχιζε η εκπαίδευσή τους, όπου περιελάμβανε μαθήματα τριών κατηγοριών : α) μαθήματα που αφορούσαν την ενασχόλησή τους με μουσικά όργανα, με τον χορό καθώς και μαθήματα για την εκμάθηση της γλώσσας, της ποίησης , για τις Τέχνες και τα Γράμματα , β) μαθήματα συμπεριφοράς και εκμάθησης του πρωτόκολλου του και των εθιμοτυπικών, και τέλος γ) μαθήματα που αφορούσαν την ικανοποίηση του Σουλτάνου, εννοώντας την ερωτική επαφή.

❖ 2.4.1 Η φύση των μαθημάτων

Η πρώτη κατηγορία αφορούσε εκείνα τα μαθήματα που είχαν ως στόχο την ενίσχυση του μορφωτικού τους επιπέδου, καθώς ως εν δυνάμει σουλτάνες και αν ανέβαινε ο γιος τους βασιλομήτορες, έπρεπε να διευρύνουν τον γνωστικό τους ορίζοντα και να εξοικειωθούν με την αραβική γραφή έτσι ώστε να γνωρίζουν πώς να γράφουν επιστολές, ενώ μαθήματα όπως η ποίηση και την λογοτεχνία είχαν ως στόχο την καλλιέργεια του πνεύματος τους. Έχουν μείνει στην ιστορία τα ερωτικά ποιήματα που έγραφε η Χουρρέμ Σουλτάνα στον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή, και αντιστρόφως, κυρίως κατά την διάρκεια εκστρατειών. Ο Σουλεϊμάν, ως λάτρης της ποίησης, έγραφε ποιήματα προτού γνωρίσει την Χουρρέμ και

χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο Μουχιμπί. Μέσω της μουσικής διδάσκονταν το παίξιμο μουσικών οργάνων όπως βιολί, σαντούρι, τανμπούρ, ένα παραδοσιακό τουρκικό όργανο με το όνομα Ceng και ανοιχτή άρπα, από δημοφιλείς μουσικούς της πόλης. Επίσης υπήρχαν και μαθήματα φωνητικής. Στόχος των μαθημάτων αυτών ήταν και η καλλιέργεια της φωνή τους, μέσω των τραγουδιών, αποκτώντας έτσι μελωδική φωνή. Μάλιστα οι καλλίφωνες παλλακίδες στέλνονταν σε μουσικά σχολεία. Τελευταίο μάθημα και το πιο σημαντικό που ανήκε στην πρώτη κατηγορία ήταν η εκμάθηση του χορού. Μάθαιναν να χορεύουν με σαγηνευτικό τρόπο επιδεικνύοντας τα θέλητρά τους έτσι ώστε να μαγέψουν τον σουλτάνο και να σταθούν τυχερές για την κλίση του.

Η δεύτερη κατηγορία μαθημάτων σχετιζόταν με τον τρόπο που οι παλλακίδες έπρεπε να συμπεριφέρονται στον Σουλτάνο, στην Βασιλομήτωρ και γενικώς σε όλα τα άτομα που είχαν εξουσία καθώς και στις άλλες κοπέλες, και να ακολουθούν τα πρωτόκολλα όπως το να μάθουν να υποκλίνονται, να σέβονται και να υπακούουν αλλά και με ποιο τρόπο να κρατάνε τον δίσκο με τα φαγητά, και τα σερβίτσια.

Η τρίτη κατηγορία μαθημάτων, αφορούσε την σεξουαλική εκπαίδευση των κοριτσιών, αφού αυτός ήταν και ο κύριος σκοπός τους από την στιγμή που έμπαιναν στον κόσμο του χαρεμιού. Μάθαιναν να κινούν το σώμα τους με ερωτικό ρυθμό και να παίρνουν ηδονικές στάσεις προκειμένου να ευχαριστήσουν τον σουλτάνο. Ο ρόλος του αρχιευνούχου ήταν καταλυτικός σε αυτόν τον τομέα καθώς γνώριζε όλα τα μυστικά του σεξ και τις

προτιμήσεις του σουλτάνου και επομένως φρόντιζε για την κατάλληλη εκπαίδευση των κοριτσιών για να αποκτήσουν γνώσεις πάνω σε αυτόν τον τομέα . Ωστόσο, εκτός από το κομμάτι της ευχαρίστησης υπήρχε και άλλο ένα πολύ πιο σημαντικό το οποίο αφορούσε τον πολιτικό τομέα και αυτό ήταν η απόκτηση απογόνων, που θα κληρονομούσαν τον θρόνο και έτσι θα συνεχιζόταν η δυναστεία. Οι κοπέλες, που ήσαν μικρής ηλικίας (10 ετών περίπου) ανατρέφονταν, και όταν έφταναν σε ώριμη ηλικία, τότε μπορούσαν να προσφερθούν στον Σουλτάνο. Όσες έφταναν στο παλάτι, επιλέγονταν και εξετάζονταν από ιατρούς και μαίες. Εάν έβρισκαν οτιδήποτε στο σώμα τους που θεωρούσαν ότι δε θα τους επιτρέψει να ζήσουν στο χαρέμι όπως π.χ. αδυναμία τεκνοποίησης, όπως είναι φυσικό δεν έμπαιναν καθώς η τεκνοποίηση και η απόκτηση αρσενικών (κυρίως) απογόνων ήταν άκρως σημαντική για την συνέχεια της δυναστείας. Από την άλλη, οι πιο όμορφες έπαιρναν το εισιτήριο και γι' αυτές άνοιγαν οι πύλες του παλατιού. Λόγω απειρίας, έπρεπε πρώτα να εκπαιδευτούν καταλλήλως και ύστερα θα άνοιγε ο δρόμος για να διεκδικήσουν τον Σουλτάνο, προσφέροντάς του τις υπηρεσίες τους. Οι ανεπιθύμητες στέλνονταν στο Εσκή Σαράι (Παλιό Παλάτι) ή αλλιώς Ο Οίκος των Δακρύων.

❖ 2.4.2 Πρωτόκολλα και εθιμοτυπικά

Αυτή η ειδική κατηγορία μαθημάτων, είχε ως στόχο την εκμάθηση των πρωτόκολλων και των εθιμοτυπικών κανόνων που διεπόταν το χαρέμι.

Καθώς οι τρόποι συμπεριφοράς θα τους ακολουθούσαν σε όλη τους την ζωή, ήταν μείζονος σημασίας να γίνει εκμάθηση αυτού του τομέα. Πιο αναλυτικά, σε ο,τι αφορά τον σουλτάνο, οι παλλακίδες όφειλαν να τον χαιρετούν με κάποια φιλοφρόνηση, απαγορευόταν να εισέλθουν βίαια στα διαμερίσματά του, απαγορευόταν σαφώς να τον υβρίσουν ή να χειροδικήσουν, όταν εισέρχονταν στον Χας Οντά όφειλαν να υποκλιθούν λυγίζοντας τα γόνατα και να κρατήσουν απόσταση από τον σουλτάνο. Ακόμη, απαγορευόταν να εκφέρουν το όνομά του και να υψώνουν την φωνή τους. Σε ο,τι αφορά το εθιμοτυπικό της κρεβατοκάμαρας, ο σουλτάνος όριζε ποια παλλακίδα θα τον συντροφεύσει, μέσω της προσφοράς ενός μωβ μαντηλιού, και η επιλογή του ήταν σεβαστή απ' όλους. Η παλλακίδα που έμπαινε στο διαμέρισμα του σουλτάνου, όφειλε να γονατίσει, δηλώνοντας έτσι την υποταγή και τον σεβασμό προς τον εξοχότατο, και να σηκώσει το κεφάλι της μόνο όταν το επιτρέψει ο ίδιος. Στη συνέχεια φιλούσε το πάπλωμα και το ακουμπούσε στο μέτωπό της. Η άρνηση της, θα σήμαινε αυθάδεια προς το πρόσωπο του σουλτάνου και θα υπήρχαν βαρύτερες συνέπειες. Σχετικά με την Βαλιντέ Σουλτάνα, όλες οι γυναίκες του παλατιού, πλην της ίδιας, λύγιζαν τα πόδια τους, δείχνοντας έτσι την υπόκλισή τους. Όταν έμπαιναν και όταν έβγαιναν από το διαμέρισμα του σουλτάνου και της Βασιλομήτωρ, έκαναν αυτή την διαδικασία, ενώ όταν εξέρχονταν προχωρούσαν προς τα πίσω έως ότου φτάσουν στην πόρτα. Με αυτόν τον τρόπο έδειχναν τον σεβασμό απέναντι στα μέλη της δυναστείας. Όταν η Βαλιντέ Σουλτάνα καλούσε κάποια

παλλακίδα, έμπαινε στο διαμέρισμά της με τον τρόπο που αναφέρθηκε προηγουμένως, έσκυβε και της φιλούσε το χέρι. Μεταξύ τους οι παλλακίδες όφειλαν να μην τσακώνονται και να μπλέκονται σε καυγάδες, κυρίως δε όταν είχαν αποκτήσει παιδιά, καθώς ως γυναίκες του σουλτάνου έπρεπε να εμπνέουν σέβας και κύρος και να μεριμνούν για την ανατροφή των παιδιών τους και όχι να βρίσκονται σε διαμάχη με τις υπόλοιπες. Απαγορευόταν ρητά να βγουν χωρίς άδεια καθώς να βάλουν κάποιον άνδρα στο χαρέμι. Όταν μια παλλακίδα έχανε την αίγλη της, το διαμέρισμα στο οποίο διέμενε απογυμνωνόταν. Με το πέρασμα των χρόνων εφαρμόστηκε στο παλάτι η χρήση της νοηματικής γλώσσας, κι έτσι δεν ακουγόταν το παραμικρό στο παλάτι. Ωστόσο και οι σουλτάνοι όφειλαν να υπακούουν στους νόμους του χαρεμιού. Ένας από τους πιο σημαντικούς ήταν ότι ο κάθε σουλτάνος διέθετε το δικό του χαρέμι. Όταν κάποιος πέθαινε, το χαρέμι του μεταφερόταν στο Παλαιό Παλάτι. Στις επόμενες ενότητες θα αναφερθούν κι άλλοι κανονισμοί .

❖ 2.5 Ο χώρος

Το χαρέμι βρίσκονταν στο εσωτερικό τμήμα του Τόπκαπι, στη δεύτερη αυλή του ανακτόρου . Πενήντα μέτρα από την κεντρική είσοδο του παλατιού υπήρχε η Πύλη των Αμαξών (Αραμπά Καπίσι), την οποία χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες όταν έβγαιναν από το χαρέμι για να επιβιβαστούν αμέσως στις άμαξες που τις μετέφεραν στον προορισμό τους. Είχε ωραιότατη διακόσμηση,

με φανταχτερά και φωτεινά χρώματα ενώ στο έδαφος υπήρχε στο κέντρο μια οριζόντια γραμμή λιθόστρωτου κατά μήκος του χαρεμιού. Με το πέρασμα του χρόνου, η διακόσμηση του Οθωμανικού χαρεμιού, η επίπλωση επηρεάστηκαν από το δυτικό τρόπο ζωής. Ο κάθε όροφος διέθετε διαμερίσματα στραμμένα στο κενό που υπήρχε στο κέντρο. Στα διαμερίσματα αυτά έμεναν οι ευνοούμενες του Σουλτάνου, οι Ικμπάλ, ενώ το πιο ευρύχωρο το κατείχε η Βαλιντέ Σουλτάνα το οποίο ήταν κοντά στα διαμερίσματα του γιού της. Τα διαμερίσματα ονομάζονταν <<dairesi>> στα ελληνικά ντάιρε. Όπως επισημαίνει η Τσοκώνα (2017), το χαρέμι με την πάροδο των χρόνων, έφτασε να διαθέτει τετρακόσια δωμάτια και αρκετά χαμάμ, νοσοκομείο, δυο τζαμιά, μεγάλα ή μικρά κελιά και κοιτώνες, πλυσταριό ακόμα και χώρους απομόνωσης, καθώς και μια αίθουσα τοκετού. Οι κοιτώνες που κοιμόντουσαν οι κοπέλες ήταν πολύ μεγάλοι και φιλοξενούσαν έως και 100 άτομα. Όπως αναφέρει και ο Βον (1996) ο οποίος επισκέφτηκε το παλάτι το 1604 « κοιμούνται σε σοφάδες που είναι χτισμένοι κατά μήκος των δυο πλευρών του κοιτώνα, με έναν μεγάλο κενό χώρο στη μέση για να κινούνται και να κάνουν τις δουλειές τους.» (Βον 1996, σ. 57).

❖ 2.6 Ενδυμασίες και κοσμήματα

Ανάμεσα στις γυναίκες σκλάβες του σουλτάνου, αυτές που ξεχώριζαν από το πλήθος ήταν η Βαλιντέ Σουλτάνα, οι σύζυγοί του και οι ευνοούμενές του. Ανάλογα με την θέση τους στην ιεραρχία, οι γυναίκες του χαρεμιού φορούσαν και τις ανάλογες ενδυμασίες. Ντυνόntonτουσαν κομψά και

σύμφωνα με τις επιταγές της μόδας που επικρατούσε σε κάθε εποχή. Οι παλλακίδες συνήθιζαν να φορούν μακριές πουκαμίσες που έφταναν έως τις πτέρνες τους, στενούς χιτώνες και έγχρωμα σκουφάκια. Περιποιούνταν για ώρες τα μαλλιά τους μπροστά στους καθρέφτες και συνήθιζαν να αφήνουν δυο πλεξούδες μπροστά. Δεν είχαν κοσμήματα σε αντίθεση με τις γυναίκες που, έχουν συνάψει ερωτική σχέση με τον σουλτάνο. Οι γυναίκες αυτές που ήταν ανώτερες στην ιεραρχία, ξεχώριζαν με την βαρύτιμη ενδυμασία τους και τον στολισμό του κεφαλιού τους. Φορούσαν χρυσά κοσμήματα, μενταγιόν, κολιέ, δαχτυλίδια με σμαράγδια και ρουμπίνια, σκουλαρίκια με πολύτιμους λίθους, βραχιόλια με μαργαριτάρια και μικρά στέμματα στη κεφαλή τους. Επίσης φορούσαν ρούχα με γούνα και με χρυσή κλωστή. Ανάλογα με τις εποχές του χρόνου η ενδυμασία άλλαζε. Ο σουλτάνος φρόντιζε να κάνει δώρα στις σουλτάνες μεγάλης αξίας όπως για παράδειγμα πλούσιες γούνες, καρφίτσες- κοσμήματα, βραχιόλια και άλλα πολλά καθώς είχε πληθώρα από τέτοια λόγω των δώρων που λάμβανε. Προκειμένου να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του σουλτάνου, προσπαθούσαν να ντύνονται όσο το δυνατόν πιο ελκυστικά, έβαφαν τα μάτια τους για να τα τονίσουν και έβαζαν υπέροχα αρώματα.

Η ενδυμασία της Βαλιντέ Σουλτάνας, περιοριζόταν σε φορέματα υψηλής ραπτικής τα οποία παράγγελλε από τις ράφτρες που εργαζόταν στο παλάτι, δαχτυλίδια αμύθητης αξίας και στέμματα με πολύτιμους λίθους.

❖ 2.7 Οι Ευνούχοι

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι ευνούχοι ήταν άντρες, οι οποίοι σε παιδική ηλικία είχαν υποβληθεί στην βάρβαρη πράξη της αφαίρεση των γεννητικών τους οργάνων. Αυτό γινόταν μόνο στους μαύρους ευνούχους και σε παιδική ηλικία. Όπως και οι παλλακίδες έτσι και ευνούχοι ήταν σκλάβοι που αγοράζονταν στα σκλαβοπάζαρα. Στην συνέχεια, όταν κατέφταναν στο παλάτι και άρχιζε η εκπαίδευσή τους έτσι ώστε να αναλάβουν καθήκοντα. Αρχικά, στο παλάτι υπήρχαν λευκοί ευνούχοι που ονομάζονταν ακ χαντίμ με καταγωγή από Γεωργία, Αρμενία και την Κροατία. «Ο Μουράντ Γ' (1574-95) εισήγαγε τον θεσμό των μαύρων ευνούχων, οι οποίοι συλλέγονταν από τα σκλαβοπάζαρα της Αιγύπτου ή της Βηρυτού και προέρχονταν από την Αβησσυνία ή τη Νουβία και το Σουδάν. Αυτοί ονομάζονταν καρά χαντίμ, λόγω του σκούρου χρώματός τους.» (Τσοκώνα 2017, σ. 37). Τα ονόματα που τους δίνονταν ήταν συνήθως από λουλούδια όπως π.χ. Σουμπούλ Αγάς (ζουμπούλι), Γκιούλ Αγάς (τριαντάφυλλο) και άλλα. Οι ευνούχοι χωρίζονταν σε δυο κατηγορίες: στην πρώτη κατηγορία, άνηκαν αυτοί που υπηρετούσαν τον Σουλτάνο και φρουρούσαν το παλάτι με επικεφαλής τον Καπί (πόρτα) Αγά και οι οποίοι ήταν λευκοί . Δεν επιτρέπονταν, σύμφωνα με το πρωτόκολλο να βρεθεί κάποιος από αυτούς με κάποια από τις παλλακίδες. Επίσης στους λευκούς ευνούχους δεν γινόταν πλήρης αφαίρεση των γεννητικών οργάνων, απλώς τα έσφιγγαν σε τέτοιο βαθμό που κατέληγαν να είναι άχρηστα. Λάμβαναν ακριβά δώρα από τον σουλτάνο ως ένδειξη ευχαρίστησης για τις υπηρεσίες που του προσέφεραν

καθώς και χρηματική αποζημίωση. Στην δεύτερη κατηγορία, άνηκαν οι αγάδες οι οποίοι σχετίζονταν άμεσα με τις παλλακίδες και τις σουλτάνες. Επικεφαλής τους ήταν ο Κισλάρ (κορίτσι) Αγά ο Αρχιευνούχος ή αλλιώς χαρέμ αγά. Οι ευνούχοι αυτοί ήταν συνήθως μαύροι και ήταν υπεύθυνοι για την εκπαίδευση των παλλακίδων. Φρόντιζαν να τους μαθαίνουν τα μυστικά του χαρεμιού, τα εθιμοτυπικά και τα μυστικά του σεξ για να ικανοποιούν τον σουλτάνο. Η δουλειά τους ήταν να ξέρουν τι άρεσε στον σουλτάνο, τι του προσέλκυε το ενδιαφέρον, και τι ήθελε από τις γυναίκες. Είχαν κάθε δικαίωμα να τιμωρήσουν όσες δεν συμμορφώνονται προς τους κανόνες του παλατιού. Ο αρχιευνούχος ήταν ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην Βαλιντέ Σουλτάνα και στον γιο της καθώς αυτός σε συνεργασία με την μητέρα του σουλτάνου κανόνιζαν ποια παλλακίδα θα προσφερθεί στον σουλτάνο. Η Βαλιντέ Σουλτάνα είχε στην υπηρεσία της 12 ευνούχους. Επίσης λάμβαναν φιλοδωρήματα, κυρίως ο αρχηγός τους, λόγω των άκρως σημαντικών υπηρεσιών του. Παρόλα αυτά ήταν “καταραμένοι” καθώς ήταν αναγκασμένοι να περιτριγυρίζονται καθημερινά από πάμπολλες όμορφες κοπέλες, αδυνατώντας να εκπληρώνουν τον ερωτικό τους πόθο. Ωστόσο, επειδή υπήρχαν πιθανότητες να ξαναγίνουν άντρες, υποβάλλονταν σε έλεγχο κάθε χρόνο.

❖ 2.8 Η καθημερινή ζωή των γυναικών στο παλάτι

Η ζωή μέσα στο χαρέμι ναι μεν ήταν μες στην χλιδή αλλά ήταν και πληκτική. Οι παλλακίδες ξυπνούσαν νωρίς το πρωί, πήγαιναν καθημερινά στα χαμάμ για να είναι πάντα καθαρές και ευωδιαστές και προσεύχονταν. Παρακολουθούσαν τα μαθήματά τους, περνούσαν ευχάριστα τον χρόνο τους τρώγοντας λουκούμια και άλλα εδέσματα, έπιναν καφέ και έτρωγαν τα πιο νόστιμα φαγητά. Έβγαιναν κάποιες φορές και στους κήπους όπου μάζευαν λουλούδια, έπαιζαν, τραγουδούσαν και έλεγαν αστεία. Κάπνιζαν ναργιλέ, έλεγαν τα χαρτιά ή ψυχαγωγούνταν βλέποντας Καραγκιόζη. Προσπαθούσαν να περνούν τον χρόνο τους όσο πιο ευχάριστα γινόταν. Γίνεται αντιληπτό ότι αν και έχοντας στερηθεί την ελευθερία τους, απολάμβαναν ανέσεις, προνόμια που ούτε θα φανταζόντουσαν και κατά πάσα πιθανότητα, δε θα είχαν και την ευκαιρία να απολαύσουν άμα ήταν ελεύθερες. Ωστόσο, όφειλαν να υπακούουν αυστηρά στους κανόνες. Όσα κορίτσια ήταν ανυπάκουα, ή είχαν αγενή συμπεριφορά, στέλνονταν στο Εσκή Σαράι και εκεί έμεναν. Οι κοπέλες οι οποίες ασκούσαν μαγεία ή είχαν σεξουαλική δραστηριότητα, στραγγαλιζόνταν ή τις πέταγαν ζωντανές μέσα σε τσουβάλι στα νερά του Βοσπόρου. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές όπου οι τσακωμοί, τα μαλλιοτραβήγματα και οι καυγάδες είχαν πάρει μέρος στο χαρέμι. Όλες οι παλλακίδες είχαν ως όνειρο να απολαύσουν μια νύχτα με τον σουλτάνο. Αυτό και μόνο οδηγούσε σε έναν ανελέητο ανταγωνισμό μεταξύ τους για το ποια θα είναι η τυχερή που θα του κλέψει την καρδιά. Η ζήλια, ο ερωτικός πόθος, η δίψα για εξουσία ήταν μερικά από τα κίνητρα

που τις οδηγούσαν σε βίαιες πράξεις. Προκειμένου να προστατευθούν δημιουργούσαν κλίκες, συνωμοσίες και δολοπλοκίες καθώς ήθελαν να προστατεύσουν και τον εαυτό τους αλλά και τα παιδιά τους και να δουν τον δικό τους γιο να ανεβαίνει στον θρόνο, κάνοντάς τες τις πιο ισχυρές γυναίκες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τις αντίπαλους τους και τις αντίζηλες τους φρόντιζαν με διάφορους τρόπους να τις βγάλουν από την μέση όπως π.χ. με δηλητήριο σε λουκούμια ή και με το να τις βάλουν σε ένα τσουβάλι με πέτρες και ρίχνοντάς τες στο Βόσπορο. Γίνεται αντιληπτό ότι το χαρέμι ναι μεν προσέφερε ευκαιρίες και μια άνετη ζωή, αλλά αποτελούσε και εστία ίντριγκας αφού ο διακαής πόθος των γυναικών ήταν να γίνουν αυτές κυρίαρχες μέσα στο παλάτι.

❖ 3. Το Σουλτανικό Χαρέμι

Μέσα στο ίδιο το παλάτι, υπήρχε ένας μικρόκοσμος ο οποίος ήταν αποκομμένος από τον έξω κόσμο, εγκλωβισμένος πίσω από τους τοίχους του παλατιού και στερημένος, κατά κάποιον τρόπο, από την δυνατότητα της επικοινωνίας. Αυτός ήταν ο κόσμος του χαρεμιού, που αποτελούνταν από τις παλλακίδες, οι οποίες ανήκαν στον Σουλτάνο και αυτός είχε το δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω τους. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, οι γυναίκες του χαρεμιού ερχόντουσαν στο παλάτι ως σκλάβες με ποικίλους τρόπους με μοναδικό σκοπό να τεθούν στην υπηρεσία του σουλτάνου και να συμβάλλουν στην διαίωνιση της δυναστείας. Όταν έφταναν στο παλάτι αλλαξοπιστούσαν, γινόντουσαν Μουσουλμάνες και αποκτούσαν τουρκικά ονόματα ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους. Η προέλευσή τους, η προσωπικότητά τους και ο προηγούμενος τρόπος ζωής τους δεν είχε καμία σημασία από αυτό το σημείο και έπειτα. Ωστόσο η σκλαβιά τις ακολουθούσε μέχρι το τέλος της ζωής τους. Λίγες ήταν οι κοπέλες που στάθηκαν τυχερές και κατάφεραν να ξεχωρίσουν από τις άλλες και να εδραιώσουν την κυριαρχία τους. Μέσα στο κόσμο του χαρεμιού, είχαν την ευκαιρία να αποκτήσουν ισχύ, χλιδή, πλούτο και ανέσεις. Η ιδιαιτερότητα του χαρεμιού είναι ότι κάτι αντίστοιχο δεν υπήρχε στην Ευρώπη, και οι γυναίκες που αποκτούσαν το ανώτατο αξίωμά που μπορούσε να φτάσει μια σκλάβα (αυτό της Βασιλομήτωρ), ήταν οι πιο ισχυρές γυναίκες ακόμη και από τις Ευρωπαϊές βασίλισσες. Ο αριθμός των γυναικών του αυτοκρατορικού χαρεμιού άλλαζε από σουλτάνο σε σουλτάνο. Σύμφωνα με κάποιες ιστορικές πηγές, κάποιοι

είχαν μέχρι 300- 400 παλλακίδες ενώ σε άλλους σουλτάνους ο αριθμός των παλλακίδων ανέρχεται έως και 1000. « Ο Μουρατ Γ' (1546-1595) υπήρξε ο πιο γυναικάς σουλτάνος όλης της δυναστείας. Εικάζεται ότι είχε περισσότερες από 40 χασεκί, από τις οποίες απέκτησε 100-130 παιδιά.» (Μυστακίδου 2008, σ.91). Από αυτά τα παιδιά επέζησαν 19 αγόρια και 30 κορίτσια.

❖ 3.1 Οι βαθμίδες εξουσίας στο Οθωμανικό χαρέμι

Το Οθωμανικό χαρέμι, είχε την δική του ιεραρχία η οποία θα αναλυθεί στην συνέχεια, και οι γυναίκες σε κάθε θέση διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο καθώς σε κάθε κλίμακα αποκτούσαν και ορισμένες αρμοδιότητες. Η ιεραρχία του χαρεμιού είναι πυραμιδωτή και η ανάλυσή της έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς έτσι αποτυπώνεται η εξέλιξη της γυναίκας από το κατώτερο στο ανώτερο αξίωμα. Όπως θα διαπιστωθεί και στη συνέχεια, με το πέρασμα των αιώνων, υιοθετήθηκαν και καταργήθηκαν τίτλοι που συνόδευαν κάποια αξιώματα. Αυτό οφείλονταν στις ενδοδυναστικές αλλαγές που έλαβαν χώρα.

❖ 3.1.1 Οι οδαλίσκες

Στην ιεραρχία του χαρεμιού, στην κατώτερη θέση βρίσκονται οι τζαριγιέ ή αλλιώς οι λεγόμενες παλλακίδες. Οι τζαριγιέ χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες: στην πρώτη κατηγορία ανήκαν αυτές οι οποίες δεν ήταν ιδιαίτερα όμορφες, ήταν σχετικά μεγάλες σε ηλικία και συνήθως αγοράζονταν στα σκλαβοπάζαρα σε χαμηλές τιμές. Οι σκλάβες αυτές

αναλάμβαναν διάφορα καθήκοντα στα ανάκτορα όπως π.χ. ράφτρες, στο πλυσταριό, στα χαμάμ και σε άλλα πόστα, αφού πρώτα εκπαιδεύονταν. Στην δεύτερη κατηγορία των παλλακίδων, ανήκαν όσες είχαν έρθει ως σκλάβες και ήταν πολύ μικρές σε ηλικία, περίπου 5-7 χρονών. Αν οι ειδικοί έβλεπαν ότι τα κορίτσια αυτά, όταν μεγαλώσουν έχουν προοπτικές στο γίνουν πολύ όμορφες κοπέλες, τις αγόραζαν, τις εκπαίδευαν και όταν ήσαν έτοιμες και αρκετά ώριμες τις παρουσίαζαν στον σουλτάνο. Στην τελευταία κατηγορία, ανήκαν οι πιο όμορφες κοπέλες και οι οποίες είχαν αγορασθεί σε υψηλές τιμές. Αυτές, ονομάζονταν οδαλίσκες (τουρκ. όρος << Odalik>>). Ο όρος αυτός προέρχεται από την λέξη Οντάς. Ήταν σκλάβες οι οποίες υπηρετούσαν τις άλλες παλλακίδες, τις ερωμένες και γυναίκες του σουλτάνου καθώς και την μητέρα του ως καμαριέρες και ως βοηθοί. Ο όρος αυτός δήλωνε γενικά τις γυναίκες του χαρεμιού. Αν και βρίσκονταν στην κατώτερη θέση, υπήρχε η δυνατότητα εξέλιξης. Εάν μια οδαλίσκη ήταν εξαιρετικά όμορφη ή ακόμη καλύτερα είχε κάποιο ταλέντο στο χορό, στην ποίηση ή στο τραγούδι και γινόταν αντιληπτό από την Βαλιντέ Σουλτάνα, αμέσως άρχιζε η εκπαίδευσή της για να γίνει υποψήφια παλλακίδα για τον σουλτάνο. Αν ήταν τυχερή και την διάλεγε ο σουλτάνος, του προσέφερε τις ερωτικές της υπηρεσίες και έτσι ανέβαινε ένα σκαλοπάτι στην ιεραρχία αποκτώντας τον τίτλο Has Odalik. Για τις σκλάβες της πρώτης κατηγορίας υπήρχαν δυο υποκατηγορίες: οι Κάλφα (Kalfa) και οι Ουστά (Usta). Όπως όλες οι παλλακίδες, έτσι και αυτές εκπαιδεύονταν αλλά στην συνέχεια ασκούσαν υπαλληλικά καθήκοντα στο χαρέμι. Ο όρος

κάλφα αφορούσε τις εξειδικευμένες υπηρέτριες και ήταν οι οικονόμοι του χαρεμιού ή αλλιώς οι ταμίες. Ακόμη, λειτουργούσαν και ως βοηθοί των παλλακίδων, φρόντιζαν να μη τους λείπει τίποτα και έδιναν αναφορά στον χαρεμοαγά για ότι έβλεπαν και άκουγαν στο χαρέμι. Στην δεύτερη υπήρχε η Χασεντάρ Ουστά η οποία φρόντιζε για την εκπαίδευση των κοριτσιών, η Κασνιγκίρ Ουστά ήταν αυτή που δοκίμαζε τα φαγητά του σουλτάνου και άλλες πολλές που αναλάμβαναν την εκτέλεση διαφορών καθηκόντων.

❖ 3.1.2 Οι γκιόζντε

Αν κάποια από τις οδαλίσκες, κέντριζε το ενδιαφέρον του σουλτάνου αποκτούσε τον χαρακτηρισμό Γκιόζντε, με την έννοια ότι της έριξε το βλέμμα του (γκιόζ). Έστω και μια νύχτα να πέρναγε με τον σουλτάνο, θεωρούνταν μεγάλη τιμή που τη διάλεξε και αυτομάτως ανέβαινε στην ιεραρχία. Σύμφωνα με τους νόμους του χαρεμιού, η παλλακίδα αυτή αποκτούσε ευνοϊκή θέση μέσα στο χαρέμι και ξεχώριζε από όλες τις άλλες, αφού της παραχωρούνταν δικό της δωμάτιο και ορισμένο υπηρετικό προσωπικό. Από την πλευρά του, ο σουλτάνος έπρεπε να φανεί γενναιόδωρος απέναντί της κάνοντάς της δώρα πολύτιμης αξίας όπως κοσμήματα, χρυσά στολίδια, λεπτά ρούχα και χορήγηση χρηματικού ποσού. Το ποσό αυτό το διαχειριζόταν μόνο η ίδια, και μπορούσε να το σπαταλήσει σε αγορά ρούχων, κοσμημάτων αλλά και να το χρησιμοποιήσει για να δωροδοκήσει κάποιον, το λεγόμενο μπαξίσι. Ωστόσο, υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να μην ξανά συνευρεθεί με τον σουλτάνο και αυτό γιατί

υπήρχαν εκατοντάδες καλλονές που ήθελαν την ίδια τύχη. Έτσι, κατά κάποιο τρόπο “εξασθενούσε” η δύναμή της μέσα στο χαρέμι, αφού η θέση της απειλούνταν και από άλλες. Επομένως, για να κρατήσει το ενδιαφέρον του σουλτάνου αμείωτο έπρεπε να είχε κάτι το ιδιαίτερο. Τρανό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Ρωξελάνας ή αλλιώς Χουρρέμ Σουλτάν που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

❖ 3.1.3 Οι Ικμπάλ

« Η τάξη των Ικμπάλ πρωτοεμφανίστηκε επί Μουσταφά Β΄ (1695-1703), ίσως κατά την συστηματοποίησι της ιεραρχικής κατάταξης των σουλτανικών παλλακίδων (Pierce 1993, μπφρ 2018, σ. 279). Χρησιμοποιήθηκε αυτός ο τίτλος για τις ευνοούμενες που έμεναν έγκυες αλλά και για τις ευνοούμενες. Οι γυναίκες που κυοφορούσαν είχαν ιδιαίτερη περιποίηση καθώς το παιδί που θα γεννιόνταν είχε άμεση σχέση με το Οθωμανικό κράτος και ανήκε σε αυτό. Όταν μια παλλακίδα έμενε έγκυος, άλλαζε διαμέρισμα, της παραχωρούσαν άλλες σκλάβες για να την υπηρετούν και να εκτελούν όλες τις διαταγές της και είχε ειδική μεταχείριση από όλους μέσα στο παλάτι. Μόλις μάθαιναν τα ευχάριστα νέα, για την εγκυμοσύνη μιας παλλακίδας, μοιράζονταν σερμπέτια και γλυκά στο χαρέμι όπως λουκούμια, ενώ άτομα που είχαν εξουσία όπως η Βαλιντέ Σουλτάνα, οι σουλτάνες αδερφές του Εξοχότατου, και οι επιστάτριες έριχναν χρυσά, για να φέρει το μωρό αφθονία. Από την στιγμή που αποκτούσε τέτοιο δεσμό μια παλλακίδα με τον σουλτάνο, δηλαδή τη κυοφορία ενός εμβρύου,

αυτομάτως αυξανόταν και η εξουσία της. Επίσης, δεν ήταν δυνατό από την στιγμή που έχουν συλλάβει, να εξοριστούν από το παλάτι αλλά ούτε και να προσφερθούν ως δώρο σε κάποιον αξιωματούχο. Η θέση της γυναίκας μέσα στο χαρέμι άλλαζε από το κατά πόσο την καλεί ο σουλτάνος στον Οντά του. Όσο πιο πολύ ενδιαφερόταν ο σουλτάνος για μια κοπέλα τόσο πιο πολύ αυτή η κοπέλα ήταν σε προνομιούχα θέση καθώς ανοίγονταν λαμπρές προοπτικές για το μέλλον ενώ παράλληλα έπαιρνε μεγαλύτερο επίδομα. Ως αναγνωρισμένη ευνοούμενη, η κοπέλα αυτή διέθετε εξουσία και προβιβαζόταν σε ανώτερη θέση. Οι γυναίκες αυτές ήταν υποψήφιες να ανέβουν ιεραρχικά στην τάξη των Καντίν.

❖ 3.1.4 Η τάξη των Καντίν / Χασεκί

Στα πρώιμα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η μητέρα και οι σύζυγοι του σουλτάνου είχαν τον τίτλο Hatun. Ωστόσο, ο τίτλος αυτός αντικαταστήθηκε από τον τίτλο Sultan που σημαίνει εξουσία (Pierce 1993, σ. 51) και ο προγενέστερος χρησιμοποιήθηκε σε κατώτερα μέλη της ιεραρχίας. Ο τίτλος αυτός έμπαινε μπροστά από το όνομα του σουλτάνου, και για τις γυναίκες του χαρεμιού με εξουσία έμπαινε μετά το όνομά τους. Κατά τον 16^ο αιώνα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ο τίτλος χασεκί , που έχει την σημασία αυτός-η που ανήκει στον ηγεμόνα (Pierce 1993, σ. 35). Δήλωνε την αγαπημένη ευνοούμενη του σουλτάνου. Την περίοδο αυτή, ο Σουλειμαν όρισε ως χασεκί του την Χουρρέμ. Όμως, με το πέρασμα των χρόνων ο όρος αυτός παραγκωνίστηκε, και έτεινε η σημασία

του σε κάτι πιο γενικό. Λόγω του ότι κάποιοι σουλτάνοι τον χρησιμοποίησαν με έναν διαφορετικό τρόπο, άρχισε η παρακμή της χασεκί. Δηλαδή για να προσδώσει ένας σουλτάνος τον τίτλο χασεκί σε κάποια παλλακίδα, σήμαινε ότι απ' όλες έχει ξεχωρίσει μια το πολύ δυο, με άλλα λόγια ήταν οι αγαπημένες του. Κάποιοι σουλτάνοι όμως παραχώρησαν αυτόν τον τίτλο σε πολλές παραπάνω παλλακίδες, κι έτσι έχασε το στοιχείο της πιο αγαπημένης. Από τον 17^ο αιώνα , όλες οι γυναίκες στο χαρέμι έφεραν τον τίτλο χασεκί και οι παλλακίδες που είχαν προσφερθεί στον σουλτάνο και είχαν αποκτήσει παιδιά ονομάζονταν Καντίν, όπου εκεί υπήρχε μια ιεραρχία. Μόνο η μητέρα και οι αδερφές έφεραν τον τίτλο Σουλτάνα στο όνομά τους. Στη βασιλεία του Σουλεϊμάν, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ο τίτλος Χασεκί. Η πρώτη γυναίκα που έφερε τιμητικά αυτόν τον τίτλο ήταν η Χουρρέμ. Η Χασεκί ως η πιο αγαπητή ευνοούμενη του σουλτάνου και μητέρα διαδόχου έχαιρε σεβασμό απ' όλους μέσα στο παλάτι. Η θέση της στην ιεραρχία ήταν αμέσως κατώτερη από την κυρίαρχο του χαρεμιού, την Βαλιντέ Σουλτάνα. Ωστόσο, δεν ήταν λίγες οι φορές που η χασεκί ερχόταν σε ρήξη με την Βασιλομήτωρ. Αυτός ο ανταγωνισμός υπήρχε διότι από την μια πλευρά ήταν η χασεκί με τον γιό της που λειτουργούσε ως συμβουλάτορας του παιδιού της και τον προστάτευε από οποιοδήποτε κίνδυνο και επιθυμούσε να εξασφαλίσει τα δικά της συμφέροντα, και από την άλλη πλευρά η Βασιλομήτωρ μεριμνούσε για τον γιό της, τον σουλτάνο. Έτσι, κάτω από την ίδια στέγη, μητέρες αγρυπνούσαν για το μέλλον του παιδιού τους και

δημιουργούσαν τα δικά τους δίκτυα. Όσες γυναίκες αποκτούσαν κορίτσια ονομάζονταν χασεκί καντίν. Οι γυναίκες αυτές αποκτούσαν φήμη, κάποια μορφή εξουσίας, και τα ονόματά τους γράφονταν στα Οθωμανικά αρχεία. Οι θυγατέρες ονομάζονταν σουλτάνες, ζούσαν στο σαράι του σουλτάνου όπου και εκπαιδεύονταν και όταν ήταν ώριμες, παντρεύοντουσαν συνήθως με πασάδες, κάτι το οποίο γινόταν μόνο και μόνο για πολιτικούς σκοπούς και για εξυπηρέτηση συμφερόντων. Ωστόσο, κάποιες από αυτές κατάφεραν χάρη στην προσωπικότητά τους και την αποφασιστικότητά τους να επηρεάσουν τον πατέρα τους, τον σουλτάνο δηλαδή, και να κινήσουν τα νήματα όπως αυτές επιθυμούσαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κόρη της Χουρρέμ Σουλτάν, η Μιχριμάχ Σουλτάν η οποία μαζί με τον σύζυγό της Ρουστέμ Πασά κατάφεραν και έριξαν την υπόληψη του Μουσταφά (πρωτότοκο γιο του Σουλεϊμάν). Επίσης μετά τον θάνατο της μητέρας της, ανέλαβε την διοίκηση του χαρεμιού. Λόγω του ότι άντρας θα ανέβαινε στον θρόνο, έπρεπε ο σουλτάνος να αποκτήσει διάδοχο. Και είχε βαρύνουσα σημασία για την συνέχιση της δυναστείας και κατ' επέκταση για την ύπαρξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι όσες γυναίκες αποκτούσαν διάδοχο ή αλλιώς Ηγεμόνα είχαν ιδιαίτερες τιμές. Η γέννηση αγοριού ήταν το εισιτήριο για την άνοδο στην ιεραρχία, ήταν το κλειδί που οδηγούσε στην εξουσία κι έτσι κέρδιζαν μια άκρως σημαντική θέση στο χαρέμι. Όσες γυναίκες αποκτούσαν αγόρι με τον σουλτάνο, αποκτούσαν και τον τίτλο της Χασεκί Σουλτάν. Διέθεταν, κύρος και πολιτική δύναμη. Ως μητέρες, το Ισλάμ τις αντιμετωπίζει με ιδιαίτερο σεβασμό καθώς η

μητρότητα είναι ιερό. Οι μητέρα του υποψηφίου διαδόχου ήταν οι δεύτερη στην ιεραρχία, αμέσως μετά την Βαλιντέ Σουλτάνα. Από την στιγμή που αποκτούσε αγόρι μια παλλακίδα, η μοίρα αυτής της γυναίκας άλλαζε δραματικά. Διέθετε δικό της διαμέρισμα, συνοδεία από άλλες παλλακίδες, τις λεγόμενες κυρίες επί των τιμών, λάμβανε αμέτρητα δώρα, χρήματα ενώ τις προσφέρονταν κάθε είδους άνεσης. Το καθήκον της από αυτήν την στιγμή κι έπειτα ήταν η διαπαιδαγώγηση του υποψήφιου διαδόχου, η σωστή του ανατροφή, και η ίδια ως γυναίκα με κύρος πλέον, απαγορευόταν να αναμειχθεί σε οποιοδήποτε φασαρία και τσακωμό. Από την στιγμή που μια γυναίκα αποκτούσε παιδί με τον σουλτάνο και ιδίως αγόρι, κύριο μέλημά της ήταν η σωστή ανατροφή του παιδιού της. Ως μελλοντική Βαλιντέ Σουλτάνα, φρόντιζε να “οπλίζει” τον διάδοχο με όλα τα απαραίτητα εφόδια που θα του είναι χρήσιμα για την μετέπειτα πορεία του. Προσπαθούσε με την εξουσία που διέθετε να ενημερώνεται για όλες τις κινήσεις του γιού της, να τον αποτρέπει από πράξεις που θα μπορούσαν να στιγματίσουν την ένδοξη μελλοντική του πορεία ενώ πάνω απ’ όλα γινόταν η σκιά του. Λόγω της αντιζηλίας και της έχθρας που υπήρχε μεταξύ των γυναικών, η κάθε μάνα προστάτευε όσο το δυνατόν περισσότερο τον γιό της διότι χάρη σε αυτόν ανέβηκε ιεραρχικά σε ανώτερη θέση, αποκτώντας την δεύτερη ισχυρότερη μέσα στο χαρέμι και αν τον έχανε θα έχανε τα πάντα. Επίσης, όταν ένας διάδοχος στέλνονταν για εκπαίδευση σε ένα σαντζάκι, έφευγε από το παλάτι συνοδευόμενος πάντοτε από την βαλιντέ του η οποία τον συμβούλευε και είχε τον ρόλο του προστάτη.

Γίνεται αντιληπτό ότι το μέλλον της μητέρας ενός διαδόχου εξαρτιόταν άμεσα από το μέλλον του παιδιού της. Σημαντικός ήταν και ο ρόλος του Λάλα, του παιδαγωγού δηλαδή του Ηγεμόνα, ο οποίος φρόντιζε και αυτός για την σωστή εκπαίδευσή του. Ωστόσο, οι παλλακίδες οι οποίες κι αυτές είχαν γεννήσει αγόρι αλλά βρίσκονταν σε υποδεέστερη θέση, βρισκόταν σε διαρκή ανταγωνισμό και διαμάχη για το ποια θα δει τον δικό της γιο να ανέβει στον θρόνο. Μια πληθώρα συνωμοσιών και δολοπλοκιών λάμβανε χώρα στο παλάτι με στόχο την εξολόθρευση όλων των υπόλοιπων διαδόχων κάτι το οποίο τις οδηγούσε σε έναν αιματηρό ανταγωνισμό. Προκειμένου καταστήσουν τον δικό τους γιο υποψήφιο για τον θρόνο έκαναν τα αδύνατα δυνατά. Πολλές προσπαθούσαν να αποκτήσουν φιλικές σχέσεις με τους ανώτατους αξιωματούχους και που είχαν ισχύ στο Διβάνι, για να βρει υποστήριξη ο γιος της όταν έρθει η ώρα να ανέβει στον θρόνο. Αξίζει να σημειωθεί ότι και οι ίδιοι οι σουλτάνοι σκότωναν πολλές φορές τα ίδια τους τα παιδιά παρακινημένοι από τους φόβους και τις υποψίες. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως κατά τον 17^ο αιώνα, ο τίτλος χασεκί αντικαταστήθηκε από τον τιμητικό τίτλο Καντίν. Από εδώ και στο εξής αυτόν τον τίτλο έφεραν οι σύζυγοι του σουλτάνου όπου ο αριθμός τους κυμαινόταν από 4 έως οκτώ. Στην ιεραρχία των Καντίν ήταν πρώτα η Μπάς Καντίν Εφέντη ή αλλιώς η πρώτη τη τάξει καντίν η οποία ήταν η παλλακίδα που είχε γεννήσει τον πρωτότοκο γιο. Έπειτα ακολουθούσε η Ικιντσι Καντιν εφέντι δηλαδή η Δεύτερη σουλτανική σύζυγος, στη συνέχεια η Ουτσουντζού Καντιν εφέντι- η Τρίτη σουλτανική σύζυγος, η

Ντορντουντζού Καντιν εφέντι – η Τέταρτη σουλτανική σύζυγος και ούτω καθεξής. Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν μια γυναίκα, που είχε γεννήσει τον πρωτότοκο γιο, τον έχανε για διάφορους λόγους, έχανε και τα προνόμια που είχε αποκτήσει μέχρι τότε και η γυναίκα που ήταν στην σειρά μετά από αυτήν, γινόταν αυτομάτως η πρώτη κυρία στο παλάτι.

❖ 3.1.5 Η Βαλιντέ Σουλτάνα

Όταν πέθαινε κάποιος σουλτάνος, στον θρόνο ανέβαινε όποιος Ηγεμόνας είχε καταφέρει να επιβιώσει. Έτσι γινόταν ο ίδιος σουλτάνος και η μητέρα του, η οποία είχε ανέβει κλιμακωτά στην ιεραρχία απολάμβανε το ανώτατο αξίωμα που μπορούσε να φτάσει μια σκλάβα. Πλέον αποκτούσε τον τίτλο της Βαλιντέ Σουλτάνας δηλαδή της Βασιλομήτωρ. Την ημέρα διαδοχής, η Βαλιντέ Σουλτάνα, κατέφτανε στο παλάτι με συνοδεία απολαμβάνοντας τιμές σε μια άκρως εορταστική ατμόσφαιρα. Διέθετε δικό της διαμέρισμα, πλήρως εξοπλισμένο και με όλες τις ανέσεις. Η θέση της Βαλιντέ Σουλτάν μέσα στο χαρέμι ήταν η ισχυρότερη και την σέβονταν όλοι μηδενός εξαιρουμένου του Αυτοκράτορα. Ήταν η κινητήρια δύναμη μέσα στο χαρέμι εφόσον αυτή είχε τον έλεγχο του ενώ παράλληλα λόγω της θέσης ισχύος της, κατάφερνε και επηρέαζε τον Σουλτάνο πάνω σε θέματα πολιτικής. Έχοντας ως βοηθούς τον Αρχιευνούχο και τις επιστάτριες του χαρεμιού, ενημερωνόταν για τα πάντα όσα συνέβαιναν στο παλάτι και ιδιαίτερα για όσα λάμβαναν χώρα στον μικρόκοσμο των γυναικών, δε γινόταν τίποτα χωρίς να το ξέρει ενώ χωρίς την συγκατάθεσή της δεν πραγματοποιούνταν

καμιά ενέργεια. Ως η βασίλισσα λοιπόν του παλατιού, απολάμβανε απεριόριστη ελευθερία κινήσεων, δύναμη και είχε δικό της θησαυροφυλάκιο. Ο ρόλος της ήταν να διατηρεί την τάξη στο χαρέμι και φρόντιζε κυρίως για τις γυναίκες που είχαν ερωτική σχέση με τον σουλτάνο καθώς και για τα παιδιά του. Ως Βαλιδε Σουλτάνα, ο ρόλος της ήταν καταλυτικός σε όλους τους τομείς κυρίως σε ό,τι αφορά το χαρέμι. Κύριο μέλημά της πλέον ήταν η διαιώνιση της δυναστείας. Διάλεγε τις πιο όμορφες κοπέλες για να παρουσιαστούν στον γιό της τον σουλτάνο και να διαλέξει αυτός με ποια θα κοιμηθεί. Έστελνε συνέχεια, έτσι ώστε αν όχι κάποια, η επόμενη να δώσει τα καλά νέα. Κύριο μέλημά της πλέον ήταν το μέλλον της δυναστείας και όποτε έβρισκε αφορμή όπως π.χ. στην παραμονή της γιορτής του Κουρμπάν Μπαϊράμι, έκανε δώρο στον γιό της μια σκλάβα. Επίσης, δεν ήταν λίγες οι φορές όπου σε περιόδους εκστρατείας, αναλάμβανε για όσο διάστημα έλειπε ο σουλτάνος τον ρόλο του τοποτηρητή. Έτσι φρόντιζε και για την ασφάλεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ως η πρεσβύτερη της δυναστείας αναλάμβανε ακόμη και τους γάμους των πριγκιπισσών της δυναστείας.

❖ 3.2 Δύο οίκοι Παλαιό και Νέο Παλάτι

Η κατοικία του χαρεμιού προ Σουλεϊμάν, ήταν στο Εσκή Σαράι ή αλλιώς Παλαιό Παλάτι. Εκεί ζούσαν η μητέρα του η οποία κυβερνούσε στο παλάτι, τα υπόλοιπα μέλη της δυναστείας όπως τα τέκνα του σουλτάνου, οι μητέρες τους και άλλοι, καθώς και οι παλλακίδες. Ο σουλτάνος επισκεπτόταν συχνά το χαρέμι του και διάλεγε ποιές από τις παλλακίδες θα του προσφέρουν συντροφιά να συμβουλευτεί την βαλιντέ του και να ενημερωθεί για την πρόοδο των παιδιών του. Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, χτίστηκε από τον Μωάμεθ τον Πορθητή το Γενί (Νέο) Σαράι ή αλλιώς Τοπ Καπι. Το παλάτι του Τοπ Καπί, ήταν ένας ανδροκρατούμενος χώρος. Όταν μια παλλακίδα επιλεγόταν να προσφερθεί στον σουλτάνο, μετέβαινε από το Παλαιό στο Νέο Παλάτι. Η μετακίνησή της αυτήν συμβόλιζε και τον διαχωρισμό των δυο οίκων. Ωστόσο όταν ο Σουλεϊμάν ανέδειξε σε χασεκί του την Χουρρέμ, η νέα αυτή σχέση σηματοδότησε και την διαμονή της στο Νέο Παλάτι. Το παλαιό παλάτι λειτουργούσε πλέον ως χώρος στέγασης για την μητέρα και τους συγγενείς του εκλιπόντος σουλτάνου, τις παλλακίδες που ήταν τιμωρημένες ή/ και εξορισμένες από το Νέο Παλάτι, και το χαρέμι του αποθανόντος σουλτάνου. Ο σουλτάνος Μουράτ ήταν αυτός που εδραίωσε το χαρέμι στο Νέο παλάτι καθώς έφτιαξε διαμερίσματα για τις γυναίκες του και ένα μεγαλοπρεπές διαμέρισμα, κοντά στα δικά του, για την διαμονή της Βαλιντέ Σουλτάν.

❖ 3.3 Το Χαρέμι ως αρένα πολιτικής

Το Οθωμανικό χαρέμι, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δύναμης των γυναικών. Μέσα στους κόλπους της μητριαρχικής αυτής κοινωνίας γεννιόταν ένας ανταγωνισμός ανάμεσα στις γυναίκες του σουλτάνου και την Βασιλομήτωρ όπου η καθεμία επιδίωκε την προώθηση των δικών της συμφερόντων.

❖ 3.3.1 Σεξουαλικότητα και εξουσία

Όπως για κάθε μονάρχη έτσι και για τον Οθωμανό Αυτοκράτορα, το σεξ δεν θα μπορούσε να συνιστά μόνο καθαρή απόλαυση καθώς η αναπαραγωγή είχε ζωτική σημασία για την δυναστεία. Η απόκτηση διαδόχων ήταν το κύριο μέλημα του κάθε ηγεμόνα, όπου χάρη σε αυτήν συνεχιζόταν η δυναστεία. Ωστόσο μέσω της σεξουαλικής επαφής, η παλλακίδα που επιλεγόταν να συντροφεύει τον σουλτάνο αποκτούσε διάκριση μέσα στο χαρέμι έναντι των υπόλοιπων παλλακίδων, καθώς θεωρούνταν τιμή να την διαλέξει ο σουλτάνος. Είναι σαφές ότι όταν αποκτούσε παιδί και κυρίως αγόρι, διαγραφόταν μπροστά της ένα λαμπρό μέλλον καθώς ως μητέρα ενός εν δυνάμει σουλτάνου, έχαιρε μέσα στο παλάτι τον σεβασμό όλων. Χάρη στην απόκτηση διαδόχου, η μητέρα παλλακίδα εκτός του ότι ανέβαινε στην ιεραρχία, αποκτούσε τιμές, κύρος και πολιτική εξουσία.

❖ 3.3.2 Γονιμότητα και εξουσία

Οι πολλές γυναίκες εσώκλειστες σε έναν αποκομμένο κόσμο δεν συμβόλιζαν μόνο την ισχύ του σουλτάνου αλλά εξυπηρετούσαν και τα συμφέροντα της δυναστείας. Λόγω των επιδημιών που θέριζαν εκείνες τις εποχές, υπήρχε υψηλή βρεφική θνησιμότητα. Λίγα ήταν τα νεογνά που δεν προσβάλλονταν από κάποια επιδημία και κατάφερναν να επιζήσουν. Λόγω του ότι δε μπορούσαν να βασιστούν στην αναπαραγωγική ικανότητα μιας και μόνο γυναίκας, ο σουλτάνος δεχόταν τακτικά παλλακίδες στην κλίνη του προκειμένου μια από αυτές τουλάχιστον να σταθεί τυχερή και να κυοφορήσει. Ένα από τα πρωτόκολλα του χαρεμιού όριζε ότι όσες παλλακίδες στέκονταν τυχερές και αποκτούσαν γιο, θα σταματούσε έπειτα το αναπαραγωγικό στάδιο. Από κει και πέρα, μεριμνούσε για το μέλλον του παιδιού της. Ωστόσο, η Χουρρέμ Σουλτάν υπήρξε η πρώτη γυναίκα στο παλάτι η οποία χάρισε 5 παιδιά στην δυναστεία, εκ των οποίων 4 ήταν άρρενες απόγονοι. Το γεγονός αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί αν ληφθεί υπόψη ότι ο Σουλεϊμάν είχε ήδη χάσει κάποιους γιους, από άλλες παλλακίδες, και επιθυμούσε την απόκτηση περισσότερων διαδόχων. Η μεγάλη αγάπη που έτρεφε για την παλλακίδα Χουρρέμ αιτιολογεί και την επιλογή να γίνει αυτή η γυναίκα που θα έσπαγε αυτό το πρωτόκολλο.

❖ 3.3.3 Η επιρροή των γυναικών του χαρεμιού στην πολιτική

Το Οθωμανικό χαρέμι άρχισε να αποκτά φωνή και βήμα στο πολιτικό παιχνίδι από τον 16^ο αιώνα. Οι ιστοριογράφοι αναφέρονται σε διάστημα ενάμιση αιώνα περίπου (από μέσα 16^{ου} αιώνα-17^ο αιώνα) με τον όρο Σουλτανάτο των Γυναικών. Ο όρος αυτός υποδηλώνει την ενεργή ανάμειξη των γυναικών του χαρεμιού στην αυλή των ανδρών, που ξεκίνησε από την Χουρρέμ Σουλτάν και τερματίστηκε με την Τουρχάν Σουλτάν. Οι γυναίκες αυτής της περιόδου που ανήλθαν στην εξουσία, κατάφεραν να ασκούν μεγάλη επιρροή στην πολιτική ζωή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αρχικά έχοντας κερδίσει την εύνοια του σουλτάνου και καθιερώσει την θέση τους στο παλάτι, μπορούσαν να τον επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στις αποφάσεις του, προκειμένου να προάγουν τα δικά τους συμφέροντα. Ύστερα από πολλά χρόνια, έπαψαν να ενδιαφέρονται για τους συζύγους τους και επικεντρώθηκαν στην άσκηση πολιτικής εξουσίας. Στην αυλή των ανδρών, το κύριο σώμα λήψης αποφάσεων ήταν το Διβάνιο. Έτσι ονομαζόταν το σουλτανικό συμβούλιο (Pierce 1993, σ. 595). Λάμβαναν μέρος μόνο άντρες με αξιώματα όπως βεζίρηδες, πασάδες και άλλοι κρατικοί αξιωματούχοι. Ο σουλτάνος δεν φανεωνόταν αλλά άκουγε τις πολιτικές συζητήσεις. Η Κιοσέμ σουλτάν υπήρξε η πρώτη γυναίκα στην ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που παρίστατο στις πολιτικές συζητήσεις των αντρών, τις περιόδους που δρούσε ως Αντιβασιλέας. Οι Οθωμανές, σουλτάνες με βάση τους δικούς τους οικονομικούς πόρους και

τα δίκτυα γνωριμιών που είχαν αναπτύξει στο παλάτι, επιδίωκαν την στήριξη από άτομα που είχαν εξουσία, και όχι μόνο. Κύριο μέλημά μιας μητέρας στο χαρέμι, ήταν να βρει συμμάχους για να εξασφαλίσει το μέλλον του παιδιού της και κατ' επέκταση του δικού της. Τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου ήταν πολύ ισχυροί σύμμαχοι καθώς ήταν πρόσωπα με δύναμη και ασκούσαν επιρροή στον σουλτάνο. Έτσι, όταν ανέβαινε κάποιος ηγεμόνας στον θρόνο είχε μεγάλη σημασία να έχει υποστηρικτές στο Διβάνιο, που θα τον συμβούλευαν και θα τον καθοδηγούσαν με την σοφία τους και την πείρα τους σε σωστές επιλογές. Για να παγιωθούν οι σχέσεις της δυναστείας με μέλη του υπουργικού συμβουλίου εφαρμόστηκε η εξής πρακτική. Ορισμένες σουλτάνες, εφάρμοσαν την πρακτική του γάμου μεταξύ πριγκιπισσών της δυναστείας και μελών του Διβανίου όπως είναι οι πασάδες. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Χουρρέμ και της Κιοσέμ. Αυτές οι δυο πολύ ισχυρές και ηγετικές φυσιογνωμίες του χαρεμιού, πάντρεψαν μέλη της δυναστείας με μέλη του υπουργικού συμβουλίου, και μάλιστα η Κιοσέμ πάντρεψε τις κόρες της σε πολύ νεαρή ηλικία. Η κίνηση αυτή είχε άκρως πολιτική σημασία, καθώς έτσι δημιουργούνταν μια ισχυρή συμμαχία ανάμεσα στην μητέρα – την πριγκίπισσα- και τον γαμπρό της. Έτσι με αυτήν την μορφή συμμαχίας, η μητέρα ενημερωνόταν για τα όσα συζητάνε οι άνδρες στο Διβάνι, μέσω του γαμπρού της, και η κόρη της λειτουργούσε ως πράκτορας. Επομένως, αποκτούσε την δυνατότητα να έχει αυτιά και μάτια παντού. Ακόμη, το τρίδυμο αυτό λόγω του ότι είχε πολύ στενές σχέσεις με τον σουλτάνο ήταν

σε θέση να του ασκούν μεγάλη επιρροή όπως για παράδειγμα την πρόκριση ενός συγκεκριμένου Ηγεμόνα για την διαδοχή. Ο σχηματισμός αυτός βρήκε βάση την περίοδο της Χουρρέμ. Η Χουρρέμ ήταν η πρώτη παλλακίδα η οποία δεν ακολούθησε τους γιούς της στα επαρχιακά διοικητικά κέντρα, όπως όριζε το εθιμοτυπικό. Αντίθετα, διέμενε στο παλάτι του Τοπ Καπι και επομένως κατέστη εφικτή η δημιουργία αυτού του τριγώνου.

❖ 4. Χουρρέμ Σουλτάνα : Η βασίλισσα των Οθωμανών

Εικόνα 1 Χασεκί Χουρέμ Σουλτάν

Είναι η πιο διάσημη σουλτάνα στην ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έφτασε στο παλάτι του Τοπ Καπί ως σκλάβα και από αυτήν την σκλάβα κατάφερε και δημιούργησε μια πανίσχυρη σουλτάνα. Είναι η Hurrem sultan ή αλλιώς Roxelane (Ρωξελάνη για τους Ευρωπαίους), παλλακίδα και μετέπειτα νόμιμη σύζυγος του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς και ηγέτιδα του χαρεμιού του. Ήταν η παλλακίδα που έφερε πολλές καινοτομίες στη ζωή του παλατιού, καθώς η παραμονή της στο παλάτι του Τοπ Καπι, επέφερε την

κατάργηση, την τροποποίηση και την δημιουργία κανόνων.

❖ 4.1 Από την Ρουθήνια στα σκλαβοπάζαρα της Κωνσταντινούπολης

Η Χουρρέμ Σουλτάν, σύμφωνα με ιστορικές πηγές γεννήθηκε το 1506 στην πόλη της Ρουθήνιας (σημερινή Ουκρανία) που ανήκε στο βασίλειο της Πολωνίας αλλά «υπάρχουν και κάποιοι που της αποδίδουν ιταλική ή γαλλική καταγωγή» (Μυστακίδου 2008, σ.76). Ονομαζόταν Αλεξάνδρα Λισόφσκα και ήταν κόρη Ορθοδόξου παππά. Γύρω στο 1520, κατά την διάρκεια μιας λειτουργίας, Κριμαίοι Τάταροι επιδρομείς εισέβαλαν στον χώρο και αφού σφαγίασαν ανθρώπους, άλλους τους αιχμαλώτισαν και αργότερα τους πούλησαν ως σκλάβους . Ανάμεσα στους αιχμαλώτους ήταν και η Αλεξάνδρα η οποία πουλήθηκε ως σκλάβα πρώτα στην Κριμαϊκή πόλη Καφφά. Στην συνέχεια, οδηγήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί επιλέχθηκε για το

χαρέμι του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς. Οι ονομασίες που της έχουν δοθεί είναι πάμπολλες: Ρωξελάνη, Ροξελάνα, Ρουσλάνα, Ροξολάνα, Ρόζα, Ροξολάνη. Αυτές οι ονομασίες δόθηκαν από τους Ευρωπαίους και σήμαιναν Η Ρουθηναία ή αυτή που κατάγεται από την Ρουθίνια.

❖ 4.2 Στο χαρέμι του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς

Την περίοδο που η Αλεξάνδρα καταφτάνει στην Κωνσταντινούπολη ως σκλάβα για να πουληθεί στο χαρέμι, ανεβαίνει στον θρόνο ο 10ος σουλτάνος της Οθωμανικής δυναστείας ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν Χαν (1494- 1566) γιός της Βαλιντέ Αισέ Χαφσά Σουλτάν και του Σελίμ Α΄ ο οποίος κυβέρνησε την Οθωμανική Αυτοκρατορία από το 1520 έως τον θάνατό του το 1566. Ο Σουλεϊμάν, φέρει στο όνομά του τους χαρακτηρισμούς Μεγαλοπρεπής και Νομοθέτης (Kanuni), καθώς οδήγησε την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο απόγειό της. Διέθετε ένα ευρύ γνωστικό πεδίο και μορφωτικό επίπεδο, κληρονόμησε από τον πατέρα του Σελίμ Α΄ την τεράστια έκταση των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ήταν πολεμοχαρής, ικανός διπλωμάτης, σε αυτό συνέβαλαν και η καλλιέργεια αλλά και τα πρόσωπα που είχε δίπλα του, και άλλαξε την ζωή των υπηκόων του προς το καλύτερο με καινοτόμους νόμους που εισήγαγε. Ήταν ο τελευταίος ικανός σουλτάνος καθώς μετά τον θάνατό του και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, τα πρόσωπα που κατείχαν πραγματικά την εξουσία ήταν οι μητέρες και οι σύζυγοι των σουλτάνων και όχι οι ίδιοι.

❖ 4.2.1 Μαχιντεβράν Σουλτάνα

Η Μαχιντεβράν Σουλτάν ή αλλιώς Γκιουλμπαχάρ, ήταν η ευνοούμενη του Σουλειμάν την περίοδο που διατέλεσε τα καθήκοντά του στο επαρχιακό διοικητικό κέντρο της Μανίσας (σημερινή Μαγνησία). Οι απόψεις δίστανται σχετικά με την καταγωγή της καθώς η Μυστακίδου (2008) αναφέρει πως ήταν πολωνικής καταγωγής ενώ ο Βίτσος (2014) αναφέρει πως ήταν από την Αλβανία και το πραγματικό της όνομα ήταν Ρόσνε Πρανβέρε. Το 1515, έφερε στον κόσμο τον πρωτότοκο γιο του Σουλειμάν , τον διάδοχο Μουσταφά. Ήταν πολύ δεμένη με τον σουλτάνο αλλά αυτό άλλαξε με την εμφάνιση της αντίζηλης της, την νέα αγαπημένη παλλακίδα, Χουρρέμ. «Το 1526 ο Βάιλος Μπραγκαντίν κατέγραψε πως ο σουλτάνος δεν έδινε πια καμία σημασία στη μητέρα του μεγαλύτερου γιού του (τη Μαχιντεβράν) αλλά πρόσφερε όλη του την αγάπη στην Χιουρέμ την οποία και περιέγραφε ως << νεαρή αλλά όχι όμορφη, χαριτωμένη και μικροκαμωμένη >>.» (Pierce, 1993, σ. 132). Η ζήλια των δυο γυναικών για το ποια θα κυριαρχήσει στην καρδιά του σουλτάνου είχε πάρει ομηρικές διαστάσεις και μάλιστα μια μέρα τα πράγματα ξέφυγαν με αποτέλεσμα να υπάρξουν σοβαρές συνέπειες για την μια παλλακίδα. Η Μαχιντεβράν Σουλτάν παρασύρθηκε από τον θυμό της και χτύπησε άγρια το πρόσωπο της Χουρρέμ, προκαλώντας της σοβαρές ζημιές. Ωστόσο η Χουρρέμ δεν αντέδρασε και άφησε την Μαχιντεβράν να ξεσπάσει . Όταν αργότερα ο Σουλτάνος την κάλεσε να πάει στον οντά του, εκείνη αρνήθηκε, πράγμα ανήκουστο για την εποχή, και τότε του εξήγησε τον λόγο. Ο Σουλειμάν, θυμωμένος από την συμπεριφορά της πρώην αγαπημένης του

παλλακίδας, απομακρύνθηκε από αυτήν και αφοσιώθηκε στην Χουρρέμ. Η Μαχιντεβράν πήγε στην Μανίσα, συνοδευόμενη από τον γιό της για να εκτελέσει τα διοικητικά του καθήκοντα. Έτσι η Χουρρέμ, έγινε κυρίαρχος του παλατιού.

❖ 4.2.2 Η Χουρρέμ ως μέλος της δυναστείας

Σε ηλικία περίπου 15 ετών, η Αλεξάνδρα από την Ρουθήνια βρίσκεται στα σκλαβοπάζαρα της Κωνσταντινουπόλεως. Αρκετοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος που την είδε για πρώτη φορά και την προσέφερε στον σουλτάνο Σουλεϊμάν, ήταν ο ελληνικής καταγωγής, Ιμπραήμ Πασάς που ήταν το δεξί χέρι του σουλτάνου, ο συνοδοιπόρος του και αργότερα γαμπρός του και Μέγα Βεζίρης. Ο Σουλεϊμάν μόλις είδε την Αλεξάνδρα την ξεχώρισε από όλες τις άλλες τζαριγιέ του χαρεμιού του και την ερωτεύτηκε από την πρώτη στιγμή. Αυτό που τον μαγνήτισε στην Αλεξάνδρα ήταν τόσο η εξωτερική της εμφάνιση όσο η έντονη προσωπικότητά της και το πνεύμα της. Είχε πράσινα μάτια, πυρόξανθα μαλλιά, έντονο παρουσιαστικό οπότε αναμφίβολα κέντρισε το βλέμμα του Σουλεϊμάν. Αφού πέρασε μια νύχτα μαζί της, εξακολουθούσε να την καλεί στα ιδιαίτερα διαμερίσματα του με αποτέλεσμα να παραμελεί τις υπόλοιπες παλλακίδες για χάρη της. Της έδωσε το όνομα Χουρρέμ *-Hurrem -*, που στα τουρκικά σημαίνει χαμογελαστή καθώς ήταν ένα κορίτσι όλο ζωντάνια και ο σουλτάνος περνούσε υπέροχα τον χρόνο μαζί της. Έχοντας κερδίσει την προσοχή του σουλτάνου και χάρη στην προσωπικότητά της και στην ευφυΐα της, γρήγορα η Χουρρέμ ανέβηκε στην ιεραρχία του χαρεμιού και απολάμβανε

δόξα και τιμές όσο καμία άλλη παλλακίδα. Λόγω της επιρροής που ασκούσε στον σουλτάνο και της μεγάλης αγάπης που της έτρεφε, γρήγορα απέκτησε ιδιαίτερη φροντίδα από τους άλλους (ακόμη και από άτομα που η θέση τους ήταν πολύ στενή στο Σουλτάνο) και μια ισχυρή θέση στο παλάτι. Αναδείχθηκε σε Haseki – τίτλος που έφερε πρώτη η Χουρρέμ Σουλτάν- και σήμαινε την αγαπημένη σύντροφο του Σουλτάνου προσδίδοντας έτσι κύρος και μεγαλύτερη ισχύ στο χαρέμι. Η εξουσία της μέσα στο παλάτι αυξήθηκε και η ζωή της άλλαξε όταν γέννησε τα παιδιά του Σουλεϊμάν. «Η Χουρρέμ έκανε πέντε παιδιά με τον Σουλεϊμάν. Τέσσερα αγόρια και ένα κορίτσι. Τον Μεχμέτ (1523-1543), τη Μιχριμάχ (1524-1580), τον Σελίμ (1525- 1574), τον Βαγιαζήτ (1527-1561) και τον Τζιχανγκίρ (1531-1553).» (Βίτσος 2014, σ. 22) . Από αυτά επιβίωσαν μόνο ο Σελίμ ο οποίος έγινε και μετέπειτα Σουλτάνος και η Μιχριμάχ Σουλτάνα η οποία μετά τον θάνατο της μητέρας της ανέλαβε την διοίκηση του χαρεμιού και λειτουργούσε ως συμβουλάτορας του πατέρα της. Ο Μεχμέτ ήταν αυτός που πέθανε πρώτος σε ηλικία 21 ετών από ευλογία. Ο Τζιχανγκίρ λόγω του ότι δε μπορούσε να αντέξει τον χαμό του αδερφού του Μουσταφά, υπέκυψε στην κατάθλιψη και στη στεναχώρια και εν τέλει απεβίωσε. Ο Βαγιαζήτ καθώς και οι γιοί του θανατώθηκαν από τον αδερφό του Σελίμ όταν αυτός ανέβηκε στον θρόνο. Σε αυτό το στάδιο εξέλιξης των πραγμάτων μέσα στον κύκλο της δυναστείας, είναι σκόπιμο να αναφερθούν οι εξής καινοτομίες που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο βασιλεία του Σουλεϊμάν . Αρχικά, η Χουρρέμ Σουλτάνα ήταν η πρώτη γυναίκα στην ιστορία της Οθωμανικής δυναστείας η οποία καταπάτησε τον κανόνα που αφορούσε την

απόκτηση ενός μόνου παιδιού ανά παλλακίδα. Προ Σουλεϊμάν κυριαρχούσε η πολιτική στο χαρέμι ο εκάστοτε σουλτάνος να έχει μόνο ένα παιδί ανά μια παλλακίδα προκειμένου να αποφευχθούν οι διαμάχες μεταξύ των αδερφών. Ωστόσο, ο κόσμος του χαρεμιού αλλά και ο λαός γνώρισαν την αλλαγή αυτού του κανόνα όταν η Χουρρέμ Σουλτάνα απέκτησε 5 παιδιά, πράγμα ανήκουστο για τα δεδομένα της εποχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Χουρρέμ Σουλτάν υπήρξε η πρώτη μητέρα διαδόχου η οποία παρέμεινε στην πρωτεύουσα τις περιόδους που οι γιοί της εκτελούσαν τα διοικητικά τους καθήκοντα ως πρίγκιπες στα διοικητικά επαρχιακά κέντρα. Ο τρόπος με τον οποίον κατάφερε και έμεινε πίσω και δεν ακολούθησε το εθιμοτυπικό όπως άρμοζε, είναι άγνωστος. Το σίγουρο όμως είναι ότι η παραμονή της στην πρωτεύουσα της έδωσε χρόνο για να καταστρώσει τα σχέδιά της, και να είναι κοντά στον σουλτάνο για την άσκηση επιρροής. Μια άλλη ριζική αλλαγή που σημειώθηκε την περίοδο της βασιλείας του σουλτάνου Σουλεϊμάν η οποία προκάλεσε και αντιδράσεις ήταν ο γάμος του Σουλεϊμάν και της Χουρρέμ. Οι Οθωμανοί σουλτάνοι απέφευγαν τους γάμους για να μην δένονται έντονα με τις μητέρες των παιδιών τους και να μη προβαίνουν σε ενέργειες που μπορούν να σπιλώσουν την υπόληψη τους. Το γεγονός αυτό αιτιολογείται από την Μυστακίδου (2008) η οποία αναφέρει ότι «όταν η Hurrem απέκτησε παιδί θέλησε να απομακρυνθεί από το σαράι. Τότε ο σουλτάνος κατά παράβαση των ειωθότων αναγκάστηκε να την παντρευτεί με επίσημο γάμο.» Ωστόσο υπάρχει και η εξής άποψη γύρω από αυτό το θέμα. Η Χιουρέμ επιθυμούσε την ανέγερση κτιρίων όσο ήταν ακόμη παλλακίδα άρα βρισκονταν υπό το

καθεστώς δουλείας. Όταν ενημέρωσε τον σουλτάνο γι' αυτή της την απόφαση, εκείνος χάρηκε και άθελα του της χάρισε την ελευθερία της. Όταν την κάλεσε στον οντά του εκείνη αρνήθηκε με την δικαιολογία ότι πλέον ήταν ελεύθερη γυναίκα και δεν επιτρεπόταν να διαπραχθεί μοιχεία. Λόγω του έρωτά του προς το πρόσωπό της την παντρεύτηκε το 1534, κάνοντας την επίσημη σύζυγό του και δεύτερη ισχυρότερη γυναικά στο σαράι. Η Χουρρέμ Σουλτάνα είχε καταφέρει το ακατόρθωτο παγιώνοντας την θέση της μέσα στο παλάτι και διαφυλάττοντας το μέλλον των παιδιών της αλλά και το δικό της.

❖ 4.3. Η Χουρρέμ στο πολιτικό παιχνίδι

Η Χουρρέμ Σουλτάν θεωρείται η πιο ραδιούργα σουλτάνα στην ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αφού με τις κινήσεις της κατάφερε, ύστερα από αρκετά χρόνια, να εξουδετερώσει τους αντιπάλους της στην πολιτική σκηνή, και μάλιστα κατάφερε να απομακρύνει τα αγαπημένα πρόσωπα του Σουλεϊμάν από τον ίδιο. Το γεγονός ότι καθόταν για ώρες στον οντά του και της εκμυστηρευόταν τα πολεμικά σχέδια, και συζητούσαν για διάφορα κρατικά θέματα και προβλήματα που προέκυπταν, αυτό είχε ως απώτερο σκοπό να είναι η ίδια πλήρως ενημερωμένη στο παιχνίδι της πολιτικής. Και καθώς εμπιστευόταν την κρίση της έγινε η γρήγορα η έμπιστος του. Αυτό ωστόσο, αναμφίβολα δε πέρασε απαρατήρητο από τα πρόσωπα που βρίσκονταν πολύ κοντά στον Σουλεϊμάν.

❖ 4.3.1 Χουρρέμ εναντίον των τριών αγαπημένων προσώπων του Σουλεϊμάν

Τα τρία αγαπημένα πρόσωπα του Σουλεϊμάν ήταν η Μαχιντεβράν, ο Ηγεμόνας Μουσταφά και ο Πάργαλης Ιμπραήμ. Η αναφορά και στα τρία αυτά πρόσωπα γίνεται διότι ήταν τα άτομα τα οποία έγιναν μάρτυρες της δύναμης που κατείχε η Χουρρέμ Σουλτάνα. Ήταν τα κύρια εμπόδια της Χουρρέμ για να γίνει η απόλυτη κυρίαρχος του παιχνιδιού. Πιο αναλυτικά, Ο Ιμπραήμ Πασάς (1494-1536) ήταν ο καλύτερος φίλος του Σουλεϊμάν. Λόγω της εξωτερικής του ομορφιάς και της καλλιέργειας του πνεύματός του, στάλθηκε στο παλάτι του σουλτάνου για να εκπαιδευτεί και να αναλάβει αξιώματα. Ήταν αχώριστοι και όταν ο Σουλεϊμάν ανέβηκε στον θρόνο, παραμέρισε κάποια πρωτόκολλα και του έδωσε προνόμια και την ανάληψη διαφόρων αξιωμάτων. Έτσι, γρήγορα ανήλθε στην ιεραρχία της ελίτ των σκλάβων. Παντρεύτηκε την αδερφή του Σουλεϊμάν Χαπιτζέ Σουλτάν και απέκτησε το ανώτατο αξίωμα, αυτό του Μέγα Βεζίρη. Με την εμφάνιση της Χουρρέμ, η σχέση μεταξύ του σουλτάνου και του αγαπημένου του σκλάβου άλλαξε δραματικά. Η Χουρρέμ, λόγω του ότι έτρεφε μεγάλο φθόνο για τον Ιμπραήμ που περνούσε περισσότερο χρόνο με τον σουλτάνο και λόγω του ότι ήταν ένας από τους μεγαλύτερους υποστηρικτές του Μουσταφά, προσπαθούσε μέσα από διάφορες μηχανορραφίες να τον διαβάλλει και εν τέλει κατάφερε να τον εξοντώσει. Με παρότρυνση της Χουρρέμ, ο Σουλεϊμάν κάλεσε για δείπνο τον Ιμπραήμ και του ζήτησε να κοιμηθεί σε ένα από τα διαμερίσματά του. Εκείνο το βράδυ δολοφονήθηκε από

τον δήμιο Καρά Αλή και την επομένη βρέθηκε το πτώμα του έξω από το παλάτι στραγγαλισμένο. Έτσι η Χουρρέμ, κέρδισε ακόμη περισσότερο έδαφος, έχοντας βγάλει από το πολιτικό προσκήνιο έναν ισχυρό αντίπαλο, έχασε όμως ο Σουλεϊμάν τον συνοδοιπόρο του. Μετά τον θάνατό του, ο Σουλεϊμάν έπεσε σε βαθειά στενοχώρια. «Αρκετοί συγγραφείς όπως ο Louis Gardel και ο Cahit Ulku ισχυρίζονται ότι είχε δημιουργηθεί ένα ερωτικό τρίγωνο ανάμεσα στην Ρωξελάνη, τον Ιμπραχίμ και τον σουλτάνο. Ο Ιμπραχίμ ήταν εκείνος που πρόσεξε πρώτος την Hurrem, την πήρε κοντά του και της έμαθε όλες τις ευαισθησίες, τις αδυναμίες και τα ελαττώματα του σουλτάνου» (Μυστακίδου 2008, σ. 77). Τα άλλα δυο πρόσωπα ήταν ο γιος του Μουσταφά και η πρώτη αγαπημένη του παλλακίδα και μητέρα του Μουσταφά, η Μαχιντεβράν. Ο Ηγεμόνας Μουσταφά (1515-1553), ως εν δυνάμει σουλτάνος τηρούσε όλες τις προϋποθέσεις για να ανέβει στον θρόνο. Με τον νόμο της διαδοχής που ίσχυε εκείνη την περίοδο και με την θερμή υποστήριξη τόσο των μελών του Διβανίου – βεζήρηδες, πασάδες- όσο και από το σώμα των Γενίσαρων, προβαλλόταν ως ο ιδανικός διάδοχος για να αναλάβει την διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ωστόσο, η Χουρρέμ Σουλτάνα είχε άλλα σχέδια για αυτόν τον διάδοχο. Έχοντας γνώση τη περίπτωση που ο Μουσταφά θα ανέβαινε στον θρόνο, έκανε τα πάντα προκειμένου να αποτρέψει το τέλος των παιδιών της και ενδεχομένως και το δικό της. Αρχικά ο Μουσταφά, σε νεαρή ηλικία και συνοδευόμενος από την βαλιντέ του μετέβη στην Μανίσα για να διατελέσει τα καθήκοντά του ως Ηγεμόνας όπως όριζε το εθιμοτυπικό. Στη συνέχεια, μετέβη στο επαρχιακό διοικητικό κέντρο της Αμάσειας καθώς ο Μεχμέτ, ο πρωτότοκος

γιος της Χουρρεμ, πήρε την θέση του στην Μανίσα. Η Χουρρέμ σε συνεργασία με τον έμπιστό της Ρουστέμ και την κόρη της Μιχριμάχ, προσπαθούσαν να υπονομεύσουν τον Μουσταφά στα μάτια του πατέρα του, και εν τέλει τα κατάφεραν. Με τις συνεχείς λασπολογίες και με την έντονη άσκησης πίεσης, σουλτάνος πείστηκε ότι ο γιός του Μουσταφά θα του έπαιρνε τον θρόνο. Έτσι, τον κάλεσε να μεταβεί στο στρατόπεδο. Ο Μουσταφά αν και ήξερε τι τον περίμενε και παρά τις ικεσίες της μητέρας του να μην πάει, φάνηκε γενναίος και ήταν πρόθυμος να πάρει το ρίσκο. Εκεί, στραγγαλίστηκε από άτομα που είχε προσλάβει ο σουλτάνος, ο οποίος μάλιστα έβλεπε πίσω από ένα σεντόνι τι γινόταν. Μετά τον θάνατό του, η μητέρα του αποσύρθηκε στην Προύσα όπου και πέθανε το 1581 από κατάθλιψη. Ο Σελίμ ήταν αυτός που της παρείχε χρήματα για να επιβιώσει. Εκεί θάφτηκε και ο γιός της. Με αυτούς τους τρόπους η Χουρρέμ εκτόπισε τα πιο σημαντικά συγγενικά πρόσωπα του σουλτάνου.

❖ 4.3.2 Ο διπλωματικός ρόλος της Χουρρέμ

Η δράση της όμως στο πολιτικό κομμάτι επεκτάθηκε και στο διπλωματικό κομμάτι. Μετά τον θάνατο της μητέρας του Σουλειμάν, Βαλιντέ Αισέ Χαφσά Σουλτάν το 1534, η Χουρρέμ έγινε η απόλυτη κυρίαρχος του παλατιού. Ανέλαβε την διοίκηση του χαρεμιού και διαδραμάτισε έντονο ρόλο στα πολιτικά δρώμενα. Η Βαλιντέ Αισέ Χαφσά Σουλτάν, ως μητέρα του σουλτάνου, επωμιζόταν με μια πληθώρα καθηκόντων. Ένα από αυτά ήταν και ο ρόλος της

ως διπλωμάτη και συμβούλου. Τους ρόλους αυτούς υιοθέτησε και η Χουρρέμ Σουλτάν με τους εξής τρόπους. Αρχικά, σε περιόδους που ο σουλτάνος έλειπε από την πρωτεύουσα λόγω εκστρατειών, διαδραμάτιζε τον ρόλο του πληροφοριοδότη καθώς γινόταν τα μάτια και τα αυτιά του, τόσο στο παλάτι όσο και σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μέσω των δικτύων της, ενημερωνόταν για τα όσα συνέβαιναν στην Αυτοκρατορία και στην συνέχεια ενημέρωνε τον σουλτάνο, μέσω των συχνών επιστολών που έστελναν, για την κατάσταση που επικρατούσε. Παράλληλα, ενδιαφερόταν και για τις φιλειρηνικές σχέσεις μεταξύ των κρατών Τουρκία- Πολωνία. Λόγω της πολωνικής της καταγωγής επιδίωξε, μέσω την ανταλλαγή επιστολών και δώρων, την ειρηνική σχέση αυτών των δυο κρατών και σε μεγάλο βαθμό φαίνεται να το πέτυχε. «Κυρίως λόγω της επιρροής της Χιουρρέμ, ο βασιλιάς της Πολωνίας Σιγισμούνδος Α' κατάφερε να διατηρήσει ειρηνικές σχέσεις με τους Οθωμανούς. Η Χιουρρέμ διατηρούσε προσωπική αλληλογραφία με τον γιό του, τον Σιγισμούνδο Β', που έγινε βασιλιάς το 1548. Όταν ανήλθε στον θρόνο, του έγραψε μια προσωπική συγχωρητήρια επιστολή.» (Pierce 1993, σ. 440). Επιπλέον, όπως αναφέρει ο Βίτσος (2014) πιθανώς σε αυτήν να οφείλεται ο περιορισμός των αρπαγών σκλάβων από τους Κριμαίους Τατάρους στην περιοχή απ' όπου καταγόταν και από τους οποίους απήχθη και η ίδια.

❖ 4.3.3 Τριπλή συμμαχία

Ένα άλλο ιδιαίτερο στοιχείο που παρατηρήθηκε κατά την βασιλεία της Χιουρρέμ στο παλάτι του Τοπ Καπί, είναι το πάντρεμα μεταξύ Βεζίρηδων και κόρες του σουλτάνου. Τρανό παράδειγμα είναι η παντρεία του Ρουστέμ Πασά και της Μιχριμάχ Σουλτάν, κόρη του Σουλεϊμάν και της Χιουρρεμ. «Μετά τον θάνατο του Ιμπραχίμ η Hurrem τοποθέτησε έναν δικό της άνθρωπο στη θέση του για να εξασφαλίσει την διαδοχή των γιων της στην εξουσία. Ο εκλεκτός της ήταν ο Ρουστέμ Πασά, τον οποίο έκανε και γαμπρό της αφού πάντρεψε την κόρη της Mihrimah με αυτόν. Σχηματίστηκε μια σπουδαία συμμαχία μεταξύ Hurrem-Mihrimah-Rustem.» (Μυστακίδου 2008, σ.78). Ένας ακόμη λόγος που τον τοποθέτησε ήταν διότι η Χιουρρέμ θα αποκτούσε με αυτόν τον τρόπο πρόσβαση στις πολιτικές συζητήσεις των βεζίρηδων και των πασάδων και άρα θα γνώριζε τις κινήσεις τους. Γίνεται αντιληπτό, ότι οι γυναίκες της Οθωμανικής δυναστείας προέβαλλαν έναν εξαιρετικό διπλωματικό χαρακτήρα και δραστήρια ανάμειξη στο παιχνίδι της πολιτικής.

❖ 4.4 Θάνατος και Αγαθοεργίες

Το κύρος και η ισχύς της Χουρρέμ δεν περιορίστηκε εντός του παλατιού, αλλά αντίθετα επεκτάθηκε σε πολλούς άλλους τομείς. Αποτυπώθηκε μάλιστα και στην αρχιτεκτονική, όπου η ίδια ανέλαβε την δημιουργία δημοσίων κτιρίων. «Κατασκεύασε ένα τζαμί, δυο μεντρεσέδες (σχολεία για τη διδασχία του Κορανίου), ένα σιντριβάνι και ένα γυναικείο νοσοκομείο, που βρίσκονταν κοντά στο σκλαβοπάζαρο γυναικών Αβράτ Παζάρι, στην Κωνσταντινούπολη. Επιπλέον ίδρυσε και ένα λουτρό, το Χασεκί Χουρρέμ Σουλτάν Χαμάμ, για να εξυπηρετείται η κοινότητα των προσκυνητών του τεμένους της Αγίας Σοφίας και το οποίο λειτουργεί μέχρι σήμερα.» (Βίτσος 2014, σσ. 77-78). Το έργο της Χουρρέμ ως ιδρύτρια κτιρίων δεν περιορίστηκε στην πρωτεύουσα αλλά σε άλλες περιοχές όπως στην Μέκκα και στη Μεδίνα. Το 1552, η Χουρρέμ ίδρυσε στην Ιερουσαλήμ ένα συγκρότημα το οποίο δημιουργήθηκε για να εξυπηρετήσει σε μεγάλο βαθμό τους φτωχούς και ονομάστηκε Χασεκί Σουλτάν Ιμαρέτ. Όσο σκληρή ήταν στο πολιτικό παιχνίδι άλλο τόσο ευαίσθητη ήταν στο φιλανθρωπικό έργο. Μεριμνούσε πολύ για τους φτωχούς και κυρίως για τις γυναίκες. Αυτό μάλιστα, αποτυπώνεται και στο γεγονός ότι τα λουτρά που έχτισε, διέθεταν ξεχωριστούς χώρους για τους άνδρες και τις γυναίκες. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειές της να εδραιώσει την κυριαρχία ενός από τους γιούς της και την ενεργή δράση της σε όλους τομείς, κυρίως στον πολιτικό τομέα, η ίδια δεν κατάφερε να δει τον εαυτό της ως Βαλιντέ Σουλτάνα και τον γιό της Σελίμ να ανεβαίνει στον θρόνο. Πέθανε στις 17 Απριλίου 1558 σε ηλικία

52 ετών. Ο Σουλεϊμάν μετά τον θάνατό της έπεσε σε βάρια κατάθλιψη και πέθανε 8 χρόνια μετά. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η Μαχιντεβράν Σουλτάν ευθύνεται για τον θάνατο της με την χορήγηση δηλητηρίου, τα επίσημα στοιχεία όμως δείχνουν πέθανε από έφραγμα. Έτσι γράφτηκε το τέλος για την Χουρρέμ, μια σκλάβα που έγινε βασίλισσα και οριοθέτησε ένα νέο περιβάλλον στον οίκο του Οσμάν.

Εικόνα 2 Bath – house of Haseki Hurrem Sultan

❖ 5. Κιοσέμ Σουλτάνα : Η ελληνίδα Αυτοκράτειρα

Αν και στον δυτικό κόσμο είναι πιο γνωστή η Χουρρέμ του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς λόγω τόσο του έρωτά τους όσο και των ραδιούργων της, η κορυφαία γυναικεία προσωπικότητα που διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στην διοίκηση του Οθωμανικού κράτους αφού ανέλαβε τα ηνία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για περίπου 30 χρόνια δρώντας ως Αντιβασιλέας ήταν η ελληνίδα Αναστασία ή αλλιώς Kosem sultan. Με αυτήν, το σουλτανάτο των γυναικών γνώρισε την ακμή του, το οποίο είχε ξεκινήσει από την Χουρρέμ Σουλτάνα και τερματίστηκε με την νύφη της Τουρχάν Σουλτάνα. Υπήρξε η μόνη γυναίκα στην ιστορία της δυναστείας που κατάφερε να κυβερνήσει επίσημα την αυτοκρατορία για 3 γενιές σουλτάνων.

Εικόνα 3 Κιοσέμ Σουλτάν

❖ 5.1 Αναστασία

Το πραγματικό της όνομα ήταν Αναστασία και ήταν ελληνικής καταγωγής, πολύ πιθανόν από κάποιο νησί. « Η Αναστασία γεννήθηκε το 1589, υπάρχουν όμως και πηγές που αναφέρουν ως χρονολογία γέννησης της το 1585.» (Τσοκώνα 2017, σ. 43). Αν και δεν υπάρχει εξακριβωμένη τοποθέτηση σχετικά με τον τόπο που γεννήθηκε και έζησε μέχρι την εφηβικής της ηλικία, πολλοί ιστορικοί στηρίζουν την άποψη ότι προερχόταν είτε από την Χίο είτε από την

Τήνο, ενώ η σίγουρη πληροφορία που έχουμε για τα παιδικά της χρόνια είναι ότι ήταν κόρη ιερέα και το χαϊδευτικό της ήταν Νάσια. Απεβίωσε το 1651.

❖ 5.2 Στο χαρέμι του σουλτάνου Αχμέτ Α΄

Σε νεαρή ηλικία η Αναστασία πιάνεται ως αιχμάλωτη και οδηγείται στην Κωνσταντινούπολη. Το 1603 ανεβαίνει στον θρόνο ο σουλτάνος Αχμέτ Α΄ (1590-1617) γιός του Μεχμέτ Γ΄ (1566-1603) και της Χαντάν Σουλτάν σε ηλικία περίπου 15 χρονών. Όπως αναφέρει η Μυστακίδου (2008) ο ερευνητής Ali Kemal Meram υποστηρίζει την άποψη ότι η Handan είχε ελληνική καταγωγή με το όνομα Ελένη, και την είχαν αιχμαλωτίσει από κάποιο νησί. Η σταδιοδρομία της ως Βαλιντέ Σουλτάν έληξε πρόωρα καθώς πέθανε δυο χρόνια, μετά από το ανέβασμα του γιού της στον θρόνο. Εκείνη την περίοδο που διαδέχθηκε ο Αχμέτ τον πατέρα του, φαίνεται να καταφτάνει στο παλάτι και η Αναστασία. Ωστόσο ήταν μια περίοδος κοινωνικής και πολιτικής αναταραχής. Εκείνη την περίοδο καταφτάνει και η Αναστασία στο παλάτι. Αφού εξισλαμίστηκε, της δόθηκε πρώτα το όνομα Mahreyker, το οποίο στα τουρκικά σημαίνει Φεγγαροπρόσωπη λόγω της εξαιρετικής της ομορφιάς. Όπως και η Χουρρέμ, έτσι και η Mahreyker κατάφερε λόγω της ευφυΐας της, της προσωπικότητάς της και του ωραίου παρουσιαστικού της να ξεχωρίσει από τις υπόλοιπες παλλακίδες και να κατακτήσει την καρδιά του σουλτάνου. Δεν ήταν ωστόσο η πρώτη που του κέντρισε το ενδιαφέρον.

❖ 5.2.1 Μαχφιρούζ Σουλτάνα

Η Μαχφιρούζ , ήταν η πρώτη παλλακίδα του Αχμέτ. Σύμφωνα με την Τσοκώνα (2017) υπάρχουν ορισμένες πηγές που υποστηρίζουν την ελληνική καταγωγή της Μαχφιρούζ και είχε το όνομα Βασιλεία ή Ευδοξία, ενώ άλλες πηγές την αναφέρουν ως Τσερκέζα, γαλαζοαίματη. Χάρισε 4 γιους στον Αχμέτ, από τους οποίους αυτός που τον διαδέχτηκε ήταν ο Οσμάν (1604-1622). Όταν κατέφτασε στο παλάτι η Mahreyker, οι δυο ευνοούμενες του σουλτάνου έρχονταν συχνά σε άγρια ρήξη και δεν ήταν λίγες οι φορές που πιάστηκαν στα χέρια.«Από μια αναφορά που φέρεται να έκανε κάποιος Γάλλος απεσταλμένος που λεγόταν Αρλάι επιβεβαιώνεται η συνεχής διαμάχη της Κιοσέμ με τη μητέρα του Οσμάν Β', από την πρώτη μέρα του ερχομού της στο παλάτι μέχρι τον θάνατο της Μαχφιρούζ το 1620.» (Τσοκώνα 2017, σ. 47). Όταν δε η Mahreyker απέκτησε γιους, πράγμα που σημαίνει περισσότερη ισχύ στο παλάτι, η αντιζηλία πήρε μεγάλες διαστάσεις. Νικήτρια από αυτή την μάχη βγήκε η Mahreyker, καθώς κατάφερε να στρέψει τον γιό της Μαχφιρούζ , τον Οσμάν, εναντίον της.

❖ 5.2.2 Η Κιοσέμ ως μέλος της δυναστείας

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως η Μαχφιρούζ, η πρώτη ευνοούμενη ήταν αυτή που χάρισε γιο στον Αχμέτ. Γρήγορα η Κιοσέμ ανέλαβε δράση προκειμένου να κερδίσει έδαφος. Έτσι γύρω στο 1605 αποκτά την πρώτη της κόρη, η οποία ονομάστηκε Αισέ και έζησε μέχρι το 1657. Ένα χρόνο αργότερα ,το 1606, αποκτά την δεύτερη της κόρη, η οποία ονομάστηκε Φατμά και

πέθανε το 1670. Έχοντας ήδη δυο κόρες, η Κιοσέμ όπως είναι αναμενόμενο επιθυμούσε την γέννηση αγοριού, αφού μόνο με αρσενικό διάδοχο θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τα όνειρά της και τις φιλοδοξίες της. Πάλι όμως, το 1608, γέννησε άλλη μια κόρη την Γκεβχερχάν Σουλτάν η οποία έζησε μέχρι το 1660. Αν και φαινόταν ότι η γέννηση τριών κοριτσιών δεν θα επέφερε πολλά όπως π.χ. διάκριση στο χαρέμι από τις άλλες παλλακίδες, εν τούτοις η Κιοσέμ με το πανέξυπνο μυαλό της, κατάφερε με τις κινήσεις της να αποκτήσει σημαντικούς συμμάχους στο Διβάνιο με τον εξής τρόπο: σε νεαρή ηλικία πάντρευε τις κόρες της με πασάδες και ανώτατους αξιωματούχους. Έτσι, μέσω του γάμου των κορών της απέκτησε την δυνατότητα να ασκεί επιρροή στα πολιτικά πρόσωπα. Η μεγάλη της ικανοποίηση ήρθε το 1612, με την γέννηση του πρωτότοκου γιού της, τον Μουράντ Δ΄ ο οποίος έζησε μέχρι το 1640, έχοντας αναλάβει τα ηνία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το 1623 έως τον θάνατό του. Η μεγάλη της επιθυμία να δει τον γιο της να ανεβαίνει στον θρόνο, ήταν παράλληλα και ο μεγαλύτερος της φόβος καθώς έτρεμε στην ιδέα μήπως πεθάνει. Έτσι, κατάφερε και απέκτησε άλλους δυο γιους τον Κασίμ (1614-1638) και τον Ιμπραχήμ Α΄ (1615- 1648) ο οποίος έγινε σουλτάνος το 1640. Πλέον η Κιοσέμ έχαιρε μεγαλύτερο εύρος αρμοδιοτήτων εξουσίας ως μάνα τριών διαδόχων. Ωστόσο, τον Νοέμβριο του 1617 η είδηση του θανάτου του σουλτάνου Αχμέτ΄ σε ηλικία μόλις 27 ετών, άφησε τους πάντες άφωνους καθώς δεν ήξεραν πώς να αντιμετωπίσουν αυτήν την νέα απρόσμενη εξέλιξη πραγμάτων . Σε τέτοιες καταστάσεις, μόνο οι ηγετικές προσωπικότητες ξεχωρίζουν. Από αυτό το σημείο, ξεκινά η ενεργή ανάμειξη

της Κιοσέμ στο παιχνίδι της πολιτικής. Ο αγώνας για την διεκδίκηση του θρόνου μόλις είχε αρχίσει.

❖ 5.3 Δράση στο παιχνίδι της πολιτικής

Η δράση της στο πολιτικό κομμάτι είχε ξεκινήσει από την περίοδο που ήταν Χασεκί. Όπως η Χουρρέμ, έτσι και η Κιοσέμ φρόντιζε να είναι ενημερωμένη πάνω στον τομέα πολιτικής. Κύρια συμβολή της ήταν η αλλαγή στο σύστημα διαδοχής. Το σύστημα διαδοχής είχε περάσει ήδη από δυο φάσεις αλλαγής πριν απ την βασιλεία του Αχμέτ Α΄: αρχικά μέχρι την περίοδο βασιλείας του Σουλεϊμάν υπήρχε η ανοιχτή διαδοχή. Δηλαδή, ο Ηγεμόνας που φαινόταν ότι ήταν ο πιο κατάλληλος για να ανέβει στον θρόνο και που ήταν άξιος να διαδεχτεί τον πατέρα του, με άλλα λόγια τηρούσε όλες τις προδιαγραφές, ήταν και ο επικρατέστερος για τον θρόνο, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι ο μεγαλύτερος σε ηλικία αδερφός δεν είχε έστω και ένα μικρό προβάδισμα. Μετά την βασιλεία του Σουλεϊμάν, δηλαδή την περίοδο διακυβέρνησης από τον γιο του Σελίμ και του εγγονού του Μουράτ παρατηρείται η εξής αλλαγή: η διαδοχή περνάει πλέον στον πρωτότοκο γιο. Αξίζει να σημειωθεί ότι με την καθιέρωση της θεσμικής υπόστασης της Χασεκί, ενδεχομένως να ανοίχτηκε και ο δρόμος για την ανάδειξη ενός και μόνο γιου καθώς η μητέρα του ως Χασεκί ήταν η μητέρα του εκλεκτού γιου. Και στις δυο περιπτώσεις, αυτό που δεν έπαυσε να ισχύει ήταν ο νόμος της αδερφοκτονίας, δηλαδή όταν ανέβαινε στην εξουσία ένας από τους διαδόχους είχε το δικαίωμα να σκοτώσει τα αδέρφια του. Όταν ανέλαβε τον θρόνο ο Αχμέτ Α΄, καθιέρωσε μια νέα μορφή

του συστήματος: πλέον η διαδοχή πέρασε στο πρεσβύτερο άρρεν μέλος της δυναστικής οικογένειας, δηλαδή σε ξάδερφο ή ακόμα και σε θείο. Ωστόσο, ο Αχμέτ επιθυμούσε την θανάτωση του αδερφού του και μάλιστα έγιναν 2 απόπειρες εναντίον του αλλά και τις δυο φορές η εντολή ακυρώθηκε τελευταία στιγμή. Δεν είναι λίγοι αυτοί, που δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο ότι η αλλαγή στην διαδοχή να οφείλεται στην Κιοσέμ. Η λογική αυτή έχει μια βάση καθώς λόγω της επίγνωσης της κατάστασης για τον αγώνα εξουσίας, και μιας και ασκούσε μεγάλη επιρροή στον σουλτάνο, θα ήταν το ιδανικό πρόσωπο για να τον πείσει να μη σκοτώσει τον αδερφό του και να δώσει τέλος στις αδερφοκτονίες. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να σώσει τους γιους της από την πρακτική αυτή και να εξασφαλίσει το μέλλον το δικό της και των παιδιών της. «Την εκδοχή αυτή υποστηρίζει και ο βάιλος Κονταρίνι, ο οποίος λεί ότι χάρη στην Κιοσέμ άλλαξε ένα σύστημα διαδοχής αιώνων.» (Τσοκώνα 2017, σ. 50). Κατά συνέπεια ο νόμος της αδερφοκτονίας έπαυσε να ισχύει, και τα αδέρφια του σουλτάνου πλέον ζούσαν έγκλειστοι σε ένα χώρο ειδικά διαμορφωμένο γι' αυτούς, το λεγόμενο Καφάσι ή Καφές- Καφφάς αποκομμένοι τελείως από τον έξω κόσμο και στερούμενοι την δυνατότητα τεκνοποίησης. Έτσι, όταν ανέβαιναν στον θρόνο ήταν ψυχολογικά διαταραγμένοι. Άρα η επιβίωση των πριγκίπων, είτε αυτοί ήταν σε θέση να κυβερνήσουν είτε όχι, αποτελούσε τροχοπέδη για την επιβίωση των νεότερων μελών του δυναστικού οίκου, με άλλα λόγια υπήρχε πολιτικό συμφέρον.

❖ 5.3.1 Βασιλείες των σουλτάνων Μουσταφά και Οσμάν

Όταν απεβίωσε ο Αχμέτ, η Κιοσέμ έμεινε χήρα στα 28 της χρόνια. Τα μέλη της δυναστείας που προβάλλονταν ως οι συνεχιστές του οίκου ήταν ο αδερφός του ο Μουσταφά και ο πρωτότοκος γιος του ο Οσμάν Β΄. Σε εκείνη την κρίσιμη χρονική στιγμή όπου άλλοι υποστήριζαν τον Μουσταφά, γνωρίζοντας την κατάσταση της ψυχικής του υγείας, ενώ άλλοι υποστήριζαν τον Οσμάν, γνωρίζοντας παρόλα αυτά το νεαρό της ηλικίας του, η Κιοσέμ ήταν αυτή που επέφερε μια λύση, προσωρινή τουλάχιστον, σε αυτό το πρόβλημα. Έχοντας την υποστήριξη, μέσω δωροδοκιών και υπόσχεσης αξιωμάτων, από τα μέλη του Διβανίου και άλλων ανθρώπων που κατείχαν υψηλά αξιώματα κατάφερε και οδήγησε στον θρόνο τον έγκλειστο Μουσταφά. Έτσι στις 22 Νοεμβρίου 1617, σε ηλικία 26 ετών γίνεται Σουλτάνος. Η βασιλεία του ωστόσο διήρκεσε μόλις τρεις μήνες καθώς καθαιρέθηκε λόγω της διανοητικής διαταραχής. Όλο αυτό το διάστημα, η Κιοσέμ λόγω της εξυπνάδας της και της προνοητικότητας γνώριζε ότι αυτή η κατάσταση δε θα διαρκέσει για πολύ και πάλευε να βρει διεξόδους για να αποτρέψει την άνοδο του Οσμάν στην εξουσία και να δει τον δικό της γιο να αναλαμβάνει την διακυβέρνηση του Οθωμανικού κράτους. Όμως τα σχέδια της ναυάγησαν καθώς ο Οσμάν Β΄ θεωρήθηκε κατάλληλος για τον θρόνο. Έτσι, στις 26 Φεβρουαρίου 1618, σε ηλικία δεκατεσσάρων χρονών γίνεται ο 16^{ος} σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μιλούσε αρκετές ξένες γλώσσες όπως αραβικά, λατινικά, ελληνικά, λάτρευε την ποίηση, αλλά δεν κατάφερε να επιβληθεί στους Γενίσαρους. Έμεινε στην ιστορία ως Γκέντς Οσμάν, που σημαίνει νέος. Η Κιοσέμ Σουλτάν, από την πλευρά της

διέμενε στο Παλαιό Παλάτι για λίγα χρόνια παρακολουθώντας τις εξελίξεις από απόσταση και περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή για να δράσει. Το παράδοξο είναι ότι η μητέρα του Μαχφιρούζ δεν διέμενε μαζί του στο παλάτι όπως όριζε το πρωτόκολλο. «κατά τη βασιλεία του Οσμάν δεν ζούσε στο σουλτανικό παλάτι, ούτε και είχε θεσμικά αναγνωριστεί ως βαλιντέ σουλτάνα.» (Pierce 1993, σ. 463). Ακόμη, την περίοδο βασιλείας του Οσμάν, δεν έχει καταγραφεί στα κατάστιχα μισθός για Βαλιντέ Σουλτάνα. Πίσω από αυτό, μπορεί να ευθύνεται η Κιοσέμ καθώς ήθελε να χωρίσει μάνα και γιό για να του ασκεί επιρροή. Η Μαχφιρούζ περιφρονημένη από τον γιό της πέθανε το 1620, δυο χρόνια αργότερα από το ανέβασμα το γιού της στον θρόνο και η σορός της θάφτηκε στο τέμενος του Εγιούπ ενώ θα έπρεπε να ταφεί στο μαυσωλείο του συζύγου της. Γεγονός που αποδεικνύει ότι ο γιός της δεν την είχε σε μεγάλη εκτίμηση. Η Κιοσέμ φαίνεται ότι προσπαθούσε να διατηρεί πολύ καλές φιλικές σχέσεις με τον Οσμάν. «Πρώτα απ'όλα προσπαθούσε να κερδίσει τη φιλία του νεαρού σουλτάνου και δεν έπαυσε στιγμή να ασχολείται με τα πολιτικά προβλήματα της αυτοκρατορίας. Ήταν η μοναδική γυναίκα που κατάφερε να ασκήσει την επιρροή της στα Νέα Ανάκτορα ενώ βρισκόταν στα Παλαιά .» (Μυστακίδου 2008,σ. 105). Οι συχνές βόλτες με την θετή του μητέρα, καθώς και τα δώρα που αντάλλαζαν είχαν ως απώτερο σκοπό την προώθηση των συμφερόντων της Κιοσέμ δηλαδή την προστασία των παιδιών της. Δεν έλειπαν και οι επισκέψεις σε όλο αυτό, καθώς «το 1619 ο Οσμάν, σουλτάνος πια, τίμησε την Κιοσέμ με μια τριήμερη επίσκεψή του στο Παλαιό Παλάτι, όπου εκείνη είχε αποσυρθεί ως παλλακίδα εκλιπόντος σουλτάνου.» (

Pierce 1993, σ. 465). Γίνεται αντιληπτό ότι η σχέση τους ήταν πολύ καλύτερη από αυτήν που είχε ο Οσμάν με την μητέρα του, Μαχφιρούζ. Ένα ακόμη σημαντικό γεγονός που αξίζει να σημειωθεί είναι το εξής: Ο Οσμάν ήταν εξοργισμένος, λόγω του ότι ο αδερφός του ο Μεχμέτ, ήταν περισσότερο λαοφιλής από τον ίδιο. Έτσι έβγαλε διάταγμα και όταν αναχώρησε για την εκστρατεία στην Πολωνία το 1621, διέταξε την εκτέλεση μόνο του Μεχμέτ, ο οποίος δεν ήταν γιος της Κιοσέμ. Από αυτήν την πράξη μόνο η Κιοσέμ αντιμετώπισε το γεγονός με χαρά, καθώς ο δικός της γιος ερχόταν όλο και πιο κοντά στον θρόνο. Το τέλος του Οσμάν άρχιζε να αναφαίνεται. Έπειτα από την συντριπτική ήττα των Οθωμανών, αναγκάστηκε και υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με τους Πολωνούς. Για την ήττα αυτή, κατηγορήσε τους Γενίσαρους και προσπάθησε να περιορίσει τη δύναμή τους μειώνοντας τους μισθούς τους. Ασφαλώς οι κινήσεις του αυτές απέτυχαν. Οι Γενίσαροι εξοργισμένοι από τον νέο σουλτάνο προχώρησαν σε εξέγερση, και αφού τον συνέλαβαν, τον φυλάκισαν τον βασάνισαν και τον εκτέλεσαν τον Μάιο του 1622. Λόγω του ότι δεν είχε αφήσει διαδόχους, καθώς δεν είχε αποκτήσει γιους, ανέβηκε για δεύτερη φορά στον θρόνο ο Μουσταφά. Όμως στις 10 Σεπτεμβρίου 1623 εκθρονίστηκε και φυλακίστηκε στο Καφές. Έμεινε εκεί μέχρι τον θάνατό του (20 Ιανουαρίου 1639). Η στιγμή που περίμενε η Κιοσέμ τόσα χρόνια έφτασε. Πλέον, το παιχνίδι της εξουσίας ανήκε στα χέρια της.

❖ 5.3.2 1^η περίοδος Αντιβασιλείας

Το έτος 1623, ο εντεκάχρονος Μουράντ Δ΄ ανεβαίνει στον θρόνο. Η Κιοσέμ επιστρέφει στο παλάτι του Τοπ Καπί έχοντας το ανώτατο αξίωμα στην ιεραρχία του χαρεμιού, δηλαδή ως Valide Sultan. Λόγω του ότι ήταν αρκετά μικρός ηλικιακά, η Κιοσέμ πήρε την κατάσταση στα χέρια της και κήρυξε τον εαυτό της ως Αντιβασιλέας. Ο Οθωμανικός κόσμος γνώρισε κάτι πρωτόγνωρο καθώς ποτέ άλλοτε δεν υπήρξε παρόμοιο περιστατικό, η μάνα του σουλτάνου να ενεργεί επίσημα για τον σουλτάνο. Έτσι η Κιοσέμ, αποκτώντας αυτά τα αξιώματα γίνεται η πρώτη γυναίκα στην ιστορία που αναλαμβάνει τα ηνία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τεράστια δύναμη. Έχοντας την εξουσία στα χέρια της, μπορούσε να διορίζει άτομα σε υψηλά αξιώματα προκειμένου να έχει την υποστήριξή τους αλλά και να καθαιρεί όσους πίστευε ότι θα της δημιουργούσαν πρόβλημα στην διακυβέρνησή της. Τρανό παράδειγμα ήταν ο Χαφίζ Αχμέτ Πασάς, ο οποίος αφού κρίθηκε κατάλληλος από την Κιοσέμ για τα αξίωμα του Μέγα Βεζίρη, τον πάντρεψε με την κόρη της Αισέ. Έτσι, Μέγας Βεζίρης και Βαλιντέ Σουλτάνα κυβερνούσαν μαζί την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της βασιλείας του γιου της, η Κιοσέμ είχε και ενεργό ρόλο στις συνεδριάσεις του Ντιβάνιου (υπουργικό συμβούλιο) καθώς παρίστατο πίσω από μια κουρτίνα. Πάντρεψε ακόμη την κόρη της Φατμά με τον ναύαρχο Τσαλατζά Χασάν Πασά αφενός για να τον έχει στον οικογενειακό της κύκλο, προκειμένου να του ασκεί επιρροή και αφετέρου ο ίδιος να επηρεάζει κάπως τις υποθέσεις του Ντιβάν. Ωστόσο, η περίοδος που

η Κιοσέμ κατείχε την εξουσία, ήταν μια περίοδος πολιτικής αναταραχής καθώς υπήρχαν συνεχείς εξεγέρσεις τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό, τις οποίες μάταια προσπαθούσε να πατάξει. Ο Μουράντ βλέποντας την κατάσταση, αποφάσισε να αναλάβει δράση. Βλέποντας την θέση του να κλονίζεται από τον συνεχή παραγκωνισμό από την μητέρα του, ο Μουράντ αντέδρασε έντονα προκειμένου να ανακτήσει την αίγλη του. Υπήρξαν οι αναμενόμενες εντάσεις καθώς ο έλεγχος που ασκούσε και η δράση της βαλιντέ Κιοσέμ είχαν εξαντλήσει την υπομονή του. Η Pierce επισημαίνει ότι ο Μουράντ ήδη από την ηλικία των δεκαέξι, ίσως και νωρίτερα, προσπαθούσε να διεκδικήσει την ανεξαρτησία του. Γίνεται αντιληπτό ότι ο νεαρός σουλτάνος ήδη από την εφηβική του ηλικία, επιθυμούσε τον περιορισμό της εξουσίας της μητέρας του για να έχει ο ίδιος τον απόλυτο έλεγχο. Η πολιτική δράση της Κιοσέμ διήρκησε εννέα χρόνια καθώς περιορίστηκε το 1632, έτος όπου ο γιός της με σκληρότητα ανέλαβε την εξουσία. Λόγω του ότι τόσα χρόνια βρισκόταν καταπιεσμένος υπό τον ζυγό της μητέρας του, όταν ανήλθε στην εξουσία είχε βίαια ξεσπάσματα και πάλευε να εκμηδενίσει την διαφθορά σκοτώνοντας όποιον θεωρούσε ύποπτο. Ωστόσο στα θύματά του συγκαταλέγονται και αθώοι όπως τα αδέρφια του τα οποία η Κιοσέμ προσπάθησε αλλά δε κατάφερε να τα σώσει από την οργή του πρωτότοκου γιού της. Μόνο ο Ιμπραχίμ είχε απομείνει, τον οποίον η Κιοσέμ πάλευε με νύχια και με δόντια να τον σώσει από τον αδερφό του. Δεν ήταν λίγες οι φορές που τον έκρυβε σε υπόγεια για να τον γλιτώσει. Η Κιοσέμ προέβαλλε ως επιχείρημα ότι δεν διατρέχει κανέναν κίνδυνο από τον μικρότερο αδερφό του καθώς λόγω της

κατάστασής του ήταν ανίκανος να κυβερνήσει. Και αν τον σκότωνε, ο οίκος του Οσμάν θα κατέρρεε καθώς ο Μουράντ δεν είχε αποκτήσει διαδόχους. Ο Μουράντ αν και γνώριζε την κατάσταση υγείας του Ιμπραχίμ, δεν έβγαλε ποτέ από το μυαλό του την ιδέα για την εκτέλεσή του. «Ακόμη και την ώρα που χαροπάλευε, η τελευταία εντολή που έδωσε πριν πέσει σε κώμα ήταν να θανατωθεί ο Ιμπραχίμ, η οποία ωστόσο αγνοήθηκε κι έτσι αυτός παρέμεινε ο μοναδικός κληρονόμος του θρόνου.» (Τσοκώνα 2017, σσ. 96-97). Σε αυτό το διάστημα της αιματοβαμμένης διακυβέρνησης ο Μουράντ συνέχιζε να συμβουλευεται την βαλιντέ του, λειτουργούσε ως προστάτιδα του κράτος όταν αυτός απουσίαζε αλλά η ίδια δεν ανέκτησε την χαμένη της αίγλη. Πραγματοποίησε εκστρατείες με αρκετές στρατιωτικές νίκες. Εξέδωσε φερμάνι με το οποίο απαγόρευε την κατανάλωση αλκοόλ, τον καπνό και τον καφέ. Ωστόσο, ο ίδιος πέθανε από κύρωση του ήπατος στις 8 Φεβρουαρίου 1640 σε ηλικία 28 ετών.

❖ 5.3.3 2^η περίοδος Αντιβασιλείας

Η είδηση θανάτου του αδερφού του Μουράντ, έφτασε στα αυτιά του αλλά ο ίδιος φοβούμενος, και όχι αδίκως, αρνιόταν να αποχωριστεί τον έγκλειστο βίο του ώσπου έσπευσε η Κιοσέμ, και αφού τον παρακάλεσε να βγει, τον σήκωσε από τους ώμους και τον οδήγησε στο διαμέρισμα του αποθανόντος σουλτάνου για να πειστεί. Λόγω της εμπειρίας της στην πολιτική και λόγω της διαταραγμένης προσωπικότητας του Ιμπραχίμ, κρίθηκε σκόπιμο να αναλάβει τα ηνία η Κιοσέμ που βρισκόταν σε ηλικία 50 ετών. Έτσι, για δεύτερη φορά

αποκτά τον τίτλο του Αντιβασιλέα για τον 25χρονο γιο της. Μαθαίνοντας από τα λάθη της δεν έκανε κινήσεις που θα δυσαρεστούσαν τον σουλτάνο. Ο νέος σουλτάνος, προκειμένου να αντεπεξέλθει στον ρόλο του ως προστάτη του κράτους, συνεργαζόταν στενά με την βαλιντέ του, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια. Έχοντας στο πλευρό της τον αρχιβεζίρη Καρά Μουσταφά Πασά, πέτυχε μια σωστή οικονομική πολιτική . Ωστόσο η μεγάλη της ανησυχία ήταν η απόκτηση διαδόχων. Η Κιοσέμ, ως Βαλιντέ Σουλτάν είχε επιφορτιστεί την υποχρέωση της συνέχισης της δυναστείας. Βλέποντας τον γιό της να μην ενδιαφέρεται για τις τζαριγέ, προσπαθούσε με διάφορες μεθόδους όπως π.χ. την χορήγηση ερωτικών φίλτρων να του ανάψει το ενδιαφέρον καθώς υπήρχε μεγάλος κίνδυνος να χανόταν η δυναστεία. Λόγω της συχνής χρήσης ελιξιρίων και αφροδισιακών μαντζουινών, η ψυχική του υγεία κλονίστηκε ακόμη περισσότερο με ολέθρια αποτελέσματα. Τα σημάδια τρέλας είχαν αρχίσει να φαίνονται.«Η διαταραγμένη προσωπικότητα του σουλτάνου γινόταν καθημερινά και πιο αισθητή. Παραβιαζόταν παραδόσεις, ήθη κι έθιμα.» (Μυστακίδου 2008, σ. 111). Υποχρέωσε τις αδερφές του να υπηρετούν τις χασεκί του και παραχωρούσε μεγάλη περιουσία και ισχύ στο παλάτι. Η ιεραρχία της κοινωνίας του χαρεμιού διασαλεύτηκε. Μάλιστα μια από τις παλλακίδες ήταν αυθάδης απέναντι στη Βασιλομήτωρ Κιοσεμ, η οποία όμως τιμωρήθηκε όπως άρμοζε. Τα προβλήματα δεν περιορίστηκαν εντός των τειχών. Κυριαρχούσε η συκοφαντία, η δολοπλοκία, η διαφθορά και το ρουσφέτι. Εμπιστευόταν λάθος άτομα και εκτελούσε τις επιθυμίες τους με αποτέλεσμα να πραγματοποιεί λανθασμένες πολιτικές και στρατηγικές

κινήσεις που κόστισαν στην αυτοκρατορία. Μια από αυτές, ήταν κήρυξη πολέμου στην βενετοκρατούμενη Κρήτη το 1646 όπου ναι μεν καταλείφθηκε ένα μεγάλο μέρος του νησιού αλλά κόστισε πάρα πολλά στο θησαυροφυλάκιο του κράτους. Οι αλόγιστες σπατάλες και η αύξηση φόρων προκάλεσαν τόσο την δυσαρέσκεια του λαού όσο και των Γενίτσαρων, οι οποίοι μη έχοντας πληρωθεί στόχευαν στην εκθρόνιση του σουλτάνου. Η Κιοσέμ έχοντας αποσυρθεί στο αρχοντικό της, γνώριζε ότι αργά ή γρήγορα αυτή η κατάσταση κοινωνικής αποδιοργάνωσης και αναταραχής θα αλλάξει και περίμενε την κατάλληλη στιγμή να δράσει. Ανώτατοι αξιωματούχοι βλέποντας να μη πηγαίνει άλλο η κατάσταση, πήραν την απόφαση να καθαιρέσουν τον Ιμπραήμ. Σε αυτό όμως χρειαζόνταν την υποστήριξη της μητέρας του. Οι ίδιοι πήγαν και την βρήκαν και της εξήγησαν την κατάσταση. Η Κιοσέμ κατάλαβε ότι αυτή η επιτροπή έχει πάρει ήδη την απόφαση και ότι απλώς περίμενε την συγκατάθεσή της. Από την πλευρά της, η ίδια επιθυμούσε την εκθρόνιση του γιου της. Στην αρχή προέβαλλε αντίσταση, καθώς ως μητέρα και Βαλιντέ Σουλτάν όφειλε να λειτουργήσει ως προστάτιδα του γιου της και όχι να συνωμοτεί πίσω από την πλάτη του. Ύστερα από αρκετές συζητήσεις με τους κρατικούς αξιωματούχους και εξαντλώντας κάθε δυνατή προσπάθεια μετάκλησης, αναγκάστηκε να συμφωνήσει στην εκθρόνιση του γιου της και στην ενθρόνιση τους εγγονού της. Ως Βαλιντέ Σουλτάνα επωμιζόταν την ευθύνη για την συνέχιση του οίκου του Οσμάν , ως σύνολο, ακόμη και αν αυτό σήμαινε ότι θα έπρεπε να θυσιάσει ένα άτομο, στην προκειμένη περίπτωση

τον σουλτάνο, προκειμένου να επικρατήσει η ευημερία. Έτσι το 1648 καθαιρείται και δέκα μέρες μετά, στις 18 Αυγούστου 1648 δολοφονείται.

❖ 5.3.4 3^η περίοδος Αντιβασιλείας

Η Κιοσέμ σουλτάν, διετέλεσε για τρίτη φορά ως Αντιβασιλέας, αυτήν την φορά για τον εγγονό της. Η Κιοσέμ είχε χαρίσει μια νεαρή Ρωσίδα με το όνομα Τουρχάν στον γιό της. Ο Ιμπραήμ την ερωτεύτηκε και μαζί απέκτησαν τον πρίγκιπα Μεχμέτ Δ΄ στις 1 Ιανουαρίου 1642. Η είδηση της γέννησης του πυροδότησε αίσθηση χαράς και ανακούφισης καθώς πλέον η δυναστεία είχε αποκτήσει διάδοχο. Η Κιοσέμ όμως ως προνοητικό άτομο ήξερε ότι η νεαρή Τουρχάν θα κλονίσει το κύρος της ως εν δυνάμει Βαλιντέ Σουλτάν. Μετά τον θάνατο του Ιμπραήμ και την ενθρόνιση του εγγονού της, η Κιοσέμ θα έπρεπε, όπως όριζε το πρωτόκολλο, να αποσυρθεί στο Παλαιό Παλάτι και το αξίωμά της Βαλιντέ Σουλτάν να παραχωρηθεί στην νύφη της Τουρχάν. Ωστόσο, κατά παράβαση της παράδοσης, η Κιοσέμ επιστρέφει στο παλάτι του Τοπ Καπί με τον τίτλο Βαλιντέ Ι Μουαζαμά) που σημαίνει υπέροχη, φοβερή Βαλιντέ (Τσοκώνα 2017, σ. 121). Το ερώτημα γιατί η εξουσία να δοθεί πάλι στην Κιοσέμ απαντάται στο γεγονός ότι αφενός ο εγγονός της ήταν μόλις επτά χρονών και αφετέρου η μητέρα του ήταν γύρω στα 22 όταν ανέβηκε ο γιός της στον θρόνο, άρα νέα και άπειρη στο πολιτικό παιχνίδι. Έτσι κρίθηκε σοφό, να περαστεί η εξουσία στο πρεσβύτερο μέλος της δυναστείας που είχε εμπειρία στην άσκηση εξουσίας και την υποστήριξη από το σώμα των Γενίσαρων. Το παράδοξο αυτό γεγονός, με τις δυο βαλιντέ σουλτάνες αποτυπώνεται και στα

αρχεία μισθοδοσίας. Η Τουρχάν ναι μεν κατείχε τον τίτλο της Βαλιντέ αλλά την εξουσία που πήγαζε από αυτό το αξίωμα την κατείχε και ασκούσε η πεθερά της, η Κιοσέμ η οποία λάμβανε μισθό 3.000 ακτσέ, σε αντίθεση με την νύφη της που το ποσό που λάμβανε ανερχόταν στα 2.000 ακτσέ. Η Κιοσέμ με συμμάχους τους Γενίσαρους λάμβαναν αποφάσεις και ασκούσαν από κοινού εξουσία. Η Τουρχάν Σουλτάν όμως, ως νέα και φιλόδοξη ήθελε και αυτή να ασκήσει εξουσία. Έτσι, ξεκίνησε μια μεγάλη διαμάχη ανάμεσα στις δυο ισχυρότερες γυναίκες του παλατιού. Από την μια ήταν η Κιοσέμ με τους Γενίσαρους και από την άλλη η Τουρχάν με τους ευνούχους. Όσο αυξανόταν η ισχύς της Τουρχάν με τους πολιτικούς δεσμούς που είχε εδραιώσει με άτομα όπως ο Σιγιαβούς Πασάς (ο Μέγας Βεζίρης) τόσο κλονιζόταν η ισχύς και η επιρροή της Κιοσέμ στο παλάτι. Μάλιστα η Κιοσέμ έβγαλε φερμάνι απαγορεύοντας την είσοδο στους αγάδες του χαρεμιού για να μειώσει την επιρροή που ασκούσαν στον νεαρό σουλτάνο. Παράλληλα η Τουρχάν, αποκτούσε ολοένα και μεγαλύτερο προβάδισμα. Η πεθερά της ωστόσο δεν ήταν διατεθειμένη να αφήσει την εξουσία. Σκόπευε να απαλλαχτεί από την νύφη της και να ανεβάσει στον θρόνο τον άλλο της εγγονό, τον Σουλεϊμάν Β΄ (1642-1691), καθώς πίστευε ότι η μητέρα του, Σαλιχά Ντιλασούπ (Saliha Dilasup), είναι πιο πειθήνια και δεν θα ενδιαφερόταν να ασκήσει εξουσία και άρα θα συνέχιζε την παραμονή της στην εξουσία.

❖ 5.4 Θάνατος και Αγαθοεργίες

Το βράδυ της 2^{ας} Σεπτεμβρίου 1651, η Κιοσέμ είχε αφήσει ανοιχτή την Πύλη του Παλατιού προκειμένου να μπουν οι Γενίτσαροι και να θανατώσουν τον Σουλτάνο Μεχμέτ Δ΄ καθώς και όσους τον υποστήριζαν. Τα σχέδια της για την ανατροπή του εγγονού της από τον θρόνο και την αντικατάστασή του από τον εγγονό της τον Σουλεϊμάν, αποκαλύφθηκαν από την ακόλουθό της Μελέκ Χατούν. Η ίδια ενημέρωσε την Τουρχάν Σουλτάν η οποία κατηγόρησε την πεθερά της για προδοσία και συνωμοσία εναντίον του σουλτάνου και συναίνεσε να τη δολοφονήσουν. Η φατρία της Τουρχάν περικυκλώνοντας και σκοτώνοντας τους υποστηρικτές της Κιοσέμ όδευαν προς το δωμάτιό της. Αφού την βρήκαν κρυμμένη (προδόθηκε από ένα κομμάτι του φορέματός της που εξείχε), την έσυραν και την στραγγάλισαν με μεταξωτό σχοινί, αποδεικνύοντας έτσι ότι στην συνείδηση όλων υπήρξε μια ηγετική φιγούρα στον τομέα της πολιτικής. Υπάρχουν όμως και ισχυρισμοί ότι πνίγηκε με τα μαλλιά της ή και από μια κουρτίνα. Έτσι γράφτηκε το τέλος για την Ελληνίδα σκλάβα Αναστασία που έζησε μια ζωή γεμάτη ίντριγκες, θανάτους, έρωτα, πάθη και πόθο για εξουσία . Στις 2 Σεπτεμβρίου 1651, σε ηλικία 62 ετών άφησε την τελευταία της πνοή στο μέρος όπου μεγάλωσε και απέκτησε τεράστια πολιτική δύναμη και αμύθητη περιουσία όσο καμία άλλη γυναίκα στην ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η σορός της ενταφιάστηκε στο μαυσωλείο του Αχμέτ Α΄ γνωστό ως Μπλε Τζαμί. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κιοσέμ Σουλτάνα ήταν η πρώτη γυναίκα στην Οθωμανική Ιστορία που πέθανε μέσα στο Χαρέμι. Η Κιοσέμ Σουλτάν εκτός από το πολιτικό προσκήνιο, δρούσε και

στο κομμάτι το φιλανθρωπικό. Με τον μισθό που λάμβανε από το αξίωμά της ως Βαλιντέ Σουλτάν απέκτησε τεράστιο πλούτο τον οποίο χρησιμοποίησε για δωρεές. Για παράδειγμα, είχε δωρίσει ένα μεγάλο χρηματικό ποσό για να κατασκευαστούν γαλέρες και να εμπλουτιστεί ο κρατικός στόλος (Τσοκώνα, 2017.). «Μια από τις φιλανθρωπικές πράξεις της βαλιντέ σουλτάνας Κιοσέμ ήταν να αναζητεί ορφανά κορίτσια που δεν μπορούσαν να παντρευτούν επειδή δεν είχαν προίκα και να τους παρέχει όχι μόνο την απαιτούμενη προίκα, αλλά επίσης κατάλυμα και την οικοσκευή τους.» (Pierce 1993, σ. 403) Ακόμη, μεριμνούσε για τις σκλάβες που είχε στην υπηρεσία της, τις οποίες ύστερα από λίγα χρόνια υπηρεσίας (2-3) τις απελευθέρωνε και φρόντιζε να τις παντρεύει με κρατικούς υπαλλήλους παρέχοντάς τους προίκα και κοσμήματα. Αυτό θα μπορούσε να έχει πολιτικό αντίκτυπο καθώς με αυτόν τον τρόπο δημιουργούσε η Κιοσέμ δίκτυα και δίαυλους επικοινωνίας με τον “έξω κόσμο”. Παράλληλα, φρόντιζε να βγαίνει μεταμφιεσμένη και να δωρίζει φαγητό και χρήματα στους άπορους και άστεγους. Ενώ κάθε χρόνο, τον μήνα Ρετζέπ επισκεπτόταν τους φυλακισμένους και πλήρωνε για να αφεθούν ελεύθεροι, εκτός των φονιάδων. «Η δράση της ως βαλιντέ σουλτάνα είχε αντίκτυπο και στον τομέα της αρχιτεκτονικής με την κατασκευή έργων. Από τα κυριότερα έργα που χρηματοδότησε η Κιοσέμ είναι το Τσινιλί Τζαμί, που κατασκευάστηκε το 1640 στη συνοικία Ατίκ Βαλιντέ στο Σκουτάρι..» (Τσοκώνα 2017, σ. 146). Χρησιμοποιώντας μέρος από την περιουσία της έχτισε ένα μεγάλο υδραγωγείο στο Κάιρο και την δεύτερη μεγαλύτερη αγορά, που ονομάστηκε χάνι Τσακμακτσιλάρ. Αλλά και σε περιοχές εκτός Τουρκίας κατασκεύασε έργα.

«Στον ελλαδικό χώρο, στη Λιβαδειά, όπου είχε τιμάρια, έχτισε μια γέφυρα με επτά καμάρες που έφερε το όνομα Γέφυρα της Βαλιντέ Σουλτάν.» (Τσοκώνα 2017, σ. 146) . Αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω του ότι ήταν πολύ αγαπητή στον λαό με τις αγαθοεργίες και τις δωρεές, ο λαός την τίμησε με τριήμερο πένθος. Οι απόψεις δίστανται για τον χαρακτήρα της Κιοσεμ το βέβαιο όμως είναι ότι υπήρξε μια ηγετική προσωπικότητα με εξαιρετικές δυνατότητες επιβίωσης και επίδειξης πολιτικής ικανότητας σε μια ταραγμένη περίοδο στην ιστορία του Οθωμανικού κράτους.

Εικόνα 4. Εμετουλάχ Ράμπια Γκιουλνούς Σουλτάν

❖ 6. Εμετουλάχ Ράμπια Γκιουλνούς Σουλτάνα : Μια σουλτάνα από το Ρέθυμνο

Η Εμετουλάχ Γκιουλνούς Σουλτάν ήταν η τελευταία γυναίκα στην ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που έφερε τον τιμητικό τίτλο της Χασεκί. Το κανονικό της όνομα ήταν Ευγενία Βεργίτση, είχε καταγωγή από την Κρήτη και συγκεκριμένα από το Ρέθυμνο και έχουν γραφτεί γι' αυτήν την σουλτάνα πολλά δημοτικά άσματα και τραγούδια. Γεννήθηκε το 1643 και ο πατέρας της ήταν παππάς με το όνομα Βορίας ή Βοργιάς. Όταν έγινε η κατάληψη του Ρεθύμνου από τους Τούρκους, το 1646, ο Χουσεΐν Πασά έστειλε την Ευγενία (μόλις 3-4 ετών) μαζί με άλλες κρητικοπούλες και πολίτες από το Ρέθυμνο ως λάφυρα στον σουλτάνο Ιμπραήμ. Αφότου έφτασε στο παλάτι, της άλλαξαν το όνομα όπως όριζε το πρωτόκολλο, εξισλαμίστηκε και απέκτησε το όνομα <<Ρεμπιά Γκιουλνούς που σημαίνει εκείνη που πίνει την δροσιά από ανοιγμένα τριαντάφυλλα>>. Τα στοιχεία που υπάρχουν για την ζωή της στο παλάτι μέχρι να γνωρίσει τον σουλτάνο, είναι ανύπαρκτα όπως άλλωστε είναι και λογικό.

❖ 6.1. Ως χασεκί του σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄

Πέρασαν 17 ολόκληρα χρόνια (1646-1663) για να βγει από την αφάνεια του άδουτου του χαρεμιού. Όλο αυτό το διάστημα εικάζεται πως εκπαιδεύοταν όπως και κάθε παλλακίδα υπό την επίβλεψη της Βασιλομήτωρ Τουρχάν Σουλτάν. Όταν ο Μεχμέτ ενηλικιώθηκε , γνώρισε την Εμετουλάχ και την ξεχώρισε από τις υπόλοιπες

παλλακίδες. Η προσωπικότητά της, η εξυπνάδα της και σίγουρα η ομορφιά της ήταν στοιχεία που κέντρισαν το ενδιαφέρον του σουλτάνου. Την αγάπησε υπερβολικά, την ανέδειξε σε χασεκί (πρώτη ευνοούμενη) του και της προσέφερε τα πάντα. Από την πλευρά της τον συντρόφευε όχι μόνο στη κρεβατοκάμαρα αλλά και στο κυνήγι το οποίο αγαπούσαν και οι δυο πολύ. Ωστόσο, είχε έντονο το αίσθημα της ζήλιας. Όποια άλλη παλλακίδα κέρδιζε την εύνοια του σουλτάνου, φρόντιζε να την ξεφορτωθεί, με ποικίλους τρόπους. Όταν αντιλαμβανόταν ότι κι άλλη παλλακίδα κέρδιζε την εύνοια του σουλτάνου, την θανάτωνε ή άμα ήταν τυχερή την πάντρευε με κάποιον κρατικό υπάλληλο, κι έτσι έφευγε από το παλάτι. Ακόμη, μέσω της άσκησης επιρροής , κατάφερε να ορίζει την μοίρα πολλών αξιωματούχων. Ένας από αυτούς ήταν και ο Μεγάλος Βεζίρης Καρα Μουσταφά Πασά, ο οποίος γεύτηκε την δυσαρέσκεια του σουλτάνου. Θεωρήθηκε υπεύθυνος για την αποτυχία της εκστρατείας στην Βιέννη το 1683, και ύστερα από μεγάλη πίεση της Γκιουλνούς, εκτελέστηκε. Στις 2 Ιουνίου 1664 , έφερε στον κόσμο τον πρωτότοκο γιο του Μεχμέτ, τον Μουσταφά Β΄. Όπως είναι αναμενόμενο ανέβηκε στην ιεραρχία και απέκτησε δύναμη μέσα στο παλάτι. Στάθηκε από τις τυχερές σουλτάνες καθώς κατάφερε να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον του σουλτάνου για περισσότερα από 20 χρόνια. Τον Ιανουάριο του 1673 , ήχησαν για ακόμη μια φορά χαρμόсуνα νέα καθώς η Εμετουλάχ είχε αποκτήσει και τον δεύτερο γιό της τον Αχμέτ Γ΄. Ως χασεκί και μητέρα δυο διαδόχων, κύριο μέλημά της ήταν όλα αυτά που είχε αποκτήσει να τα διαφυλάξει και να τα διατηρήσει. Ανέπτυξε τις ικανότητες επιβίωσης μέσα στο χαρέμι, εμπλεκόταν στον τομέα της πολιτικής και μάθαινε διαρκώς για την πολιτική πραγματικότητα, έτσι ώστε όταν ερχόταν εκείνη η ώρα να

ήταν έτοιμη να αναλάβει δράση. Παράλληλα, έφτιαχνε τα δικά της κοινωνικά δίκτυα έτσι ώστε να έχει την υποστήριξη της αυλής. Το 1687, ο Μεχμέτ Δ΄ ανετράπη από τους Γενίτσαρους και τον διαδέχτηκε ο αδερφός του ο Σουλεϊμάν Β΄ (1642-1691), ο οποίος λόγω του εγκλεισμού του στο Καφφάς δεν κατάφερε να διακυβερνήσει για πολύ. Αφότου βγήκε από το Καφφάς (1687) έζησε για τέσσερα χρόνια και απεβίωσε το 1691. Η σειρά της διαδοχής πέρασε στον Αχμέντ Β΄ (1643-1695). Όλο αυτό το διάστημα, η Εμετουλάχ είχε αποσυρθεί στο Παλαιό Παλάτι ως χασεκί εκλιπόντος σουλτάνου. Το 1691, έτος που ανέλαβε ο Αχμέντ Β΄ τα ηνία της αυτοκρατορίας, πλησίαζε τα πενήντα και ο εγκλεισμός του είχε στερήσει πολλά. Παρέμεινε στην εξουσία για τρεισήμισι χρόνια περίπου και απεβίωσε το 1695. Κάπως έτσι έκλεισε ο κύκλος των γιων του σουλτάνου Ιμπραήμ. Από εδώ και πέρα, σειρά για την άσκηση εξουσίας είχαν οι γιοι της Γκιουλνούς.

❖ 6.2 Η ανάμειξή της στο πολιτικό βίο

Τον Φεβρουάριο του 1695 ανεβαίνει στον θρόνο ο πρωτότοκος γιός της Γκιουλνούς, ο Μουσταφά Β΄. Έτσι, επιστρέφει στο Νέο Παλάτι, παντοδύναμη πλέον έχοντας το αξίωμα της Βαλιντέ Σουλτάν. Από την στιγμή αυτήν κύριο μέλημά της ήταν η ασφάλεια του παιδιού της. Γι΄ αυτόν τον λόγο φρόντισε να αναλάβουν αξιώματα άτομα με τα οποία είχε στενές επαφές και που η ίδια εμπιστευόταν όπως φίλοι και συγγενείς. Ως η επιβλέπων του χαρεμιού χρειαζόταν ένα έμπιστο άτομο και γι΄ αυτό διόρισε τον Αλί Αγά ως αρχιευνούχο. Ο Μουσταφά ανέβηκε στον θρόνο σε ηλικία περίπου 32 ετών. Αγαπούσε πολύ το κυνήγι, και πραγματοποίησε αρκετές εκστρατείες. Μάλιστα, ενημέρωνε διαρκώς την μητέρα

του για την κατάσταση στα στρατόπεδα μέσω των συχνών επιστολών. Λόγω των λανθασμένων επιλογών του, σε επίπεδο πολιτικό, όπως για παράδειγμα ο διορισμός ατόμων σε υψηλά αξιώματα τα οποία καταχράστηκαν την εξουσία που τους δόθηκε, καθαιρέθηκε από το σώμα των Γενίτσαρων με την σύμφωνη γνώμη της μητέρας του. Έτσι, αποσύρθηκε από τον δημόσιο βίο και απεβίωσε το 1703. Παρέμεινε στην εξουσία για οκτώ χρόνια. Μετά τον θάνατό του, η Γκιουλνούς μετέβη στο Παλαιό Παλάτι για λίγο έως ότου καταλαγιάσουν τα πράγματα. Με την βοήθεια του νέου μεγάλου βεζίρη Μοράλι Χασάν Πασά, επέστρεψε στο Νέο Παλάτι ως Βαλιντέ Σουλτάν του δεύτερου της γιου. Η Ραμπιά Γκιουλνούς ήταν από τις τυχερές Βαλιντέ καθώς είχε την ευκαιρία να διατηρήσει αυτό το αξίωμα όταν ανέβηκε και ο δεύτερος της γιος της στον θρόνο ο Αχμέτ Γ', συνεχίζοντας έτσι την παντοδυναμία της. Στις 22 Αυγούστου 1703 έγινε σουλτάνος και παρέμεινε στην εξουσία για είκοσι επτά χρόνια, όπου και ανετράπη από στασιαστές. Η επιρροή της ως Βαλιντέ Σουλτάνα στην αυλή ήταν τόσο μεγάλη, που της αποδίδουν ότι αυτή κατάφερε και έπεισε τον σουλτάνο να κηρύξει πόλεμο εναντίον της Ρωσίας, το 1711. Πιο αναλυτικά, η Βαλιντέ Γκιουλνούς δώρισε ένα μέρος της περιουσίας της στην αγορά εξοπλισμού, ενημερωνόταν τακτικά για τα όσα λάμβαναν χώρα στην εκστρατεία από τον Μπαλατζί Μεχμέτ Πασά, και λάμβανε μέρος στις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Σουηδίας προκειμένου να οικοδομήσει μια συμμαχία μεταξύ των δυο χωρών. Τα γράμματα που έστειλε στον Βασιλιά της Σουηδίας, αποδεικνύουν και το εύρος της εμπλοκής της σε θέματα πολιτικής. Ο Αχμέτ Γ', άφησε την τελευταία του πνοή το 1736. Την περίοδο της βασιλείας του, εγκαταστάθηκε το πρώτο τυπογραφείο στην Κωνσταντινούπολη.

❖ 6.3 Αγαθοεργίες και θάνατος

Η Εμετουλάχ Γκιουλνούς Σουλτάν, άφησε την τελευταία της πνοή στις 5 Νοεμβρίου 1715. Η σορός της ενταφιάστηκε στο Γενί Βαλιντέ Τζαμί. Σε γενικό σύνολο η άσκηση εξουσίας από πλευρά της, τέθηκε στην υπηρεσία και στις οφειλές του κράτους. Οι διαπραγματεύσεις, οι συμβουλές της και οι πράξεις της, τις περιόδους που διετέλεσε ως Βαλιντέ Σουλτάν, είχαν ως αντίκτυπο το κοινό καλό. Ως χασεκί είχε αναλάβει διάφορα φιλανθρωπικά έργα, ενώ την περίοδο της απόλυτης βασιλείας της δημιούργησε ένα σύμπλεγμα που περιελάμβανε διάφορες υπηρεσίες όπως η παροχή συσσιτίων για τους άπορους, δημοτικά σχολεία, βιβλιοθήκη, στο Ουσκουντάρ και υποστήριξε παρόμοιες υπηρεσίες στις πόλεις Μέκκα και Μεδίνα, κερδίζοντας έτσι την ευγνωμοσύνη και την εκτίμηση των πιστών. Επίσης, έφτιαξε πέντε κρήνες στην περιοχή Γαλατά και μια στην Χίο , κι έτσι οι κάτοικοι είχαν επιτέλους καθαρό νερό. Το 1695 , με την επανάκτηση της Χίου, μετέτρεψε μια εκκλησία σε τζαμί , δίνοντας το όνομά της.

Συμπεράσματα

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, η πτυχιακή αυτή η εργασία είχε σκοπό να διευρυνθεί το κατά πόσο υπήρχε η δυνατότητα στις γυναίκες κατά την Οθωμανική περίοδο να ανελιχθούν και να αποκτήσουν δικαιώματα και εξουσία. Η περιρρέουσα αντίληψη γύρω από αυτό ήταν, όπως είναι αναμενόμενο, ότι οι γυναίκες στην Ισλαμική κοινωνία και κυρίως στο σουλτανικό χαρέμι ήταν απλώς σκλάβες χωρίς προνόμια και με καταπιεσμένα δικαιώματα. Μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψε το συμπέρασμα που αποτελεί και τον αντίλογο στην παραπάνω ισχύουσα αντίληψη. Αρχικά, οι γυναίκες σκλάβες του σουλτάνου που αποκτούσαν παιδί, και κυρίως αγόρι, αποκτούσαν κοινωνική αναγνώριση και εξουσία μέσα στο παλάτι. Επιπροσθέτως, από τον 16^ο αιώνα και έπειτα οι γυναίκες του χαρεμιού άρχιζαν να ορίζουν την δική τους μοίρα και να πραγματοποιούν ενέργειες για να παγιώσουν την κυριαρχία τους στο παλάτι. Μέσω της επιρροής και της άσκησης πίεσης στον σουλτάνο, κατέστη εφικτή η περίοδος της γυναικείας βασιλείας. Τέλος, όταν ανέρχονταν στο ανώτατο αξίωμα αποκτούσαν το δικαίωμα να χτίζουν έργα και ξανακέρδιζαν την ελευθερία τους.

Λεξιλόγιο- Όροι

ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Σουλτάνος : Προέρχεται από την αραβική λέξη سلطة *sultah*, που σημαίνει εξουσία και αναφέρεται στον μονάρχη.

Πάπισαχ : Προέρχεται από την περσική λέξη *radischah* , και αναφέρεται στον Σουλτάνο.

Βαλιντέ Σουλτάν : Προέρχεται από την τουρκική λέξη *Valide*, και σημαίνει Βασιλομήτωρ, η μητέρα του Σουλτάνου .

Γυναικείο Σουλτανάτο : Ο όρος αυτός, στα τουρκικά *Kadınlar Saltanati* υποδηλώνει την περίοδο της γυναικείας διακυβέρνησης κατά τον 16^ο – 17^ο αιώνα.

Κοράνι : Προέρχεται από την αραβική λέξη الْقُرْآن , *al-qur'ān* αλ Κουράν , και είναι το Ιερό βιβλίο του Ισλάμ. Σημαίνει «Απαγγελία» .

Ραμαζάνι : Στη τουρκική *ραμαζάν* και στην αραβική *ραμαντάν*, είναι η περίοδος νηστείας των Μουσουλμάνων.

Χαλβέτ : Είναι ο όρος που χρησιμοποιούσαν, για να δηλώσουν την ερωτική συνεύρεση του Σουλτάνου με μια παλλακίδα. Αν η παλλακίδα έκανε ευχαριστημένο τον Σουλτάνο, αποκτούσε ιδιαίτερη φροντίδα μέσα στο χαρέμι και δώρα από τον Εξοχότατο.

Ντιβάν : Ο όρος *Divan*, αναφέρεται στην Σύνοδο, ή αλλιώς στις πολιτικές συζητήσεις μεταξύ του Σουλτάνου , τους Βεζίρηδες και τους Πασάδες, στην αίθουσα ακροάσεων.

Σεχζάντε : Ο τουρκικός όρος είναι *Sehzade* , και έτσι ονομάζεται ο Ηγεμόνας, ο διάδοχος του θρόνου.

Χαρέμι : Προέρχεται από την αραβική λέξη *haram*, που σημαίνει τόπος «απαγορευμένος».

Γκιάζντε : Η ευνοούμενη ή αλλιώς φαβορί. Είναι η παλλακίδα, που έχει περάσει μια νύχτα ,τουλάχιστον, με τον Σουλτάνο.

Τζεντιγκλί : Η κοπέλα που ήταν υποψήφια για το κρεβάτι του Σουλτάνου.

Χασεκί : Ο όρος αυτός , αναφέρεται στις γυναίκες που απέκτησαν παιδί με τον Σουλτάνο. Στα τούρκικα, όρος είναι Haseki sultan.

Κμπάλ : Η ευνοούμενη του Σουλτάνου.

Μπας Καντίν εφέντι : Η μητέρα του διαδόχου.

Kalfa : γυναίκα επόπτης του χαρεμιού. Βοηθούσε τις παλλακίδες και έδινε αναφορά στον αρχιευνούχο.

Κιζλάρ Αγά : Ο αρχηγός του χαρεμιού, ο αρχιευνούχος ,συνήθως, μαύρος. Στα τουρκικά ο όρος είναι *Kizlar Ağasi*.

Cariye : Η παλλακίδα.

Hatun : Η γυναίκα. Αρχικά, ο όρος αυτός είχε την σημασία της συζύγου και αναφερόταν στις γυναίκες του σουλτάνου. Με την πάροδο των χρόνων αντικαταστήθηκε από τον όρο Σουλτάν, και όρος Χατούν χρησιμοποιήθηκε για κατώτερα μέλη στην γυναικεία ιεραρχία.

Has Oda: Το δωμάτιο του σουλτάνου.

Has Odalik : Η παλλακίδα του εξοχότατου.

Οδαλίσκη : σκλάβα στην υπηρεσία των παλλακίδων και των γυναικών του Σουλτάνου. Στα τούρκικα , ο όρος είναι *odalik* , και σημαίνει καμαριέρα.

Kole : Ο σκλάβος.

Γκαούρης: Μη μουσουλμάνος . Στα τουρκικά ο όρος είναι *Gavur*.

Ακτσέ : Αλλιώς ονομαζόταν και άσπρο και ήταν το νόμισμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Βιβλιογραφία

Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία :

Altinyeleklioglu, D. (2012). *Χουρέμ*. (Λ.Μυστακίδου, μεταφρ.) Αθήνα : Λιβάνη.

(το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2009).

Bell, J. (1998). *Η Κυρία του Τοπ Καπι*. (Α. Φιλιππάτος, μεταφρ.) Αθήνα : Λιβάνη.

(το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1997).

Βον, Ο. (2005). *Το Σαράι του Σουλτάνου : Μια λεπτομερής περιγραφή της ζωής στην οθωμανική Αυλή*. (Δ. Παπαγρηγοράκη, μεταφρ.) Αθήνα : Κεδρός.

Falconer, C. (2001) . *Το Χαρέμι* . (Β.Κατσάνης, μεταφρ.) Αθήνα : Σ.Ι.

Ζαχαρόπουλος Α.Ε. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1992).

Lamb, H.A., (2013). *Σουλεϊμάν ο Μεγαλόπρεπης* . (Ε.Μαργέλη, μεταφρ.)

Αθήνα : Ωκεανός. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2013).

Peirce, L.P., (2018). *Το Σουλτανικό Χαρέμι : Γυναίκες και Εξουσία Στην Οθωμανική*

Αυτοκρατορία . (Α.Πλατάκη, μεταφρ.) Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα

Εθνικής Τραπεζής. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1993).

Ελληνόγλωσσα Βιβλιογραφία :

Βίτσος, Δ. (2014). *Στην Αυλή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή : Η Ιστορική*

Αλήθεια. Αθήνα, Εκδόσεις Περίπλους.

Μυστακίδου, Λ. (2008). *Οι γυναίκες στην αυλή των Οθωμανών και ο ρόλος της Βαλιντέ Σουλτάνας*. Αθήνα, Εκδόσεις Πρόναος.

Τσοκώνα, Ι. (2017). *Στα χρόνια της Κιοσέμ Σουλτάν : ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ 17^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ*. Αθήνα, Εκδόσεις Αιώρα.

Ιστοσελίδες και άλλοι δικτυακοί τόποι :

Στην ελληνική γλώσσα και μεταφρασμένα :

Αθανασιάδης, Π. (19 Μαρτίου 2014). Το χαρέμι του Αβδούλ Χαμίτ . *Νεότερη Ελληνική Ιστορία : Σκόρπια θέματα Ελληνικής Ιστορίας*. Ανακτήθηκε 5 Ιουλίου 2018 από https://sitalkisking.blogspot.com/2014/03/blog-post_19.html

Αφγιοντζού, Ε., Ντεμίρ, Ο., Ονάλ, Μ. (2010). *Εξεγέρσεις και Πραξικοπήματα επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας* (Ινστανμπούλ). (μεταφρ.) Ζηκόπουλος, Ε. (2015, σσ 120-125). Η εκτέλεση της Κιοσέμ Σουλτάν. (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). Ανακτήθηκε από <https://teacherfinder.gr/resumes/stratos-zikorouλος-notes-2.pdf>

Γαλανοπούλου, Χ. (23 Σεπτεμβρίου 2012). Μικρό ιστορικό λεξικό των τουρκικών σίριαλ. *LIFO*. Ανακτήθηκε 15 Φεβρουαρίου 2018 από <https://www.lifo.gr/guests/heavydutygoldfish/32700>.

Γεωργαλάς, Π. [χ.χ]. Τίτλοι και προσφωνήσεις στην Οθωμανική

Αυτοκρατορία. Ανακτήθηκε 19 Μαρτίου 2018 από
<http://turkish.pgeorgalas.gr/OttomanSet.asp>

Διαμαντής, Ρ. (18 Σεπτεμβρίου 2018) . Οθωμανικά χαρέμια . *Εξωρραϊστικός*

& *Εκπολιτιστικός Σύλλογος απανταχού Σκαμνιωτών* . Ανακτήθηκε 5 Απριλίου
2018 από

http://www.skamnosvoice.gr/index.php/svnews/svkosmos/1631-__othomanika-xaremia

Δουλγκέρη , Φ. (1 Αυγούστου 2016). Σουνίτες- Σίιτες : Η ιστορία των δυο Ισλάμ.
Euronews. Ανακτήθηκε 7 Μαρτίου 2018 από <https://gr.euronews.com/2016/08/01/the-difference-between-shia-and-sunni-explained>

Λαδιά, Ε. (28 Απριλίου 2017) . Η ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΗ ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ :
Άγνωστες λεπτομέρειες από τη ζωή της Ευμενίας Βεργίτση. *Ρεθεμνιώτικα Νέα* .
Ανακτήθηκε 22 Μαΐου 2018 από <http://www.rethnea.gr/article.aspx?id=43384>

Μπρούστα, Σ. (21 Αυγούστου 2015) . ΕΝΑ ΣΚΟΤΕΙΝΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ : Τι πραγματικά συνέβαινε στα χαρέμια των
Σουλτάνων - Στα άδυτα των χρυσών κλουβιών, τόπων ακολασίας [εικόνες]. *Iefimerida*.
Ανακτήθηκε 18 Απριλίου 2018 από <http://www.iefimerida.gr/news/222302/ti-pragmatika-synevaine-sta-haremia-ton-soyltanon-sta-adyta-ton-hryson-kloyvion-topon>

Παπαναστασοπούλου, Δ. (7 Μαΐου 2016) . Χασεκί Μαχ-Πεικέρ Κιοσέμ Βαλιντέ
Σουλτάν: Μια ελληνίδα Χιώτισσα διοικεί την Οθωμανική Αυτοκρατορία . *Dimitra*

Papanastasopoulou : my novels world . Ανακτήθηκε 22 Ιουνίου 2018 από <http://myownnovelsworld.blogspot.com/2016/05/style-definitions-table.html>

Σιατούφης, Γ. (13 Απριλίου 2013). Το χαρέμι – Η περίπτωση της Χουριέμ. *Ερανιστής*. Ανακτήθηκε 19 Φεβρουαρίου 2018 από <http://eranistis.net/wordpress/2013/04/13/%CF%84%CE%BF-%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%AD%CE%BC%CE%B9-%CE%B7-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%80%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%87%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%AD%CE%BC/>

Βαλιδέ σουλτάνα. Από τη *Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια*. Ανακτήθηκε 28 Ιουνίου 2018 από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B4%CE%AD_%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BB%CF%84%CE%AC%CE%BD%CE%B1

Emetullah Rabia Gülnuş Sultan. Από την *Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια*. Ανακτήθηκε 18 Ιουνίου 2018 από https://en.wikipedia.org/wiki/Emetullah_Rabia_G%C3%BClnu%C5%9F_Sultan

Η ελληνίδα κόρη του παπά που έγινε σουλτάνα και «κυβέρνησε» την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Την ερωτεύτηκε παράφορα ο σουλτάνος Αχμέτ Α΄ και τον βοήθησε να χτίσει το Μπλε Τζαμί... . *Μηχανή του χρόνου*. Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου 2018 από

<http://www.mixanitouxronou.gr/i-ellinida-kori-tou-papa-pou-egine-soultana-ke-kivernise-tin-othomaniki-aftokratoria-tin-eroteftike-parafora-o-soultanos-achmet-a-ke-ton-voithise-na-chtisi-to-ble-tzami/>

(25 Ιανουαρίου 2016). Η Ζωή στο Χαρέμι . *Αφιερώματα* . Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2018 από http://www.afieromata.gr/2016/01/blog-post_25.html

(8 Απριλίου 2009). Η Ρεθύμνια Σουλτάνα -ΡΕΜΠΙΑ ΓΚΙΟΥΛΝΟΥΣ-..... *ΕΝ ΛΕΥΚΩ* . Ανακτήθηκε 25 Μαρτίου 2018 από http://logo-texnia.blogspot.com/2009/04/blog-post_8728.html#.W9iqj3szbcd

Καντινιφέντι. Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 7 Ιουλίου 2018 από

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%B5%CF%86%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B9>

Κοράνιο. Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 12 Μαρτίου 2018 από

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CE%BF>

(25 Νοεμβρίου 2012). Roxelana ή σκλάβα που άλλαξε την ιστορία της Τουρκίας.

Φιλονόη . Ανακτήθηκε 27 Μαρτίου 2018 από <https://filonoi.gr/2012/11/25/f-roxelana-h-sklaba-poy-allaxe-thn-istoria-ths-toyrkias/>

Σουλτανάτο των Γυναικών. *Wikipedia the free encyclopedia*. Ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2018 από

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BF%CF%85%CE%BB%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%84%CE%BF_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%93%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD

(28 Ιανουαρίου 2011) . Το γλωσσάρι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας - λέξεις και έννοιες που μας σημάδεψαν. *On Alert* . Ανακτήθηκε 10 Μαρτίου 2018 από

http://www.onalert.gr/stories/To_glossari_ths_Othomanikhhs_aytokratorias_lekseis_kai_ennoiies_poy_mas_shmadepsan/2833

Ξενόγλωσσες ιστοσελίδες και κείμενα :

Gordon Matthew S. , Hain Kathryn A. (2017). *Concubines and Courtesans: Women and Slavery in Islamic History*. Ανακτήθηκε από

<https://books.google.gr/books?id=zsQ2DwAAQBAJ&pg=PT245&lpg=PT245&dq=rabia+gulnus+emetullah+sultan+influence&source=bl&ots=ohoRV8unF1&sig=kSXEEYyJbYihM7z0QGxggBilRzl&hl=el&sa=X&ved=2ahUKEwi7qdbuiZ3eAhXNDewKHS5HCvYQ6AEwCnoECAQQAQ#v=onepage&q=rabia%20gulnus%20emetullah%20sultan%20influence&f=false>

Klimczak, N. (29 Δεκεμβρίου 2015). Hurrem Sultan, the Cheerful Rose of Suleiman I and a Powerful Woman of the Ottoman Empire. *Ancient Origins*. Retrieved 23 February 2018 from <https://www.ancient-origins.net/history-famous-people/hurrem-sultan-cheerful-rose-suleiman-i-and-powerful-woman-ottoman-empire-020682>

Klimczak, N. (27 Ιουνίου 2016). The Strength of Kosem Sultan - The Last Influential Female Ruler of the Ottoman Empire. *Ancient Origins*. Retrieves 23 February 2018 from <https://www.ancient-origins.net/history-famous-people/strength-kosem-sultan-last-influential-female-ruler-ottoman-empire-006178>

Nahar, N. (26 March 2016) . Sultanate of Women: Various Dimensions of Ottoman Harem. *The independent*. Retrieved 15 April 2018 from <http://www.theindependentbd.com/printversion/details/38548>

Parces, V. (3 April 2017) . The Imperial Harem of the Ottoman Empire: More than Just Beautiful Women. *Ancient Origins*. Retrieved 22 February 2018 from <https://www.ancient-origins.net/history-ancient-traditions/imperial-harem-ottoman-empire-more-just-beautiful-women-007835>

Roric, V. (16 July 2016) . In a Forbidden Place: Hidden Lives in a Harem. *Ancient Origins*. Retrieved 22 February 2018 from <https://www.ancient-origins.net/history/forbidden-place-hidden-lives-harem-006292>

Τσιπούρα, Θ. (2012). *THE SULTAN'S HAREM IN THE OTTOMAN EMPIRE: The Power within the Walls*. (Tel Aviv University,). Ανακτήθηκε από http://www.academia.edu/23167356/THE_SULTAN_S_HAREM_IN_THE_OTTOMAN_EMPIRE_The_Power_within_the_Walls

Haseki sultan . *Wikipedia the free encyclopedia* . Retrieved 28 March 2018 from https://en.wikipedia.org/wiki/Haseki_sultan

Islam. *From Wikipedia, the free encyclopedia*. Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2018 από <https://en.wikipedia.org/wiki/Islam>

[n.d]. Kosem Sultan Bio . *Kosem Slutan Resume*. Retrieved 1 March 2018 from <https://kosemsultanresume.wordpress.com/kosem-sultan/>

The Family : Harem. *www. The Ottomans.org* . Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου 2018 από <http://www.theottomans.org/english/family/harem3.asp>

Παράρτημα

Εικόνα 1 : *Bath- house of Haseki Hurrem Sultan* . [image]. Ανακτήθηκε 5 Νοεμβρίου 2018 από https://en.wikipedia.org/wiki/Bath-house_of_Haseki_Hurrem_Sultan

Εικόνα 2 : Portrait of Roxelane. [image]. Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2018 από <https://www.1st-art-gallery.com/Italian-Unknown-Master/Portrait-Of-Roxelane.html>

Εικόνα 3 : Portrait of Kosem Sultan. [image]. Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου 2018 από <https://www.geni.com/people/Mahpeyker-K%C3%B6sem-Sultan/385243216040011958>

Εικόνα 4 : *Portrait of Emetullah Rabia Gulnus Sultan*. [image]. Ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου 2018 από https://2.bp.blogspot.com/-E1BT3qyqwdY/VztWB5s8DNI/AAAAAAAAAQdk/eTH4Jh_LHTsgyoHF6ft4SlaCyfR34vLIgCLcB/s1600/Valide%2BSultan.jpg